T.C.
İSTANBULÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİMDALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEKKE FETHİ'NİN DÖNÜM NOKTASI: HUDEYBİYE ANTLAŞMASI

Çiğdem GÜRCAN

2501130449

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Yavuz YILDIRIM

İSTANBUL – 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı	:	ÇİĞDEM GÜRCAN	**Numarası**	:	2501130449
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı	:	İSLAM TARİHİ VE SANATLARI	**Danışmanı**	:	DR. ÖĞR. ÜYESİ YAVUZ YILDIRIM
Tez Savunma Tarihi	:	06.09.2019	**Saati**	:	11:00
Tez Başlığı	:	"MEKKE FETHİ'NİN DÖNÜM NOKTASI: HUDEYBİYE ANTLAŞMASI"			

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin **36. Maddesi** uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / ~~RED / DÜZELTME~~)
1- PROF. DR. NURETTİN GEMİCİ		KABUL
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ YAVUZ YILDIRIM		KABUL
3- DR. ÖĞR. ÜYESİ NEVZAT SAĞLAM		

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / ~~RED / DÜZELTME~~)
1- DR. ÖĞR. ÜYESİ BÜNYAMİN AYÇİÇEĞİ		
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ AYHAN IŞIK		KABUL

Versiyon: 1.0.0.2-61559050-302.14.06

ÖZ

MEKKE FETHİ'NİN DÖNÜM NOKTASI: HUDEYBİYE ANTLAŞMASI

Çiğdem GÜRCAN

Hicretin altıncı yılı Rasulullah'ın (s.a.v.) liderliğindeki Medine yönetimi ile Mekke yönetimi arasında yapılan sulh antlaşmasına Hudeybiye antlaşması adı verilmiştir.

Antlaşmanın İslam tarihindeki yerinin ve öneminin analiz edilmesi amaçlanan çalışmada, dört bölüm üzerinden tarihi kıstas geliştirilerek Hudeybiye öncesi ekonomik ve siyasi durum, Hudeybiye seferi ve antlaşması, Hudeybiye antlaşması ile Mekke fethi arasında meydana gelen gelişmeler ve son olarak da Mekke'nin fethinde durularak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, Mekke fethi esas alınarak Hudeybiye'nin İslam'ın yayılışına etkileri incelenmiştir.

Çalışmada; İslam tarihi, hadis ve tefsir kaynaklarından istifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hudeybiye, Strateji, Davet, Barış, Fetih.

ABSTRACT

TURNING POINT OF CONQUEST OF MECCA: TREATY OF HUDAYBIYYAH

Çiğdem GÜRCAN

In the sixth year of the Hijra, the peace treaty between Medina and Mecca under the leadership of Rasulullah (peace be upon him) was called the Hudaybiye treaty.

The study aims to analyze the place and the importance of the treaty in the history of Islam, and it is done by comparing four chapters, namely the economic and political situation before the treaty, the campaign and Treaty of Hudaybiyyah, the developments between the signing of Hudeybiyyah Treaty and the conquest of Mecca, and finally, the conquest of Mecca. In this context, the influence of Hudaybiyyah Treaty on the spread of Islam was examined based on the conquest of Mecca.

Islamic history, hadith and commentary sources were utilized in this study.

Keywords: Hudaybiyyah, Strategy, Invitation, Peace, Conquest.

ÖNSÖZ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla...

Rasulullah'ın (s.a.v.) tüm yönlerinin incelendiği ilim dalı olan siyer ilmi, Müslümanlara hayat rehberi olma özelliği taşımaktadır. İslam'ı doğru anlayıp yaşayabilmek, günümüzde meydana gelen olayları çözümleyip yol haritası çizebilmek için Rasulullah'ın (s.a.v.) metodunu uygulamak yerinde olacaktır.

Hudeybiye antlaşmasını sadece bir antlaşma olarak görmek ya da sadece tarihi bir olay olarak algılamak yaşananların özünü kaybetmeye sebep olmaktadır. Fetih suresinde "apaçık bir fetih" olarak müjdelenen bu antlaşma, -Müslümanların o an tam olarak fark edemeseler dahi- İslam'a davet konusunda önemli bir noktaya yükselmesini sağlamıştır. Bu antlaşma sonrası yapılan seriyye-gazveler, gönderilen davet mektupları, Müslüman şahsiyet ve kabileler incelendiğinde ve devamında Mekke fethine hazırlayan bir süreç olduğu sonucuna ulaşıldığında, antlaşmanın değeri ve önemi gün yüzüne çıkmaktadır.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Hudeybiye öncesi meydana gelen gelişmeler adlı ilk bölümde, Mekke ve Medine yönetiminin siyasi ve ekonomik yapısı üzerinde durularak Hudeybiye öncesi dönem hakkında özet bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde Hudeybiye seferine ve Hudeybiye antlaşmasına yer verilmiştir. Hudeybiye seferi kronolojik esas alınarak incelenmiş, sefere çıkılmasının amacı ve bu durum karşısında toplulukların verdiği tepkiler üzerinde durulmuştur. Hudeybiye antlaşmasının ise siyasi, ekonomik, sosyal ve dini etkileri ve sonuçları çerçevesinde incelenmiştir.

Üçüncü bölümde Hudeybiye antlaşması ile Mekke fethi arasındaki süreç incelenerek antlaşmanın etkilerinin analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu bölümde fetih suresi, yapılan seriyyeler ve gazveler, davet mektupları, kaza umresi, Müslüman olan şahsiyet ve kabileler, Rasulullah'ın (s.a.v.) bu dönemde yaptığı evliliklerden bahsedilmiştir.

Son bölüm olarak adlandırdığımız dördüncü bölümde ise Mekke'nin fethi hakkında bilgi verilmiştir.

Tezimi seçmem konusunda destek olan hocam Selim Argun'a ve tezi yazma konusundan benden desteklerini eksiltmeyen, bana daima yardımcı olan hocam Yavuz Yıldırım'a teşekkürü bir borç bilirim. Bu çalışmayı yapma konusunda manevi olarak daima yanımda olan annem başta olmak üzere aileme teşekkür ederim.

Çiğdem GÜRCAN

İSTANBUL, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **iii**
ABSTRACT ..... **iv**
ÖNSÖZ ..... **v**
KISALTMALAR ..... **xiv**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
HUDEYBİYE ANTLAŞMASI ÖNCESİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1.EKONOMİK YAPI 4
1.1.1.Arabistan Yarımadası'nda Ekonomik Duruma Genel Bakış 4
1.1.2.Hicaz'da Ekonomik Duruma Genel Bakış 4
1.1.3.Mekke'de Ekonomik Duruma Genel Bakış 4
1.1.4.Hicret Sonrası Mekke ve Medine Toplumunun Ekonomik Durumu 5
1.1.4.1.Medine'de Ekonomik Faaliyetler 5
1.1.4.2.Seriyyelerin ve Gazvelerin Etkisi 6
1.1.4.3.Mekke'nin Ekonomik Durumu 8
1.2.SİYASİ YAPI 9
1.2.1.Müslümanların Medine Çevresindeki Kabilelerle İlişkileri 11
1.2.2.Müslümanların Kabilelerin Saldırılarına Karşı Mücadeleleri 12
1.2.3.Müslümanların Yahudilerle Münasebetleri 16

İKİNCİ BÖLÜM
HUDEYBİYE SEFERİ VE HUDEYBİYE ANTLAŞMASI

2.1.HUDEYBİYE SEFERİ 21
2.1.1.Hudeybiye 21
2.1.2.Sefere Hazırlık 21
2.1.2.1.Rasulullah'ın Gördüğü Rüya 21
2.1.2.2.Hudeybiye Seferine Katılanlar 21

2.1.2.3.Hudeybiye Seferine Katılmayanlar 22
2.1.2.4.Medine'ye Bırakılan Yönetim Vekili 22
2.1.3. Seferin Amacı 23
2.1.4. Sefere Çıkma ve Seferde Yaşanan Gelişmeler 24
2.1.4.1. Seferin Tarihi ve Takip Edilen Güzergah 24
2.1.4.2.Büsr b. Süfyan ve Öncü Birlik 25
2.1.4.3.Mekke Yönetiminin Durumu 25
2.1.4.4.İstişare Sonucu Alınan Tedbir 27
2.1.4.5.Hudeybiye'de Konaklama 28
2.1.5.Diplomatik Görüşmeler 29
2.1.5.1.Büdeyl b. Verka 29
2.1.5.2.Mekke Yönetiminin Elçileri 30
2.1.5.3.Medine Yönetiminin Elçileri 33
2.1.5.4.Rıdvan Biatı 34
2.1.5.5.Süheyl b. Amr 35
2.1.6.Kurban Kesilmesi ve Medine'ye Dönüş 35
2.2.HUDEYBİYE ANTLAŞMASI 36
2.2.1.Müzakere Süreci ve Antlaşmanın İmzalanması 36
2.2.2.Antlaşma Maddeleri 37
2.2.2.1.Antlaşmanın Süresi 37
2.2.2.2.Güvenlik ve Saldırmazlık 37
2.2.2.3.Kabilelerle İlişkiler 38
2.2.2.4.Ticaret ve Emniyet 38
2.2.2.5.İltica Meselesi 39
2.2.2.6.Umrenin Bir Yıl Sonraya Ertelenmesi 41
2.2.3.Antlaşmaya İtirazlar 41
2.2.4.Antlaşmanın Mekke ile Yapılmasının Nedenleri 43
2.2.5.Mekkelilerin Antlaşma Maddelerini İmzalamasının Arka Yapısı 44
2.2.6.Hudeybiye Antlaşmasının Etkileri ve Sonuçları 45
2.2.6.1.Siyasi Durum 45
2.2.6.2.Sosyal ve Dini Durum 48

2.2.6.3.Ekonomik Durum 50
2.2.7.Rasulullah'ın İleri Görüşlü Olması 50
2.2.8.Allah'ın Hikmet Sahibi ve Hakkıyla Bilen Olması 52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
HUDEYBİYE ANTLAŞMASINDAN MEKKE'NİN FETHİNE KADAR GELİŞMELER

3.1.FETİH SURESİ 54
3.1.1.Nüzul Sebebi 54
3.1.2.Fetih Suresinin Muhtevası 55
3.1.2.1.Fethi Mübin 55
3.1.2.2.Allah'ın Müslümanlara Verdiği Güven 57
3.1.2.3.Biat 58
3.1.2.4.Bedevi 59
3.1.2.5.Cahiliyet Taassubu (Hamiyeti) 60
3.1.2.6.Müslümanlara Verilen Müjde 60
3.1.2.7.Allah'ın Rasulu: Hz. Muhammed 61
3.1.2.8.Allah'ın Değişmez Kanunu: İslam'ın Üstün Gelmesi 61
3.2.SERİYYELER 62
3.2.1.Hisma Seriyyesi 62
3.2.2.Türebe Seriyyesi 63
3.2.3.Necid Seriyyesi 63
3.2.4.Fedek (I. Mürre) Seriyyesi 64
3.2.5.Meyfaa Seriyyesi 64
3.2.6.Cinab Seriyyesi 65
3.2.7.Beni Süleym Seriyyesi 65
3.2.8.Kedid Seriyyesi 66
3.2.9.Fedek (II.Mürre) Seriyyesi 66
3.2.10.Zatüatlah Seriyyesi 66
3.2.11.Siy Seriyyesi 67
3.2.12.Zatüsselasil Seriyyesi 67

3.2.13.Habat (Siful Bahr) Seriyyesi 68
3.2.14.Hadıra Seriyyesi 69
3.2.15.Batn-ı İzam Seriyyesi 69
3.3.YAHUDİLERLE İLİŞKİLER 69
3.3.1.Hayber 71
3.3.2.Fedek 73
3.3.3.Vadilkura 73
3.3.4.Teyma 74
3.4.ÇEVRE DEVLETLERLE İLİŞKİLER 74
3.4.1.Habeşistan Devleti İle İlişkiler 75
3.4.1.1.Rasulullah'ın Necaşi'ye Yazdığı Mektup 76
3.4.1.2.Necaşi'nin Rasulullah'a Yazdığı Mektup 76
3.4.2.Bizans İmparatorluğu İle İlişkiler 76
3.4.2.1.Rasulullah'ın Herakliyus'a Yazdığı Mektup 77
3.4.3.Mısır Devleti İle İlişkiler 77
3.4.3.1.Rasulullah'ın Mısır Mukavkısı'na Yazdığı Mektup 77
3.4.3.2.Mısır Mukavkısı'nın Rasulullah'a Yazdığı Mektup 78
3.4.4.İran Devleti İle İlişkiler 78
3.4.4.1.Rasulullah'ın İran Kisrasına Yazdığı Mektup 78
3.4.5.Gassani Devleti İle İlişkiler 79
3.4.5.1.Rasulullah'ın Haris b. Ebi Şimr el-Gassani'ye Yazdığı Mektup 79
3.4.6.Hanefi Kabilesi İle İlişkiler 79
3.4.6.1.Rasulullah'ın Selit b. Amir'e Yazdığı Mektup 79
3.5.KAZA UMRESİ 79
3.5.1.Umre Seferi 79
3.5.2.Umrenin Ertelenmesinin Hikmetleri 81
3.6.HIRİSTİYANLARLA İLİŞKİLER 84
3.6.1.Mute Savaşı 84
3.7.İSLAMİYETİN YAYILIŞI 85
3.7.1.İltica Maddesinin Bozulmasında Etkili Olan Muhacirler 86

3.7.2.Habeşistan'dan Gelen Muhacirler 86
3.7.2.1.Necaşi'nin Rasulullah'a Yazdığı Mektup 87
3.7.3.Kabileler 87
3.7.3.1.Beni Amir b. Sasaa 87
3.7.3.2.Beni Cüzam 87
3.7.3.3.Beni Devs 88
3.7.3.4.Beni Eşar 88
3.7.3.5.Beni Huşeyn 89
3.7.3.6.Rasulullah'ın Huzaa'ya Mektup Göndermesi 89
3.7.3.7.Beni Süleym 90
3.7.4.İslam'ı Seçenler 90
3.7.4.1.Abbas b. Mirdas 90
3.7.4.2.Abdullah b. Büdeyl 90
3.7.4.3.Abdullah b. Ebu Ümeyye b. Muğire 90
3.7.4.4.Abdullah b. Sa'id b. As 91
3.7.4.5.Abdurrahman b. Ebu Bekir 91
3.7.4.6.Abdurrahman b. Osman 91
3.7.4.7.Akra b. Habis 91
3.7.4.8.Alkame b. Ulase 91
3.7.4.9.Amr b. As 92
3.7.4.10.Avf b. Malik 92
3.7.4.11.Bazan 92
3.7.4.12.Büdeyl b. Verka 93
3.7.4.13.Cehim b. al-Salt 93
3.7.4.14.Cübeyr b.Mut'im 93
3.7.4.15.Eban b. Sa'id 93
3.7.4.16.Ebu Basir 94
3.7.4.17.Ebu Cendel 95
3.7.4.18.Ebu Hureyre 96
3.7.4.19.Ebu Salebi el-Huşeni 96
3.7.4.20.Ebu Şüreyh el-Kabi 96

3.7.4.21.Esved b. Avf 97
3.7.4.22.Haccac b. Ilat 97
3.7.4.23.Hakim b. Hizam 97
3.7.4.24.Halid b. Velid 97
3.7.4.25.Halid el-Eş'ar b. Huleyf 98
3.7.4.26.Haris b. Malik El-Bersa 98
3.7.4.27.İmran b. Husayn el-Huzai 99
3.7.4.28.Mes'ud b. Ruhayle 99
3.7.4.29.Osman b. Talha 99
3.7.4.30.Rifaa b. Zeyd 100
3.7.4.31.Sa'id b. Amir b. Hizyem 100
3.7.4.32.Sa'id b. Hureys 100
3.7.4.33.Sa'id b. Sa'id b. el-As 100
3.7.4.34.Temim b. Esed b. Abdüluzza 100
3.7.4.35.Uveyf b. Ezbat 101
3.7.4.36.Uyeyne b. Hısn 101
3.7.4.37.Ümmü Kürz 101
3.7.4.38.Yesar el-Habeşi 101
3.8.HUDEYBİYE ANTLAŞMASINDAN SONRAKİ EVLİLİKLERİ 102
3.8.1.Hz. Mariye 102
3.8.2.Hz. Safiyye bt. Huyey 102
3.8.3.Hz. Ümmü Habibe bt. Ebu Süfyan b. Harb 103
3.8.4.Hz. Meymune bt. Haris 104

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
MEKKE'NİN FETHİ

4.1.ANTLAŞMANIN BOZULMASI 107
4.1.1.Hudeybiye Antlaşmasının İhlali 107
4.1.2.Rasulullah'ın Mekke Yönetimine Gösterdiği Tepki 108
4.1.3.Ebu Süfyan b. Harb'ın Medine Ziyareti 108
4.2.MEKKE'NİN FETHİ 109

4.2.1.Sefer Hazırlıkları ve Sefere Çıkma 109
4.2.2.Mekkelilerin Durumu 112
4.2.3.Ebu Süfyan b. Harb'ın Ordunun Geçiş Törenini İzlemesi 112
4.3.RASULULLAH'IN MEKKE'YE GİRİŞİ 113
4.3.1.Mekke'ye Giriş 113
4.3.2.Kabe'deki Putların Kırılması 113
4.3.3.Rasulullah'ın Mekkelilere Seslenişi 114
4.3.4.Mekke'ye Vali Tayin Etmesi 114
4.4.MEKKE FETHİ'NİN SONUÇLARI 115
SONUÇ 116
KAYNAKÇA 118

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e. : Adı geçen eser
a.g.m. : Adı geçen madde
b. : Oğlu, Bin, İbn
bkz. : Bakınız
bt. : Kızı, Binti
c. : Cilt
c.c. : celle celaluhu
çev. : Çeviren
der. : Derleyen
DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB : Diyanet İşleri Başkanlığı
ed. : Editör
h. : Hicri
haz. : Hazırlayan
Hz. : Hazreti
s. : Sayfa
S. : Sayı
s.a.v. : Sallallahu aleyhi ve sellem
trc. : Tercüme, tercüme eden
thk. : Tahkik eden
t.y. : Basım tarihi yok
vd. : ve devamı
Yay. : Yayınları
y.y. : Yayınevi yok

GİRİŞ

Kur'an-ı Kerim'de geçen kıssaların genel muhteviyatı incelendiğinde peygamberlerin gayesi, hak ve batıl kavramları üzerinden tevhit dini olan İslam'ı insanlara anlatarak toplumun bu değerlere uygun bir şekilde hayatlarını idame ettirmelerini sağlamaktır.

Hira Nur mağarasında ilk vahyi alan Rasulullah'a (s.a.v.) alak suresinin beş ayeti nazil olmasıyla peygamberlik görevi yüklenmiştir. Devamında Rasulullah'a (s.a.v.) "Kalk ve uyar" (Müddessir, 2) ayetindeki emirle İslam'ı tebliğ faaliyetleri başlamıştır. Bu gelişme İslami mücadelenin temelini oluşturmuştur. "İnananlar için Allah Rasulünde güzel bir örnek olduğunu emreder." (Ahzab, 21) ayeti bağlamında da Rasulullah'ı Müslümanlar, hayatlarına örnek alarak rol model geliştirmişlerdir.

Yaşadığı bölgeyi terk ederek başka bir yere göç etme anlamına gelen hicret kavramı, sözlükte kapalı bir şeyi açmak anlamına gelen fethin doğal sebeplerinden biri olmuştur. Bu fetihlerden biri de Hudeybiye antlaşmasıdır.

Hudeybiye antlaşması öncesinde Rasulullah, haksızlığa uğrayan insanlara yardım etmek amaçlı kurulmuş erdemliler birliği anlamına gelen Hılful Fudul'a katılmıştır. Hicret sonrasında da Medine vesikası ve Medine çevresinde bulunan kabilelerle antlaşmalar imzalamıştır.

"Mekke fethinin dönüm noktası: Hudeybiye Antlaşması" adlı çalışmada, Mekke fethine hazırlayan süreçte en önemli aktörlerden biri olan Hudeybiye antlaşması incelenmiştir. Hudeybiye öncesi dönem ile sonrası dönem karşılaştırmalı ele alınarak İslam tarihinde Hudeybiye'nin değeri ve önemi üzerinde durulmuştur.

Hayatlarında yaşadıkları olaylardan neyin hayır ve şer olacağı konusunda insanın yeterince bilgi sahibi olmayacağı ayeti kerime ifade edilmektedir (Bakara 21). Bu ifade Hudeybiye'nin önemi için örneklik teşkil etmektedir. Umre ibadetini eda etmek için çıktıkları yolda bilmedikleri birçok hikmetin kapıları Müslümanlara açılacaktır. Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Zühri ve İbn Hişam; Hudeybiye fethinden daha büyük bir fetih olmadığını ifade etmişlerdir.

Hudeybiye'den Mekke fethine giden süreçte yapılan antlaşmanın, Müslümanlığın ilerleyişi ve yayılışı üzerindeki etkisinin boyutlarının tahlil edilmesi amaçlanmaktadır. Mekke'nin kısa zamanda savaşmadan fethedilmesinde Hudeybiye

antlaşması kilit rol oynamış, İslamiyet Arabistan Yarımadası'na yayılmıştır. İslam'ın davet metodunun asıl gayesi savaş yapılmaksızın kalplerin fethedilmesini sağlamaktır. Bu gaye, Hudeybiye antlaşmasının temel yapı taşlarını oluşturmaktadır.

Kronolojik esas alınarak yapılan kaynak taramasında; sırasıyla veriler tasnif, tahlil, tenkit ve sentezden geçirilerek sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmada, mümkün olduğu ölçüde asli kaynaklara yer verilerek mukayese ve tahlil yöntemine başvurulmuştur.

İslam dininin temel kaynakları olan Kuran ve Hadis esas alınmıştır. Çalışmanın ana kaynaklarını; siyer ve megazi kitapları, genel tarih kitapları, tabakat kitapları, tefsir kitapları ve çağdaş araştırmalar oluşturmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

HUDEYBİYE ANTLAŞMASI ÖNCESİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.HUDEYBİYE ANTLAŞMASI ÖNCESİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1.EKONOMİK YAPI

1.1.1.Arabistan Yarımadası'nda Ekonomik Duruma Genel Bakış

Batısında Kızıldeniz ve Akabe Körfezi, doğusunda Umman Denizi ve Basra Körfezi, güneyinde Hint Okyanusu bulunan Arap Yarımadası, üç kıtanın birleştiği Asya, Afrika ve Avrupa'da yer almaktadır.[1]

Arap Yarımadası ticaret yollarının kavşak noktasında olup üçe ana bölgeye ayrılmaktadır. Kara ticaret yolu İran üzerinden başlayarak Irak ve Suriye üzerinden geçmekte, deniz ticaret yolu Arabistan'ın doğu sahillerini kullanılarak Basra Körfezi üzerinden geçmektedir. Üçüncü ticaret yolu ise Hadramut ve Yemen limanları kullanılarak Hint Okyanusu'ndan batıya uzanan yoldur.[2]

1.1.2.Hicaz'da Ekonomik Duruma Genel Bakış

Arap Yarımadası'nda yer alan Hicaz, "Kızıldeniz'in doğusunda, kuzeyde Ürdün'ün liman şehri Eyle'den (Akabe) güneyde Yemen sınırındaki Asir' e ve doğuda Necid çöllerinden lrak'a kadar "[3] uzanan coğrafi bir bölgedir.

Hicaz bölgesinin temel şehirleri Mekke, Taif ve Medine'dir. Kuran'da Mekke ve Taif şehirleri için Karyetayn ifadesi yer almaktadır.[4]

Hicaz'ın ekonomik yapısı ticaret, tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Hicaz bölgesindeki Mekke ve Medine şehirleri, Şam ve Yemen'i bağlayan ticaret yolu üzerindedir. Medine ve Taif şehirlerinde tarım gelişmiş, üzüm bağları Taif şehrinin ve hurma bahçeleri Medine şehrinin önemli geçim kaynaklarından biri olmuştur.

1.1.3. Mekke'de Ekonomik Duruma Genel Bakış

Kur'an-ı Ker'im, Mekke'yi "ekin bitmeyen bir vadi"[5] olarak nitelendirmiştir. Mekke'nin tarıma ve hayvancılığa elverişli olmaması ve Mekke'nin coğrafi konumu

---

[1] Adem Apak, **Anahatlarıyla İslam Tarihi: Hz. Muhammed (s.a.v.) Dönemi**, İstanbul, Ensar Neşriyat, 20016, c.1, s.49.
[2] Seyyid Ebü'l-A'la Mevdudi, **Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı**, çev. Ahmed Asrar, İstanbul, Pınar Yay., 1992, c.2, s.149.
[3] Mustafa Sabri Küçükaşcı, "Hicaz", **DİA**, İstanbul, 1998, c.17, s.433.
[4] Zuhruf, 43/31.
[5] İbrahim, 14/37.

kuzeyden ve güneyden gelen ticaret kervanlarının ticaret yolları üzerinde yer alması sebebiyle Kureyşli kabilelerin ticarete yönelmesine neden olmuştur.

Hz. Peygamber'in dedelerinden Haşim'in ilaf adı verilen çevre kabile ve devletlerle yaptığı antlaşmalar sonucu Şam ve Yemen seferlerini düzenleyen ilk kişi olduğu rivayet edilir.[1] Kuran'da kışın Yemen'e yazın Suriye'ye olmak üzere yılda iki kez ticaret seferleri yapıldığından bahsedilmektedir.[2]

Haşim'in ve kardeşlerinin yaptıkları antlaşmalar sonucu krallar ve kabile reislerinden aldıkları izinle Haşim Şam'da, Abdüşems Habeşistan'da, el-Muttalib Yemen'de, Nevfel Irak'da ticari faaliyetlerde bulunmuşlardır.[3] Mekkeli Kureyşliler, Arabistan'ın uluslararası ticaretinde önemli bir yer bulmuştur. [4]

Güvenilir bir belde olan Mekke'nin[5] dini merkez konumda olması ve haram aylarında Mekke'de Ukaz, Mecenne, Zulmecaz panayırları kurulması şehri önemli ticaret merkezlerinden biri haline getirmiştir.

1.1.4.Hicret Sonrası Mekke ve Medine Toplumunun Ekonomik Durumu

1.1.4.1.Medine'de Ekonomik Faaliyetler

Hicret öncesi Medine'de, Zebale çarşısı, el-Cisr çarşısı, el-Asbah bölgesinde olan es-Safasif çarşısı ve İbn Hayyeyn olmak üzere dört çarşı kurulmuştur. [6] Bu çarşıların büyük bir oranın yönetimi Yahudilerin tekelindedir.[7]

Medine tarıma elverişli olduğu için Medine halkı tarım işlerini iyi bilmekle birlikte Medine'ye hicret eden Muhacirler tarımdan anlamamaktaydılar. Rasulullah (s.a.v.) Medine'ye hicretiyle birlikte şehre İslami kaidelere uygun, Muhacirlerin geçim kaynağı oluşturacak çarşı kurdurmuştur. Bu sayede Muhacirlerin geçim kapısı

---

[1] Ebu Muhammed Cemaleddin Abdülmelik İbn Hişam, **Siret-i İbn Hişam Tercemesi**, çev. Hasan Ege, İstanbul, Kahraman Yay., 2006, c.1, s.187; Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni ez-Zühri İbn Sad, **Kitabü't-Tabakati'l-Kebir**, çev. ed. Adnan Demircan, çev. Musa Kazım Yılmaz, İstanbul, Siyer Yay., 2015, c.1, s.62.

[2] Kureyş, 106/1-2.

[3] Ebu Cafer Muhammed b. Habib İbn Ümeyye b. Amr el-Haşimi el-Bağdadi, **Muhabber: Arap Kültürü**, çev. Adem Apak - İsmail Güler, Ankara, Ankara Okulu Yay., 2018, s.129-130.

[4] Muhammed Hamidullah, **İslam Peygamberi**, çev. Mehmet Yazgan, İstanbul, Beyan Yay., 2004, s.37.

[5] Ankebut, 29/67.

[6] Celaleddin Vatandaş, **Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Hayatı ve İslam Daveti Medine Dönemi**, İstanbul, Pınar Yay., 2017, c.2, s.47; Hüseyin Baysa, **Kureyş Kervanları**, İstanbul, İz Yay., 2015, s.85; Kasım Şulul, **İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi**, İstanbul, İnsan Yay., 2014, s.439.

[7] Vatandaş, **a.g.e.**, s.47.

devam ederek Müslümanların ticarette ilerlemesinin önü açılmış, aynı zamanda Medine'de ki ticaret hakimiyet Yahudilerin tekelinde olmaktan çıkarılmıştır.

1.1.4.2.Seriyyelerin ve Gazvelerin Etkisi

Medine'de İslam toplumunun temelleri hicret ile atılmaya başlamışken Kureyş müşrikleri, hicretten sonra da Rasulullah'a (s.a.v.) ve Müslümanlara düşmanlıklarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Mekkeli müşrikler, İslam toplumunun yok olması için Medine çevresindeki yapıları kışkırtmışlar ve onlarla işbirliği içine girmişlerdir. Hamidullah'a göre uluslararası ticareti elinde bulunduran Mekkelilerin, Medine'ye ekonomik baskı uyguladığını aktarmıştır.[1] Bunun üzerine Mekkeli müşriklere karşı yapılan birçok seriyye ve gazvenin amacı keşif ve gözetleme, onlara ait ticaret kervanlarını İslam Devleti'nden geçirmemek –yaz ticaret hattı üzerinde bulunan Mekke-Suriye ticaret yolunu kapatma- ve onların iktisadi güçlenmesini engellemektedir. Ayrıca Müslümanların Mekke'de bırakmak zorunda kaldıkları malların, ticaret amaçlı kullanılması imkan tanımamaktır.

Hicrettin birinci yılında –klasik kaynaklarda yer alan genel kabule göre- üç seriyye yapılmıştır. Bu seriyyelerin amacı; keşif, istihbarat ve iktisattır. Hz. Hamza'nın komutanlık yaptığı Sifulbahr (İs) seriyyesi, Şam'dan Mekke'ye dönen Kureyş kabilesinin kervan yolunun kesilmesi amaçlanmıştır. İki tarafında müttefiki olan Mecdi b. Amr'ın tarafları ayırması sonucu çatışma meydana gelmemiştir.[2] Ubeyde b. Haris komutalığındaki Rabiğ serriyesinin düzenlenme amacı, İs seriyyesine benzemektedir. Kureyşlilerin Müslümanlara karşı güç kazanmasını engellemek amacıyla yapılmıştır. Yapılma amacı aynı olan diğer bir seriyye ise Harrar seriyyesidir. Kureyş kervanının Harrar'dan geçeceği istihbaratının alınması üzerine Hz. Peygamber'in Sad b. Vakkas'ı görevlendirdiği seriyyedir.

Hicretin ikinci yılında yapılan Ebva (Veddan) gazvesi, Rasulullah'ın komutanlık yaptığı ilk gazvedir. Kureyş kervanına engel olmak amaçlı yapılmıştır. Kureyşlilerle karşılaşılmamıştır. Buvat gazvesi, 2500 devenin bulunduğu Kureyş

[1] Hamidullah, **a.g.e.**, s.186.
[2] Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer Vakidi, **Hz. Peygamber'in Savaşları (Kitabü'l-Meğazi)**, çev. Musa K. Yılmaz, İstanbul, İlk Harf Yay., 2014, c.1, s.55-56; Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni ez-Zühri İbn Sad, **Kitabü't-Tabakati'l-Kebir**, çev. ed. Adnan Demircan, çev. Mahmut Polat, İstanbul, Siyer Yay., 2015, c.2, s.2.

kervanına yapılmıştır. Yapılan gazvede herhangi bir çatışma olmamıştır. Uşeyre gazvesinin amacı Mekke-Suriye güzergahı üzerinde bulunan Kureyş kervanının geçişini engellemektir. Abdullah b. Cahş komutanlığında Nahle (Batn-ı Nahle) seriyyesi, Kureyş idaresindeki ticari kafilenin faaliyetini gözetlemek amacıyla yapılmıştır. Medine Şehir Devleti ile Mekkeli Kureyşliler arasında yapılan ilk büyük gazve niteliğine sahip Bedir gazvesi, "Medine'nin 160 km kadar güneybatısında, Kızıldeniz sahiline 30 km uzaklıkta, Medine-Mekke yolunun Suriye kervan yoluyla birleştiği yerde" [1] bulunmaktadır. Gazvenin Bedir'de yapılmasına neden olan sebeplerden biri, Ebu Süfyan'ın idaresindeki kervanlarının Şam'dan dönmekte olduğunun ve Medine güzergahından geçeceğinin öğrenilmesidir. Müslümanlar, Kureyşli müşriklerin ticaret kervanlarının Medine yolu üzerinde geçmelerine engel olmayı amaçlamışlardır.

Hicretin üçüncü yılına kadar meydana gelen süreçte Müslümanlar, kervanların sahil yolu üzerinden Suriye'ye ulaşmasını büyük ölçüde engellemişti. Bu durumdan şikayetçi olan Safvan b. Ümeyye, Müslümanların Kızıldeniz sahil yolunda güçlendiklerini ve sahil ehlinin onlarla işbirliği içinde olduklarını söyledi. Kervanlarının geçişi için yeni güzergahlar aradılar. El-Esved b. el-Muttalib'in önerisi üzerine Mekkeli müşrikler, ticaret kervanlarını Necid bölgesi ve Irak yolu üzerinden Suriye yolunu kullanmaya karar verdiler. Hicretin üçüncü yılında Safvan b. Ümeyye'nin başkanlığında Kureyş eşrafından Ebu Süfyan, Huveytıb b. Abdüluzza, Abdullah b. Ebu Rebia'nın da bulunduğu kervan, güzergah değişimi yaparak Irak yolu üzerinden Suriye'ye gitmeye karar kıldılar. Rasulullah'ın (s.a.v.), Zeyd b. Haris'in komutanlığında Irak yolu üzerinden Suriye'ye giden Kureyş kervanının yolunu kesmek için çıkarmış olduğu seriyyede başarı elde edilmiş, ticaret kervanına el konulmuştur.[2]

Hicretin beşinci yılında yapılan Dumetülcendel gazvesi, kuzey ve güneyden gelen kervanların kesiştiği [3] Dumetülcendel bölgesinden geçen Medine kervanlarına, bölgenin Hıristiyan hakimi olan Ükeydir b. Abdülmelik'in saldırması üzerine yapıldı. Müslümanların yola çıktığı haberi Dumetülcendel'e ulaşması sonucu oradakiler

[1] Mustafa Fayda, "Bedir Gazvesi", **DİA**, İstanbul, 1992, c.5, s.325.
[2] Vakidi, **a.g.e.**, s.249-250.
[3] Hamidullah, **a.g.e.**, s.440.

kaçmış ve çatışma olmamıştır.[1] Hicretin beşinci yılında yapılan diğer bir gazve ise Müreyse (Beni Mustalik) gazvesidir. Mekke-Suriye ticaret yolu güzergahının açılmasını isteyen Kureyşlilerin Beni Mustalik kabilesini kışkırtması sonucu yapılan gazvedir. Müslümanların zaferiyle sonuçlandı.[2]

Hicretin altıncı yılında Zeyd b. Harise'nin komutanlığında İs seriyyesi yapılmıştır. Kureyş'e ait bir kervanın Şam'dan geldiği haberi alınması üzerine yola çıkılan seriyyede, kervan ele geçirilmiştir. Lakin Ebu'l-As'ın kervandaki malları teslim edilmiş, Ebu'l-As da malları sahiplerine iade etmiştir.[3]

Yapılan gazve ve seriyyelerin genel sonucuna bakıldığında Mekkeli müşriklerin Şam'a doğru yaptıkları kervan ticareti büyük oranda durdurulmuş ve farklı güzergahların da önüne geçilmesiyle müşriklerin ticari anlamda gücü ve konumu büyük ölçüde zayıflamıştır.

1.1.4.3.Mekke'nin Ekonomik Durumu

Rasulullah'a (s.a.v.) Bi'ru Maune ve Reci faciaları haberi ulaşınca sabah namazının ikinci rekatında onlara şöyle beddua etti: *"Allah'ım! Kahrının iddetini Mudar kabilesine arttır. Allah'ım! Onlara Yusuf dönemindeki kıtlık yılları gibi kıtlık yıllarını musallat et. Allah'ım! Beni Lihyan kabilesini, Adel, Kare, Zi'b, Ri'l, Zekvan ve Usayye kabilelerini sana havale ediyorum. Zira Allah'a ve Resulü'ne asi oldular."*[4] *"El-Velid b. el-Velid'i, Seleme b. Hişam'ı, Ayyaş b. Ebu Rebi'a'yı ve düşkün olan müminleri kurtar. Allah Gıfar kabilesini mağfiret eylesin ve Eslem kabilesine selamet versin."*[5]

Kısa zaman içinde Rasulullah'ın (s.a.v.) duası kabul olmasıyla şiddetli kuraklık her tarafı kaplamıştır.[6]

Mekke ve çevresinde şiddetli kuraklık başlamasıyla Kureyşlilerin gıda ulaşımda ciddi sıkıntı yaşaması, Mekkeli müşriklerin ticaret yollarının büyük bir

---

[1] Ahmet Güner, "Dumetülcendel", **DİA**, İstanbul, 1994, c.10, s.1; Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer Vakidi, **Hz. Peygamber'in Savaşları (Kitabü'l-Meğazi)**, çev. Musa K. Yılmaz, İstanbul, İlk Harf Yay., 2014, c.2, s.47-48; İbn Sad, **a.g.e.**, s.63.
[2] Şulul, **a.g.e.**, s.647.
[3] Vakidi, **a.g.e.**, s.204-205.
[4] İbn Sad, **a.g.e.**, s.53.
[5] Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer Vakidi, **Hz. Peygamber'in Savaşları (Kitabü'l-Meğazi)**, çev. Musa K. Yılmaz, İstanbul, İlk Harf Yay., 2014, c.1, s.403.
[6] Şulul, **a.g.e.**, s.690.

kısmının Müslümanlar tarafından engellemesi ve Kureyşli müşriklerin yaptıkları savaşların maliyetleri Mekke ekonomisine büyük darbe indirmiştir. [1]

Necd bölgesi, buğday ihraç edilen tahıl bölgesi olması sebebiyle Arabistan'da kıtlık yaşamayan tek yer olduğu aktarılır.[2] Necd lideri Sümame b. Usal, Müslüman olması üzerine Mekke'ye ambargo uygulamış ve Kureyş liderlerini tehdit etmiştir: *"Vallahi bundan sonra Rasulullah izin vermedikçe Yemame'den bir buğday tanesi bile gelmeyecek, izin vermeyeceğim"*[3] dedi. Kureyşlilerin kervan güzergahlarının büyük bir kısmının kapanması ve Yemame lideri Sümame b. Usal'ın ambargo uygulaması Mekke'yi zor durumda bırakmıştı. Bu durum üzerine Rasulullah'a (s.a.v.) mektup yazan Kureyş müşrikleri, Yemame liderinin başlattığı ambargonun kaldırılmasını istediler. Rasulullah (s.a.v.) bu istediği kabul ederek Mekkelilerin gönüllerini kazanmıştır.[4]

Rasulullah (s.a.v.) kıtlık zamanında fakir Mekkeli müşriklere 500 dinar göndermiştir. Bu durumdan memnun olmayan Ebu Süfyan şöyle dedi: "Muhammed, bununla gençlerimizi aldatıp saptırmak istiyor." [5] Rasulullah, Mekkelilere karşılıksız yardımda bulunarak gönüllerini bir kez daha kazanmıştır.

Kıtlık zamanında Ebu Süfyan'ın derileri depolarda çürümeye terk edilmişti. Bu durum üzerine Rasulullah (s.a.v.) Ebu Süfyan'a ait malları Medine hurmasıyla takas etmeyi teklif etti. Açlık durumundaki Mekke'nin bu durumlara şahit olması yumuşama sürecini başlatmıştır.[6]

1.2.SİYASİ YAPI

Medine'de Rasulullah'ın (s.a.v.) hicretinden önce siyasi birlik ve merkezi bir otorite yoktu. Kabileler birbirlerine karşı bağımsız hareket etmekte, Evs kabilesi, Hazrec kabilesi ve Yahudi gruplar kendi içlerinde çatışma yaşamaktaydı. 120 yıl boyunca Evs ve Hazrec arasında meydana gelen Buas savaşları, kabilelerin kendi

[1] Şulul, **a.g.e.**, s.690.
[2] Muhammed Hamidullah, **İslam'ın Doğuşu**, trc. Murat Çiftkaya, İstanbul, Beyan Yay., 1997, s.220.
[3] Muhammed Hamidullah, **İslam Peygamberi**, çev. Mehmet Yazgan, İstanbul, Beyan Yay., 2004, s.339; Vatandaş, **a.g.e.**, s.319.
[4] Hamidullah, **a.g.e.**, s.213.
[5] **A.g.e.**, s.213-214; Kasım Şulul, **a.g.e.** s.690.
[6] Hamidullah, **a.g.e.**, s.214.

aralarında husumet ve kin oluşması sonucunu birbirlerini yıpratmışlardır.[1] Böyle bir ortamda Medine'de yaşayan kabileler, aralarındaki iç çatışmadan kurtulmak için "tarafsız bir hakem" olan Rasulullah'ı bir yardımcı olarak gördüler. [2]

Rasulullah (s.a.v.) Medine'ye hicret etmesiyle İslam Devleti'nin temellerini atmıştır. Kahtani Gassan b. Ezd kabilesinin kollarına mensup Evs ve Hazrec'in arasındaki kan davası bitirilmiştir. *"...Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani sizler birbirinize düşmanlar idiniz de O, kalplerinizi birleştirmişti. İşte O'nun bu nimeti sayesinde kardeşler oldunuz. Yine siz, bir ateş çukurunun tam kenarında idiniz de O sizi oradan kurtarmıştı..."*[3] Medineli Müslüman topluluk Ensar ile Mekke'den gelen Müslüman topluluk Muhacir arasında din kardeşliği dayanan muahatlık anlaşması yapılmıştır.

Akabe görüşmeleriyle birlikte Medine'de üç topluluk yaşamaktaydı. Rasulullah'ı Medine'ye davet eden Müslümanlar, Medineli müşrikler ve Yahudilerdir. Rasulullah'ın Medine'ye hicretiyle beraber bu topluluklarla ortak karar alarak Medine vesikasını imzalamıştır. Bu vesika devletin dış tehditlere karşı birlikte müdafi sağlanması konusunda ortak paydada buluşturdu.

Medine vesikası, Medine'de yaşayan farklı yapı ve düşüncedeki cemaatleri bir araya getirmiş, dini ve hukuki hürriyet tanımıştır. Savaş ve barışın bölünmez hale gelmiş olması, savunmada kolektif bir sorumluluk getirmiştir.[4] Ortak kararlar alınmasıyla devletin temelleri atılmış ve sınırları çizilmiştir.

Hicretten sonra Rasulullah'ın (s.a.v.) öncülüğünde Medine'de yapılan ilk nüfus sayımında, Müslümanların nüfusu 1.500 [5], müşrik Arapların nüfusu 4.000 ve Yahudilerin nüfusu da yaklaşık 4.000 olmak üzere toplam nüfus 10.000'dir.[6]

---

[1] Hamidullah, **a.g.e.**, s.136-138.
[2] Muhammed Hamidullah, **İlk İslam Devleti**, çev. İhsan Süreyya Sırma, İstanbul, Beyan Yay., 2015, s.58
[3] Ali İmran, 3/103.
[4] Muhammed Hamidullah, **İslam'ın Doğuşu**, trc. Murat Çiftkaya, İstanbul, Beyan Yay., 1997, s.52.
[5] Tayyip Okiç, "İslamiyet'te İlk Nüfus Sayımı", **Anakara Fakültesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Ankara, 1958-1959, c.7, s.11-20; Hemmam İbn Munebbih, **Hemmam İbn Munebbih'in Sahifesi**, çev. Talat Koçyiğit, Ankara, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., 1967, s.33.
[6] Şulul, **a.g.e.**, s.527.

1.2.1.Müslümanların Medine Çevresindeki Kabilelerle İlişkileri

Rasulullah, hicretin ilk yılından itibaren topluluklarla, kabilelerle iyi geçinmiştir. Medine çevresinde bulunan kabilelere giden Rasulullah, onlara bağımsızlıklarını devam ettirmek için dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı ortak hareket etme konusunda karar almayı teklif etmiştir. [1]

Karşılıklı yapılan antlaşmalar, hem devlet varlığının tanınmasına ve dış tehditlere karşı korunmasına imkan sağlamış hem de çevre kabilelerle ilişkileri geliştirerek İslam'ı yayma alanını genişletmiştir. Mekkeli müşriklerin de yalnız kalmasına, müttefiklerini kaybetmesine sebep olmuştur.

Hicretin ilk yılında Rasulullah Medine'ye hicret ettiğinde, Medine'nin kuzeyinde yer alan Cuheynilerle saldırmazlık antlaşması yapıldı. Bu antlaşmanın yapılmasında Cuheynilerin kendi istekleriyle Rasulullah'ın yanına geldikleri aktarılır.[2]

Hicretin ikinci yılı Safer ayında Medine'nin güneyinde yer alan Kinane kabilesine mensup Damre'nin lideri Mehşi b. Amir ile Rasulullah (s.a.v.) arasında saldırmazlık ve askeri ittifak antlaşması yapıldı. Bu anlaşma birbirlerine saldırmayacakları ve düşmanlarına yardım etmeyecekleri üzerine yapıldı.[3]

Hicretin ikinci yılı Uşeyre gazvesi yapıldığı zaman Beni Müdlic kabilesiyle ittifak anlaşması yapıldı.[4]

Hicretin beşinci yılı Mudar'a mensup 400 kişilik Müzeyne kabilesinden bir heyetin Rasulullah'a (s.a.v.) gelip biat ettiği ve kabilenin Müslüman olduğu aktarılır.[5]

Hicretin beşinci yılında Eşca kabilesine mensup 700 kişilik bir heyetin Müslüman olduğu rivayet edilir.[6]

---

[1] Muhammed Hamidullah, **İlk İslam Devleti**, çev. İhsan Süreyya Sırma, İstanbul, Beyan Yay., 2015, s.30-31.
[2] Muhammed Hamidullah, **İslam Peygamberi**, çev. Mehmet Yazgan, İstanbul, Beyan Yay., 2004, s.366.
[3] İbn Sad, **a.g.e.**, s.4.
[4] Ebu Muhammed Cemaleddin Abdülmelik İbn Hişam, **Siret-i İbn Hişam Tercemesi**, çev. Hasan Ege, İstanbul, Kahraman Yay., 2006, c.2, s.328.
[5] Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni ez-Zühri İbn Sad, **Kitabü't-Tabakati'l-Kebir**, çev. ed. Adnan Demircan, çev. Musa Kazım Yılmaz, İstanbul, Siyer Yay., 2015, c.1, s.279.
[6] **A.g.e.**, s.293-294.

Rasulullah (s.a.v.) hicretin beşinci yılında Beni Fezare'den olan Uyeyne b. Hısn ile saldırmazlık antlaşması yapmıştır. Ancak Hendek savaşında Uyeyne, bu antlaşmaya uymamıştır.

Abdurrahman b. Avf komutanlığında Dumetülcendel seriyyesi, Beni Kelb kabilesini İslam'a davet etmek amacıyla tertip edilmiştir. Beni Kelb kabilesinin Hıristiyan lideri Asbağ b. Amr el-Kelbi'nin Müslüman olması üzerine Kelb kabilesinin birçoğu liderinin kararına uyarak Müslüman olmuşlardır.[1]

1.2.2.Müslümanların Kabilelerin Saldırılarına Karşı Mücadeleleri

Müslümanlar, Mekke'de yaşadığı müddetçe kötü söz, hakaret, işkence ve boykot gibi birçok zorluğa maruz kaldılar. Bu nedenlerle Müslümanların bir kısmı Habeşistan'a hicret etmişlerdir. Mekkeli müşrikler, Habeş kralı Necaşi'yi Müslümanlara karşı kışkırtmışlar, Müslümanların Habeşistan'dan sürülmeleri için girişimlerde bulunmuşlardır. Rasulullah'ın (s.a.v.) Müslümanlarla birlikte hicret ettikleri Medine'de de Kureyşli müşriklerin baskıları devam etmiş, Ebu Süfyan ve Übey ibn Halef Ensar'ı tehdit etmişlerdir*: "Bundan böyle Arap kabileleri arasında ortaya çıkabilecek hiçbir savaş, sizinle bizim aramızda çıkacak bir yanık yarasından (savaştan) daha ıstırap verici olamaz. Fakat siz içimizden çıkmış olan ve en soylu ve en yüce bir mevkide (gerçekten de öyle) bulunan birine yardım etmeye kalkıştınız ve ona sığınacak bir yurt verip onu savunuyorsunuz. Bu sizin için gerçekten utanılacak bir durum ve bir lekedir. Bizimle onun arasına girmeyiniz. Eğer kendisi doğru yolda bir insan ise, bundan mutluluk payı çıkaracak olan bizleriz; yok eğer kötü biri ise, onu ele geçirmeye herkesten çok bizim hakkımız vardır."*[2] Medineli Müslümanlar, bu isteklerin hiçbirisini kabul etmediği yaşanan olaylarda açıkça görülmektedir.

İstedikleri desteğe alamayan müşrikler, Medine'deki müşrikleri tehdit ederek kışkırtma yöntemine gittiler. Dediler ki: *"Sizler bir arkadaşımıza kucağınızı açıp sığınma hakkı verdiniz. Allah'a yemin ederiz ki, eğer onunla mücadele etmez ya da*

[1] Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni ez-Zühri İbn Sad, **Kitabü't-Tabakati'l-Kebir**, çev. ed. Adnan Demircan, çev. Mahmut Polat, İstanbul, Siyer Yay.. 2015, c.2, s.90-91.
[2] Hamidullah, **a.g.e.**, s.185.

onu şehrinizden sürüp çıkarmazsanız, savaşçılarınızı öldürmek ve kadınlarınızın iffetini çiğnemek için üzerinize yürüyeceğiz."[1]

Hicretin ilk yılı Mekkeli müşrikler, Müslümanların bölgede hakimiyet kurmasını engellemek için Medineli müşrikleri ve çevre bölgelerdeki kabileleri kışkırtmışlar, onları tehdit etmişlerdir. Hudeybiye antlaşmasına kadar süren yaklaşık altı yıl bu durumdan dolayı Müslümanlar birçok tehditle karşılaşmış, cephelerde birçok grupla savaşmışlardır. Gazve ve seriyye kararları alınması Mekkeli müşriklerin tehditlerinin, kışkırtmalarının engellenmesine, Medine ve çevresinin güvenliğinin sağlanmasına katkıda bulunmuştur.

Hicretin birinci yılında yapılan İs seriyyesiyle başlayan mücadelede Müslümanlar Mekke'den farklı, yeni bir döneme başlamıştır.

Hicretin ikinci yılında Müslümanların zaferiyle sonuçlanan Bedir gazvesi, Kureyşli müşriklerle yapılan ilk siyasi savaştır. Sevik gazvesi, Bedir'in intikamını almak isteyen Ebu Süfyan b. Harb ve askerlerin Medine'de iki evi ve ekinleri ateşe vermesi ve orada bulunan iki kişinin ölmesi sonucu yapılmıştır.[2] Karkaratülküdr gazvesi, Süleym ve Gatafan'a karşı yapılmıştır. Medine'ye yakın bir mesafede olan Karkaratülküdr mevkinde Gatafan ve Süleym'den bir grubun toplandığı haberi alınması sonucu sefere çıkılmıştır. Müslümanlar bu mevkiye ulaştıklarında kimseyi bulamadılar.[3]

Hicretin üçüncü yılında yapılan Zuemer (Gatafan) gazvesi, Beni Salebe ve Beni Muharib'e mensup bazı kimselerin Medine çevresinde baskın yapma hazırlığında olduklarının haberi alınmasına karşın yapılmıştır. Rasulullah'a (s.a.v.) suikast girişiminde bulunmuşlar, ancak başarıya ulaşamamışlardır.[4] Buhran gazvesi (Bahran gazvesi), Beni Süleym'in Müslümanlara karşı asker topladıkları haberi alınması üzerine yapılmıştır. Haberi alan Beni Süleymliler kaçmışlardı.[5] Bedir gazvesinden sonra yapılan Uhud gazvesi, Mekkeli müşriklerle Müslümanlar arasında meydana gelmiştir. Ebahiş kabilesinin bazı kollarının da destek olduğu gazvenin amacı Mekkeli müşriklerin intikam alma isteğidir.

---

[1] Hamidullah, **a.g.e.**, s.185-186.
[2] Vakidi, **a.g.e.**, s.234; İbn Sad, **a.g.e.**, s.28.
[3] Vakidi, **a.g.e.**, s.235; İbn Sad ,**a.g.e.**, s.29.
[4] Vakidi, **a.g.e.**, s.246-248; İbn Sad, **a.g.e.**, s.33.
[5] Vakidi, **a.g.e.**, s.248-249.

Hicretin dördüncü yılında Esedoğulları Müslümanların Uhud'da başarı elde edememeleri üzerine cesaret kazanmışlar, savaş hazırlığına başlamışlardır. Tulayha b. Huveylid ile kardeşi Seleme'nin Medine'ye saldırı hazırlığı yaptıklarının öğrenilmesi sonucu Ebu Seleme el-Mahzumi'nin komutasında Katan seriyyesi seferine çıkılmıştır.[1] Hicretin dördüncü yılında meydana gelen diğer bir olay ise Bi'ri Maune vakasıdır. Amir b. Malik b. Cafer Ebu Bera Medine'ye gelerek Rasulullah'tan (s.a.v.) Necd ehline İslam'ı öğretecek hocalar istemiştir. Lakin Amir b. Tufeyl öncülüğünde Beni Süleym'den Usayye, Ri'l kabileleri Bi'ri Maune mevkiinde yetmiş kişilik bir heyeti pusuya düşürerek onları şehit ettiler.[2] Reci olayı ise Kare ve Adel kabilesi mensup kişilerin Rasulullah'tan (s.a.v.) din öğreticileri istemesine rağmen Adel, Kare ve Beni Lihyan kabilelerin asıl amaçları Müslümanların bir kısmını öldürmek bir kısmını da para karşılığı Kureyş kabilesine vermektir. Bu din öğreticilerde Bi'ri Maune vakası ile aynı sonu yaşamışlardır.[3] Bedrü'l-Me'vid ise Uhud savaşında tam başarıya ulaşamayan Ebu Süfyan'ın bir sene sonra Bedir'de buluşmayı teklif etmesi üzeri yola çıkılan bir gazvedir. Rasulullah (s.a.v.) ve ashap Bedir'e gelmesine rağmen Ebu Süfyan kıtlığı bahane ederek savaşmamıştır.[4]

Hicretin beşinci yılında Zatürrika gazvesi, Necd bölgesinde ikamet eden Beni Enmar, Beni Muharib ile Gatafan'dan Beni Salebe kabilelerinin Müslümanlara karşı savaş hazırlığı yaptıklarının haber verilmesi sonucu yapılmıştır.[5] Hicretin beşinci yılında yapılan Hendek gazvesinde Gatafan, Fezare, Esed, Kureyş, Kinane, Sakif, Süleym kabilesinin bulunduğu büyük bir topluluğa karşı savunma savaşıdır. Kureyşli müşrikler savaşta bir sonuç elde edememiş, cesaretlerinin kırılmasına neden olmuştur. Hz. Peygamber bu savaştan sonra "...biz onlara karşı harb edeceğiz. Onlar bize harb edemeyecekler"[6] buyurmuştur. Mekke ile yapılan son savaştır.

---

[1] Vakidi, **a.g.e.**, s.393-398; Ahmet Önkal, "Katan Seferi", **DİA**, İstanbul, 2002, c.25, s.28.
[2] Vakidi, **a.g.e.**, s.399-401; İbn Sad, **a.g.e.**, s.52.
[3] Vakidi, **a.g.e.**, s.408-416.
[4] Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer Vakidi, **Hz. Peygamber'in Savaşları (Kitabü'l-Meğazi)**, çev. Musa K. Yılmaz, İstanbul, İlk Harf Yay., 2014, c.2, s.29-31.
[5] Ebu Muhammed Cemaleddin Abdülmelik İbn Hişam, **Siret-i İbn Hişam Tercemesi**, çev. Hasan Ege, İstanbul, Kahraman Yay., 2006, c.3, s.287; Vakidi, **a.g.e.**, s.40-41.
[6] Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi Buhari, **Sahih-i Buhari ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1987, c.8, s.3847-3848.

Hicretin altıncı yılında Muhammed b. Mesleme komutanlığında Kurata seriyyesi gerçekleştirilmiştir. Kurata seriyyesi, Bi'ri Maune'de öldürülen Müslümanlar adına yapıldığı ya da Hendek'te müşriklere yardım eden bir topluluk üzerine yapıldığı aktarılmıştır.[1] Abdullah b. Üneys el-Cüheni seriyyesinin amacı, Beni Lihyan kabilesinin reisi Süfyan b. Halid b. Nübeyh'in Medine'ye saldırı girişiminde bulunma planı üzerine yapılmış tek kişilik seriyyedir.[2] Beni Lihyan gazvesi, Müslümanların Reci vakasında şehit edilmelerine sebep olan kabilelerden Beni Lihyan kabilesini cezalandırmak için yapılmıştır. Ancak Rasulullah'ın (s.a.v.) gelişini haber alan Beni Lihyan kabilesi dağlara kaçmıştır. [3] Gabe gazvesinin amacı başında Fezare kabilesinden Uyeyne b. Hısn'ın bulunduğu kırk kişilik bir kuvvetin Gabe mevkiinde Rasulullah'ın (s.a.v.) develerine güden çobanı şehit etmesi ve develere el koymasıdır.[4] Ukkaşe b. Mihsan komutasındaki Gamre seriyyesi, Hendek savaşında Kureyşli müşriklerin yanında yer alan Beni Esed kabilesinin Müslümanlara karşı sefere çıkacağı haberi alınması üzerine yapıldı. Zülkıssa seriyyesi, Muhammed b. Mesleme komutanlığında on kişilik kuvvetin Zülkıssa'da bulunan Beni Salabe ve Uval'a karşı yapmıştır. [5] Ebu Ubeyde komutanlığında Zülkıssa seriyyesi ise Beni Muhareb, Beni Salebe, Enmar'ın Medine'ye saldıracağı haberi alınması üzerine yapıldı. [6] Cemum seriyyesi, Zeyd b. Harise'nin komutanlığında yapılan Kureyşli müşrik ve Yahudilerle işbirliği yapan bedevi kabilelerine karşı yapılmıştır. [7] Zeyd b. Harise komutanlığındaki on beş kişilik birliğin yer aldığı Taraf seriyyesi, Beni Salebe kabilesine karşı yapılmıştır. Bedeviler savaşmayıp kaçmıştır.[8] Zeyd b. Harise komutanlığında Ümmü Kırfe seriyyesi yapılmıştır. Amacı, Beni Fezare kabilesinden bir grubun Şam'a ticaret amaçlı giden Zeyd b. Harise'ye ait mallara el koymalarıdır. [9] Kürz b. Cabir'in komutanlığındaki seriyyenin tertip edilmesinin nedeni, Hz. Peygamber'in huzurunda Müslüman olduklarını ilan eden Beni Ureyne kabilesine mensup 8 kişinin dinden dönmeleri ve

[1] Kasım Şulul, **a.g.e.**, s.692.
[2] Vakidi, **a.g.e.**, s.182-183.
[3] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.386-387; Vakidi, **a.g.e.**, s.186-187; İbn Sad, **a.g.e.**, s.80-81.
[4] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.388; Vakidi **a.g.e.**, s.190.
[5] Vakidi, **a.g.e.**, s.202.
[6] **A.g.e.**, s.203.
[7] Şulul, **a.g.e.**, 717.
[8] Vakidi, **a.g.e.**, s.206-207.
[9] A**.g.e.**, s.215-216.

Hz. Peygamber'in elçisine işkence ederek öldürmeleri sonucunda yapılmıştır.[1] Ali b. Ebu Talib'in komutanlığında çıkılan Fedek seriyyesi ise Hayber Yahudilerine yardım etmek için Fedek'te Beni S'ad b. Bekir'e ait birliği bir araya topladıkları haberinin Rasulullah'a ulaşmasıdır. [2] Abdullah b. Revaha komutasındaki seriyye, Hayber'in durumu hakkında keşif yapması için gönderildi.[3]

1.2.3.Müslümanların Yahudilerle Münasebetleri

Medine'de Beni Kurayza, Beni Nadir ve Beni Kaynuka olmak üzere üç büyük kabile yaşamaktaydı. Beni Kurayza ve Beni Nadir kabileleri, Evs kabilesi ile Benu Kaynuka kabilesi ise Hazrec kabilesi ile müttefikti.

Rasulullah (s.a.v.), Medine'de yaşayan Yahudi kabileleriyle Medine vesikası yaptı. Bu vesikasında adı geçen Yahudiler; Beni Avf, Beni Neccar, Beni Haris, Beni Saide, Beni Cüşem, Beni Evs, Beni Salebe, Salebe'nin kolu Cefne, Beni Şuteybe'dir. Hamidullah'a göre bu kabileler, ittifak ettikleri ya da mevlası oldukları Arap kabilelere göre tasnif edilmiştir.[4]

Medine vesikasında din, can, mal hürriyeti sağlanmış, şehrin savunması konusunda ortak hareket kararı alınarak [5] Medine'nin otorite birliği amaçlanmıştır.

Kureyşliler, Medine'deki Yahudilerin Rasulullah'a karşı güçlü olduğunu söyleyerek onları kışkırtmışlardır. Ayrıca savaşmazlarsa onlara savaş açacaklarını söyleyerek tehdit etmişlerdir.[6]

Yahudiler, son peygamberin kendilerinden geleceğine inanmakla beraber hiçbir zaman Rasulullah'ın peygamber olduğunu kabul etmek istememişlerdir. *"Kitap ehlinden birçoğu, hak kendilerine belirdikten sonra dahi, içlerindeki kıskançlıktan ötürü sizi, imanınızdan sonra küfre döndürmek isterler. Siz şimdilik, Allah onlar hakkındaki emrini getirinceye kadar affedin, hoşgörün. Şüphesiz Allah, gücü her şeye hakkıyla yetendir."*[7]

---

[1] Vakidi, **a.g.e.**, s.220-221.
[2] Vakidi, **a.g.e.**, s.213; İbn Sad, **a.g.e.**, s.91.
[3] Vakidi, **a.g.e.**, s.217-218.
[4] Hamidullah, **a.g.e.**, s.475.
[5] Casim Avcı, "Kurayza", **DİA**, İstanbul, 2002, c.26, s.431.
[6] Şulul, **a.g.e.**, s.452-453.
[7] Bakara, 2/109.

Yahudiler, vesikada ortak karar almasına karşın verdikleri sözde durmamış, Müslümanları kışkırtmışlardır. Yahudi kabilelerin çoğu Müslümanlarla yaptıkları antlaşmayı ihlal etmeye başlamıştır.

Beni Kaynuka, ittifakı bozan ilk kabiledir. Rasulullah (s.a.v.) Bedir gazvesinden Medine'ye döndüğü zaman Kaynukalılar, Müslümanların zaferinden rahatsız olmuş, antlaşmayı ihlal etmişlerdir. Rasulullah, Yahudi topluluğunu İslam'a davet etti. Kibirlenen bu topluluk, daveti kabul etmediler ve davayı bilmeyen bir kavimle karşılaştıkları için galibiyet elde ettiklerini, kendilerini ise asla yenemeyeceklerini söylediler.[1] Bunun üzerine "inkar edenlere de ki: Siz mutlaka yenilgiye uğrayacak…"[2] ayeti inmiştir.[3] Beni Kaynuka ile savaşın fitilini ateşleyen olay; Kaynuka çarşısında Müslüman bir kadının hakarete uğraması ve bunun sonucunda karşılıklı insanların birbirini öldürülmesidir. Rasulullah'a (s.a.v.) "(Antlaşma yaptığın) bir kavmin hainlik etmesinden korkarsan, sen de antlaşmayı bozduğunu aynı şekilde onlara bildir…"[4] ayeti inmesi üzerine on beş gün boyunca kaleleri kuşatıldı. Kaynuka Yahudileri teslim oldular ve Şam'a doğru yola çıkarak Ezriat'a yerleşmişlerdir. [5]

Medine'nin üç büyük kolundan biri olan Beni Nadir Yahudileri, Beni Amir'in müttefikidir. Amr b. Ümeyye ed-Damri, Beni Amir'den iki kişiyi öldürdü. Rasulullah, ölen iki kişinin diyeti için Beni Nadir'e giderek onlardan yardım istedi. Beni Nadir'in bu durumu fırsat bilerek suikast girişimde bulunmuş olmasına karşın başarıya ulaşamamıştır. Yenileceklerini anlayan Nadiroğulları, Rasulullah'ın (s.a.v.) vereceği hükmü kabul etmek zorunda kaldılar. Hicretin dördüncü yılında Medine'den bir kısmı Şam'a bir kısmı da Hayber'e gitmişlerdir. [6]

Hicretin beşinci yılında yapılan Hendek gazvesinde Yahudilerin bir kısmı, başta Mekke ahalisi olmak üzere Arap kabilelerini Hz. Peygamber'e karşı kışkırtmışlar ve İslam toplumuna karşı ittifak kurmaya davet etmişlerdir. Medine'den sürülen ve Hayber'e yerleşen Beni Nadir kabilesinden bir heyet Mekke'ye gelerek

[1] Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer Vakidi, **Hz. Peygamber'in Savaşları (Kitabü'l-Meğazi)**, çev. Musa K. Yılmaz, İstanbul, İlk Harf Yay., 2014, c.1, s.229.
[2] Ali İmran, 3/12.
[3] Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdi Ebu Davud es-Sicistani, **Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi**, çev. Necati Yeniel, Hüseyin Kayapınar, İstanbul, Şamil Yayınevi, 1991, c.11, s.294.
[4] Enfal, 8/58.
[5] Vakidi, **a.g.e.**, s.230-233.
[6] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.267-269.

"Muhammed'in kökünü kazıyıncaya kadar sizinle birlikteyiz" deyip müşriklerin desteğini sağlamak için putperestliği övmüşler, dinlerin kendilerine daha yakın olduğunu söylemişlerdir. Kureyşlileri Rasulullah'a kışkırtmakla beraber, Gatafan, Ebahiş, Beni Süleym'a gidip onlardan da aynı desteği istemişlerdir. [1]

Hicretin beşinci yılında yapılan diğer bir gazve ise Beni Kurayza gazvesidir. Medine'de yaşayan Beni Kurayza kabilesi Hendek savaşında Mekke liderliğindeki müttefiklerine yardım etmişlerdir. Yahudi Huyey b. Ahtab, Ebu Süfyan'a: *"Benim kavmimden olan Kurayza Yahudileri de sizinle olacaktır. Bunlar, iyi silah kullanan, savaşçı bir milletir! Yedi yüz elli kadar savaşçısı vardır."* [2] dedi. Ayrıca Beni Kurayza'nın desteği sağlanırsa Müslümanlar arkadan da kuşatılmaları anlamına geldiği için yapılan hendeğin de anlamı kalmıyordu. Nuaym b. Mesud, Rasulullah'a (s.a.v.) Müslüman olduğunu ve halkının bu durumu bilmediğini söylemesiyle stratejik bir adım atıldı. Rasulullah bu durum üzerine ona emir verdi. İlk önce Kurayza'ya giden Nuaym, onlara Kureyş'in ve Gatafan'ın kurduğu ittifakın devamlılığı olması için ileri gelenlerinden rehin istemelerini söyledi. Onların herhangi bir olumsuz durumda kaçmalarına ve kendilerinin yalnız kalmalarına mani olacağını anlattı. Ardından Kureyş'e giden Nuaym, Kurayza kabilesinin Rasulullah'la anlaştığını söyleyerek kendilerinden rehin isterlerse vermemelerini söyledi. Gatafan'a da Kureyş'e anlattığının aynısını anlattı. Nuaym, konuşmasıyla toplulukların birbirlerine karşı şüphe duymalarını sağlamış, taraflar arasında ayrılık oluşturmuştur. Nuaym b. Mesud'un gayreti sonucu taraflar birbirinden çekindiği için birbirlerine yardım etmemiştir. Kurayza Yahudilerin, Kureyşli müşriklere destek vererek Müslümanların düşmanlarıyla işbirliği yapmaları nedeniyle Rasulullah, Hendek gazvesi sonunda Beni Kurayza'ya savaş ilan etmiştir.

Yahudilerin bir kısmı ise kışkırtma yöntemiyle toplumun huzurunu bozmaktaydı. Bunlardan biri olan şair Kab b. Eşref, Peygamber'i ve Müslümanları şiirlerinde hicvetmekteydi. Müşriklerin Bedir savaşını kaybetmesi sonucu onlara

[1] Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer Vakidi, **Hz. Peygamber'in Savaşları (Kitabü'l-Meğazi)**, çev. Musa K. Yılmaz, İstanbul, İlk Harf Yay., 2014, c.2, s.87-89.
[2] İhsan Süreyya Sırma, **Müslümanların Tarihi**, İstanbul, Beyan Yay., 2014, c.2, s.309.

destek vererek onları Müslümanlara karşı kışkırtan Kab b. Eşref, Rasulullah'ın emriyle Muhammed b. Mesleme tarafından öldürüldü. [1]

Yahudilerden Müslüman olup, Rasulullah'ın yanında yer alanlar da olmuştur. Beni Salebe b. Fityun'a mensup Muhayrık, Uhud savaşında Müslümanların safında yer almıştır.[2]

[1] Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer Vakidi, **Hz. Peygamber'in Savaşları (Kitabü'l-Meğazi)**, çev. Musa K. Yılmaz, İstanbul, İlk Harf Yay.. 2014, c.1, s.237-243; İbn Sad, **a.g.e.**, s.30-33.
[2] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.118-119.

İKİNCİ BÖLÜM

HUDEYBİYE SEFERİ VE HUDEYBİYE ANTLAŞMASI

2.HUDEYBİYE SEFERİ VE HUDEYBİYE ANTLAŞMASI

2.1.HUDEYBİYE SEFERİ

2.1.1.Hudeybiye

Rivayetlerde Hudeybiye kelimesi, biatlaşılan ağacın yanında yer alan kuyudan ya da Rıdvan biatının da yapıldığı hadba adlı bir ağaçtan geldiği belirtilir.[1]

Mekke'ye yakın bir konumda olan Hudeybiye, Mekke'nin 17 km kuzey batısında bulunmaktadır. Mekke'de bulunanların ihrama girdiği Harem yerlerden biri olan Hudeybiye'de, Hulefa-yi Raşidin dönemine kadar herhangi bir yerleşim belirtisi bulunmamıştır.[2]

2.1.2.Sefere Hazırlık

2.1.2.1.Rasulullah'ın Gördüğü Rüya

Hendek savaşından bir yıl sonra Rasulullah (s.a.v.) rüyasında Kabe'yi tavaf ettiğini, saçını tıraş ettiğini, Kabe'nin anahtarını aldığı ve Arefe'de vakfe yaptığını görmüştür.[3] Rasulullah'ın gördüğü rüya üzerine ashabıyla birlikte Hudeybiye umresi için yola çıktığı rivayetlerde aktarılmaktadır.

Rasulullah (s.a.v.) gördüğü rüyayı ashabına anlatınca Muhacirler, umre ibadetlerini eda edecekleri ve yıllarca görmedikleri eşlerini, çocuklarını görebilecekleri için bu duruma çok sevindiler. Ayrıca vatan hasreti umre yolculuğu ile son bulmuş olacaktı.

2.1.2.2.Hudeybiye Seferine Katılanlar

Rasulullah (s.a.v.) Müslüman olan ve olmayan çevre kabilelere davet göndermiş, umre ibadetini eda etme niyetiyle Muhacir, Ensar ve Araplardan oluşan bir cemaatle yola çıkmıştır.

---

[1] Ebu Abdillah Şihabüddin Yakut el-Hamevi, **Mücemu'l-Buldan**, Beyrut, Daru Sadır, 1977, c.2, s.229.
[2] Muhammed Hamidullah, "Hudeybiye Antlaşması", **DİA**, İstanbul, 1998, c.18, s.297.
[3] Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer Vakidi, **Hz. Peygamber'in Savaşları (Kitabü'l-Meğazi)**, çev. Musa K. Yılmaz, İstanbul, İlk Harf Yay., 2014, c.2, s.224; Hüseyin b. Muhammed b. Hasan Diyarbekri, **Tarihü'l-Hamis fi Ahvali Enfesi Nefis**, Beyrut, Müessesetu Şa'ban, t.y., c. 2, s.17.

Umreye katılanların sayısı 700 ile 1800 arasında kişi olduğunu hakkında farklı rivayetler vardır. Rivayetlerde başta Cabir b. Abdullah olmak üzere, Berra b. Azib, Makel b. Yesar, Seleme b. Ekva, Müseyyeb b. Hazn'dan gelen, en çok zikredilen genel kanaate göre Hudeybiye seferini katılan birliğin sayısı 1400 kişi olduğudur.[1] Eslem kabilesinden 70 ile 100 kişi arasında umre seferine katılmıştır.[2]

Kadınlardan Hudeybiye seferine katılanlar ise Rasulullah'ın (s.a.v.) eşi Ümmü Seleme, Ümmü Umare, Ümmü Meni ve Ümmü Amir el-Eşheliyye de olmak üzere dört kişidir. [3]

2.1.2.3.Hudeybiye Seferine Katılmayanlar

Medine'den Mekke'ye hareket edilirken Gıfar [4] , Beni Bekr, Cüheyne, Müzeyne kabilelerine mensup Mekke ve Medine arasındaki bedevi topluluklarına haber gönderilerek, onların umreye katılmaları istendi. Ancak bu kabileler, Müslümanların Mekke'ye ulaştıklarında yıllarca devam eden düşmanlık sebebiyle iki taraf arasında savaş çıkacağını düşündükleri için ve yanlarına sadece yolculuk silahlarını alan Müslümanların hazırlık yapmadıkları düşünmeleri gerekçesiyle Mekke'de hepsinin öldürüleceğini inanıyorlardı. Bu nedenle bedevi toplulukların çoğunluğu ailemizi yalnız bırakmayız, bahçelerimizle ilgilenmek zorundayız gibi bahaneler öne sürerek onlara katılmamışlardır.[5] Fetih suresinde katılmayan bu bedevi topluluklar hakkında eleştiriler yer almaktadır.

2.1.2.4.Medine'ye Bırakılan Yönetim Vekili

Rasulullah (s.a.v.) Medine'de imamlık yapması için İbn Ümmü Mektum'u, Medine'de idare işleri yönetmesi için ise Nümeyle b. Abdullah'ı görevlendirdi.[6]

---

[1] Ebu Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman Zehebi, **Tarihü'l-İslam ve Vefeyatü'l-Meşahir ve'l-A'lam**, thk. Ömer Abdüsselam Tedmüri Beyrut, Darü'l-Kitabi'l-Arabi, 1990, c.1, s.365.
[2] Vakidi, **a.g.e.**, s.226.
[3] Vakidi, **a.g.e.**, s.226; Ebü'l-Abbas Takıyyüddin Ahmed b. Ali b. Abdülkadir Makrizi, **İmtaü'l Esma Bima Li'n-Nebi Mine'l-Ahval Ve'l-Emval Ve'l-Hafedeti Ve'l-Meta**, tahkik ve talik Muhammed Abdülhamid en-Nemisi, Beyrut, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999, c.1, s.276.
[4] Ebü'l-Ferec Nureddin Ali b. İbrahim b. Ahmed Halebi, **İnsanü'l-Uyun fi Sireti'l-Emini'l-Me'mun**, Beyrut, Darü'n-Nevadir, 2013, c.3, s.9.
[5] Vakidi, **a.g.e.**, s.226.
[6] Muhammed Hamidullah, "Hudeybiye Antlaşması", **DİA**, İstanbul, 1998, c.18, s.298; Mustafa Asım Köksal, **Peygamberler Peygamberi Hazreti Muhammed Aleyhisselam ve İslamiyet: Medine Devri**, İstanbul, Köksal Yay., 1999, c.5, s.252.

2.1.3. Seferin Amacı

Rasulullah'ın (s.a.v.) gördüğü hak rüya üzerine Mekke'ye doğru sefere çıkıldı. Seferin tek gayesi umre ibadetinin eda edilmesiydi. Bu amacının ortaya konulması için bazı girişimlerde bulunulmuştur. Rasulullah (s.a.v.) Mekke ve Medine çevresindeki kabileleri, Müslüman olmayan toplulukları umreye davet ederek Mekke'ye umre ibadeti için gidildiğini insanlara duyurmuştur. Bu davet Kureyşlilerin tepkide bulunmasını azaltacak ya da engelleyecek bir harekettir.

Müslüman olmayanların davet edilmesinde, Kureyşlilerin kabileler üzerinde siyasi algı oluşumunu engellemek de amaçlanmıştır. Çünkü Kureyşliler, Mekke'ye ticaret yapmak için gelen kervanların Müslümanlar tarafından tehdit edildiği ve hac pazarını engellediği fikrini kabileler üzerinde yaymaya çalışmıştır.[1]

Rasulullah (s.a.v.) ve ashabı Zülhuleyfe'ye varınca yanlarına aldıkları kurbanlık 70 [2] deveyi işaretledi. Bu durum umre niyetiyle yola çıktıklarının göstergesiydi. Kurbanlık hayvanların belirlenmesi, develere nal takılıp iki hörgücünden sağ tarafını kesip kanın akıtılmasıyla yapılırdı.[3] Kurbanlıkların başında bulunan Eslem'den Naciye b. Cündüb, geri kalan hayvanları işaretledi. Medine'nin mikat yeri olan Zulhuleyfe'de ihrama girdiler ve telbiye getirmeye başladılar. [4] Umre ibadetinde yapılması gereken vazifelerin sırayla yerine getirilerek; haram ayda yola çıkılması, ihrama girilmesi, telbiye getirme ile Allah'ın tazim edilmesi, hedy kurbanını işaretlenmesi seferin niyetini ortaya koymaktadır.

Rasulullah (s.a.v.) seferde yanlarına sadece yolculuk silahı almalarını istedi.[5] Ashaptan Hz. Ömer, savaş için hazırlık yapmamakla beraber Ebu Süfyan ve arkadaşlarının saldırmasından endişelendiğini söyledi. Devamında Hz. Ömer'i destekleyen Sa'd b. Ubade, herhangi bir saldırı karşısında silahlarını yanlarını almayı

---

[1]Abbas Akkad, **Hz. Muhammed'in Eşsiz Deha ve Şahsiyet**, çev. Sadi Şimşek, Konya, Hayra Hizmet Vakfı, 1979, s.80.

[2] Ebu Muhammed Cemaleddin Abdülmelik İbn Hişam, **Siret-i İbn Hişam Tercemesi**, çev. Hasan Ege, İstanbul, Kahraman Yay., 2006, c.3, s.425; Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni ez-Zühri İbn Sad, **Kitabü't-Tabakati'l-Kebir**, çev. ed. Adnan Demircan, çev. Mahmut Polat, İstanbul, Siyer Yay., 2015, c.2, s.97.

[3] Ebu Bekr İbn Şihab Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah Zühri, **el-Megazi**, çev. Mehmet Nur Akdoğan, Ankara, Ankara Okulu Yay., 2016, s.39; Vakidi, **a.g.e.**, s.225; Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi Buhari, **Sahih-i Buhari ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1987, c.8, s.3894.

[4] Vakidi, **a.g.e.**, s.225-226.

[5] Vakidi, **a.g.e.**, s.224-226; İbn Sad **a.g.e.**, s.97.

teklif etti. Rasulullah (s.a.v.) savaşmaya gitmediğini Mekke'ye sadece umre maksadıyla gittiğini, bu sebeple silah taşımak istemediğini söylemiştir.[1]

Rasulullah'ın (s.a.v.) yanına savaş aletleri almaması iki gerekçeyle açıklanabilir. Birinci gerekçesi umre veya hac yolculuğunu çıkanların yanlarına sadece kılıçlarını almaları, canlarını ve mallarını saldırılardan korumanın teminatıydı. Kabe ibadetini yerine getiren bütün topluluklar yanlarına sadece yolculuk silahlarını alırlardı. Rasulullah (s.a.v.) da bu durumu bildiği için Kureyş yönetimi ve çevre kabilelere savaşmak için gelmediğini sadece umre ibadetini yerine getirmek için geldiğini bildirmek için bu yönteme başvurmuştur. İkinci gerekçesi ise Rasulullah'ın ashabıyla birlikte umre yolculuğuna Haram aylarda çıkmış olmalarıydı. Haram aylarda insanlar vakitlerinin bir kısmını ibadet ederek geçirirdi. Bu aylar kutsal sayıldığı için kan dökülmez, savaş yapılmazdı. Bu gerekçeler esas alınarak eğer Kureyş, Mekke'de Rasulullah ve ashabına saldıracak veya savaşacak olursa kendi itibarını yitirecekti.[2]

2.1.4. Sefere Çıkma ve Seferde Yaşanan Gelişmeler

2.1.4.1. Seferin Tarihi ve Takip Edilen Güzergah

Hicretin altıncı yılı Zilkade ayında – bu ayda yapıldığı ile ilgili Zühri, Nafi Katade, Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshak, Vakidi'den gelen rivayetlere de herhangi bir ihtilaf yoktur[3] - Rasulullah (s.a.v.) ashabı ile Medine'den yola koyulmuşlardır.

Umre ibadetini eda etmek için yola koyulan Rasulullah (s.a.v.) ve ashabı Medine'nin mikat yeri olan Zulhuleyfe'de ihrama girip -bazı sahabeler ise Cuhfe'de ihrama girmiştir- Beyda yolu üzerinden Melel, Seyyale, Revha, Ebva, Cuhfe, Harrar, Gadirü'l-Eştat, Usfan güzergahı takip edilerek Mekke'ye doğru gittiler.

---

[1] Vakidi, **a.g.e.**, s.224-225; Makrizi, **a.g.e.**, s.275.

[2] Celaleddin Vatandaş, **Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Hayatı ve İslam Daveti Medine Dönemi**, İstanbul, Pınar Yay., 2007, c.2, s.331.

[3] Ebü'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer İbn Kesir, **Büyük İslam Tarihi: el- Bidaye ve'n-Nihaye**, çev. Mehmet Keskin, İstanbul, Çağrı Yay., 1994, c.4, s.282; Makrizi, **a.g.e.**, s.275; Ebu Abdullah Şemseddin Muhammed İbn Kayyim el-Cevziyye, **Zadü'l Mead**, çev. Mehmet Yolcu, İstanbul, Pınar Yay., 2002, c.2, s.225.

2.1.4.2.Büsr b. Süfyan ve Öncü Birlik

Rasulullah'ı (s.a.v.) ziyarete Medine'ye gelen Büsr b. Süfyan, geri dönmek için hazırlandığında Rasulullah kendisine Allah'ın izniyle yakın bir zamanda yapılacak olan umreye katılmasını istedi. Huzaa kabilesine mensup Büsr b. Süfyan, bir kurban satın alıp Medine'de kalmıştır.[1]

Rasulullah (s.a.v.) umre yapmak amacıyla ashabın yola çıktığı haberinin Kureyş halkına ulaşması sonucu onların bu duruma verecek tepkileri öğrenmesi için Büsr b. Süfyan'ı Mekke'ye göndermiştir. Büsr b. Süfyan, Mekke'ye giderek umre yapmak istedikleri haberi konusundaki görüşleri ve onların davranışları hakkında bilgi toplamıştır. Ardından Zulhuleyfe'de Rasulullah (s.a.v.) Abbad b. Bişr'in başkanlığında içlerinde el-Mikdad b. Amr, Ebu Ayyaş ez-Züraki, el-Hubab b. Münzir, Amir b. Rebi'a, Ebu Katade, Said b. Zeyd ve Muhammed b. Mesleme'nin de bulunduğu yirmi kişilik süvari bir birliği önden gözcü olarak Mekke'ye gönderdi. [2]

2.1.4.3.Mekke Yönetiminin Durumu

Mekke'nin ileri gelenleri, Müslümanların umre maksadıyla yola çıktıkları haberi ulaşması üzerine aralarında toplantı yaparak ne karar alacaklarını tartıştılar. Kureyşli müşriklerin önlerinde iki yoldan birine danışma meclisinde karar verdiler.

Mekke liderlerinin istediği ilk yol, Müslümanları Mekke'ye sokmamak üzere karar vermekti. Ancak Kabe'nin bulunduğu Mekke, sadece Kureyşlilere ait bir bölge değildi. Mekke dini inancın merkezi konumdadır. Umre ve hac ibadetini yerine getirmek isteyen herkese Mekke'nin kapıları açık olması nedeniyle umre ibadeti için herkes Mekke'ye gelebilirdi. Eğer Müslümanları Mekke'ye sokmazlarsa Kabe'yi ziyaret etmek isteyenleri almıyorlar diye diğer kabileler tarafından itibarları zedelenecekti. Engellemeleri durumda Araplar Kureyşlilere karşı gelebilirdi.[3]

İkinci yol ise Müslümanların Mekke'ye girerek Kabe'de ibadet etmelerine izin vermekti. Ancak bu yolu kabul etmeleri mümkün olamazdı. Çünkü Mekke liderleri Müslümanlar karşısında zayıfladıklarını düşünülmesi üzerine bu mekandaki itibarları zedelenecekti. Cahiliyet hamiyeti kişiliğine sahip Kureyşliler Mekke'ye

[1] Vakidi, **a.g.e.**, s.224.
[2] Vakidi, **a.g.e.**, s.225.
[3] Seyyid Ebü'l-A'la, Mevdudi, **Tefhimü'l-Kur'an: Kur'an'ın Anlamı ve Tefsiri**, ed. Ali Bulaç, trc. Muhammed Han Kayani v.d., İstanbul, İnsan Yay., 1996, c.5, s.395; Vatandaş, **a.g.e.** s.333.

zorla girdikleri imajı oluşacağından endişe duymakta, Araplar arasında şeref ve itibar kaybına uğrayacaklarını düşünmekteydiler. Ayrıca Müslümanların Mekke'ye girmelerine izin verirlerse Kureyşli müşriklerin yıllarca onları yok etmek için yaptıkları bütün çabalar hüsrana uğrayacaktı.[1]

Kureyş müşrikleri yaptıkları toplantı sonucunda Müslümanların Mescid-i Harem'i ziyaretlerini engelleme konusunda söz birliğine vardılar. Bunun üzerine Safvan b. Ümeyye, el-Gamim bölgesine 200 kişilik bir süvari birliği göndermeyi teklif etti. Ebahiş ve Sakif kabilelerinden de destek aldılar. Rivayetler de Halid b. Velid'in süvarilerin başında bulunduğu aktarılmakla beraber bir kısım rivayette İkrime b. Ebu Cehil'in de adı geçmektedir. Müslümanların durumu hakkında Kureyş'e bilgi vermesi için başlarında el-Hakem b. Abdülmenaf'ın bulunduğu dağların başına gözcü on kişi koydular. Kureyş de Beldah'ta çocukları ve kadınlarıyla çadırlar kurup karargah oluşturdular.[2]

Kureyş müşrikleri bir yandan da müttefiklerini yanlarında tutmak için Darü'n-Nedve'de ve Safvan b. Ümeyye'nin, İkrime b. Ebu Cehil'in ve Huveytıb b. Abdüluzza'nın evlerinde yemekler yedirmiştir.[3]

Cahiliye gururları ağır basan müşrikler, Müslümanların Mekke'ye umre ibadeti için gelmediklerini, savaşmak için geldiklerini kabul ettirmek maksadıyla Müslümanları kışkırtmışlardır. Kureyşli müşriklerden kırk kişi veya elli kişilik bir topluluk [4] rahat durmayıp Müslümanlardan birini öldürmek ya da Müslümanların bir açığını bulmak amacıyla askerlerin etrafında dolaştılar. Ashap bu topluluğu yakalayıp Rasulullah'ın yanına getirmiştir. [5] Psikolojik harbin farkında olan Rasulullah (s.a.v.) çatışmaya girmekten kaçınmıştır. Bu kışkırtmaya kapılmamış karargaha taş ve ok atan bu topluluğu affederek serbest bırakmıştır.[6] Bir diğer olay da, sabah namazı vaktinde 80 kişilik bir grup Ten'im dağından inerek ani bir

[1] Mevdudi, **a.g.e.**, s.395; Vatandaş, **a.g.e.** s.333.
[2] Vakidi, **a.g.e.**, s.231.
[3] Vakidi, **a.g.e.**, s.233-234.
[4] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.432.
[5] Vakidi, **a.g.e.**, s.254.
[6] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.432.

baskınla karargahın içine sızma girişiminde bulunmasıdır. Bu kişilerin de yakalanmasına rağmen Rasulullah onları da serbest bıraktı.[1]

Müslümanları birbirine düşürerek aralarının açılmasını isteyen müşrikler, umre niyetiyle gelenlerin bir kısmına Kabe'yi ziyaret edebileceklerini söylemiştir. Elçilik göreviyle Mekke'ye giden Hz. Osman'a da teklif etmişlerdir. Diğer davet edilen kimse ise "Medine'de yaşayan münafıkların lideri"[2] Abdullah b. Übey'dir. Gizlice haber gönderdikleri Abdullah b. Übey'den isterse Mekke'ye gelip Kabe'yi tavaf edebileceğini söyleyerek kendilerinin iyi niyetli olduklarını göstermek istediklerini aktardılar.[3] Ancak oğlu olan Abdullah b. Abdullah b. Übey'in isteği üzerine gelen teklifi kabul etmedi. [4] Rasulullah'ın yanında yer almaları, Müslümanların arasının açılması engellendiği gibi müşriklerin niyetleri de boşa çıkarmıştır.

2.1.4.4.İstişare Sonucu Alınan Tedbir

Mekke'deki şahit olduğu durumu anlatmak için yola çıkan Huzaalı gözcü Büsr b. Süfyan, Usfan'a yakın Gadirü'l-Eştat'ta Mekke'nin planlarını Rasulullah'a (s.a.v.) aktardı. Büsr, Kureyşliler'in Ebahiş'i ve başka toplulukları peygambere karşı topladıklarını, Mescid-i Haram'a girmelerini engellemek için savaşma konusunda hazırlık yaptıklarını, bunun için de kaplan derilerini giyip Beldah'ta kadınlar ve çocuklarla çadır kurduklarını, develerini kesip kendilerine destek olanlara yedirdiklerini ve Halid b. Velid'in 200 süvari ile Gamim'e ilerlediğini söyledi.[5]

Halid b. Velid'in 200 süvariyle Gamim'e ilerlemesi üzerine Rasulullah şöyle dedi: *"Yazıklar olsun Kureyş'e, savaş onları yiyip bitirdi. Onlara ne zarar gelir ki beni diğer insanlarla baş başa bıraksalar? Eğer başka insanlar bana kötülük yaparlarsa zaten istedikleri arzuları gerçekleşir. Allah'a yemin ederim, Allah bu dini üstün kılıncaya, ya da bu eski tutumları ortadan kaldırıncaya kadar Allah'ın beni kendisiyle gönderdiği dava (İslam) ile onlarla cihad etmeye devam edeceğim."*[6]

---

[1] Mevdudi, **a.g.e.**, s.397; Safiyyurrahman Mübarek Furi, **Peygamberimizin Hayatı ve Daveti**, çev. İbrahim Kutlay, İstanbul Risale Yay., 2014, s.343.
[2] Talat Koçyiğit, "Abdullah b. Übey b. Selul", **DİA**, İstanbul, 1998, c.1, s.139.
[3] Vatandaş, **a.g.e.**, s.340-341.
[4] Vakidi, **a.g.e.**, s.257-258.
[5] **A.g.e.**, s.232-233.
[6] İbnü'l-Esir, **a.g.e.**, s.186; İbn Hişam, **a.g.e.**, s.425-426.

Rasulullah (s.a.v.) Kureyş'in, Sakif ve Ebahiş kabilelerinin de desteğini alan Halid b. Velid'in 200 süvari ile Gamim'e geldiğini ashabına bildirdi. Rasulullah (s.a.v.) ashaba bu konuda düşüncelerini sorması üzerine Hz. Ebu Bekir, yolumuza devam edelim, Kabe'ye ziyaret etmemize engel olurlarsa onlarla savaşalım, dedi. [1] Mikdad b. Amr ise Rasululah'a, "Sen ve Rabbin gidin savaşın" diyen İsrail'in durumuna düşmeyeceklerini, Rasulullah ile birlikte savaşacaklarını belirterek Birkü'l- Gımad'a kadar eğer giderse onların da kendisiyle gideceğini ve ölene kadar savaşacağını söyledi. Görüşleri destekleyen Üseyd b. Hudayr da Rasulullah'a maksatlarını gerçekleştirmek için yola çıktıklarını söylemekle beraber kendilerini kim engellerse onunla savaşalım dedi. Rasulullah (s.a.v.) savaşmak için değil umre maksadıyla yola çıktığını bir kez daha dile getirmiştir. [2]

Öğle namazı vaktinde Gamim'de Halid b. Velid'in öncülüğündeki Kureyş süvari birliği konuşlanmışken Rasulullah (s.a.v.) ashabıyla korku namazı kılmıştır. Merrüzzahran ve Dacnan mevkinde bulunan Kureyş casuslarına [3] görünmemek için sağ tarafa yönelen Rasulullah (s.a.v.) ve ashabı Mekke'ye umre ibadetinin sekteye uğramaması, gayenin unutulmaması için Mekke'ye gidilen güzergahta değişiklik yapmıştır. Eslem'den bir kimse rehberliğinde Mekke'nin aşağısında, Mürar tepesine çıkan yol güzergahı takip edilerek Hudeybiye beldesine ulaşmışlardır.[4] Güzergah değişimini geç sezen Halid b. Velid, Kureyş'i uyarmak için gruptan ayrılıp Mekke'ye geri dönmüştür.[5]

2.1.4.5.Hudeybiye'de Konaklama

Rasulullah (s.a.v.) devesine binerek ashabıyla beraber harekete geçti. Müslümanlar, Kureyşlilerin üzerine inilen Mürar tepesine vardıklarında Rasulullah'ın (s.a.v.) devesi durdu ve ne kadar çaba sarf edilse de deveyi hareket ettiremediler. Ashap Kasva inat etti demesi üzerine Rasulullah (s.a.v*): "Deve kendiliğinden oturup çökmedi. Fakat fili Mekke'ye gitmekten alıkoyan ne ise onu da alıkoydu"* demiştir. Sonrasında: *"Vallahi Kureyş bugün benden ne isterse Allah'ın*

[1] Buhari, **a.g.e.**, s.3905; Vakidi, **a.g.e.**, s.232.
[2] Vakidi, **a.g.e.**, s.233; Mikraz, **a.g.e.**, s.280.
[3] Vakidi, **a.g.e.**, s.234-235; İbn Sad, **a.g.e.**, s.98.
[4] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.426.
[5] Zühri, **a.g.e.**, s.40.

hürmet gösterilmesini istediği şeyleri tazim adına, Kureyşliler hangi tavizi isterlerse istediklerini onlara vereceğim" dedi. Bunun üzerine Kasva adlı deve kalktı. [1] Allahu Teala devenin Mekke'ye girmesine engel oldu.[2]

Mekkelilerle savaşmamak için yönünü değiştiren Rasulullah (s.a.v.) Hudeybiye'nin en uzak noktasında bulunan Semed kuyusunun yanında konakladı.[3] Kısa sürede kuyunun kuruması üzerine Rasulullah (s.a.v.) bir ok çıkartıp ashaptan Naciye b. Cündüb'e kuyuya inip kazmasını söyledi. Kazdığı andan itibaren su fışkırmasıyla ashabın su ihtiyacı karşılanmış oldu.[4]

2.1.5. Diplomatik Görüşmeler

2.1.5.1.Büdeyl b. Verka

Huzaa kabilesinden Büdeyl b. Verka yanında bir kervan ile Rasulullah'ın (s.a.v.) yanına geldi. Tihame kabileleri arasından Rasulullah'ın sırdaşı olan Huzaalılar, öteden beri Rasulullah'a karşı bir şey gizlemeyip onu durumlardan haberdar ederlerdi.[5]

Rasulullah'ın yanına bir grupla gelen Büdeyl b. Verka el-Huzai, Büsr b. Süfyan'ın anlattığı olayları anlatarak Kureyş'in Beyti ziyaretten alıkoyma ve savaşma konusunda kararlı olduğunu söylemiştir. Rasulullah (s.a.v.) bunun üzerine; *"Biz, kimseyle savaşmaya gelmedik. Şu Kabe'yi ziyarete geldik. Kim bize engel olursa onunla savaşırız. Kureyş de, savaşın zarar verdiği ve bitkin düşürdüğü bir kavimdir. Eğer isterlerse onlara bir süre verir, o süre zarfında güvencede olurlar; ancak bizimle insanların arasından çekilirler. Kaldı ki diğer insanlar onlardan daha çoktur. Eğer benim davam insanlar arasında güçlenirse, onlar da insanların girdiğine (İslam dinine) girerler ya da topladıklarıyla savaşırlar. Vallahi başım gövdemden ayrılana kadar veya Allah emrini yerine getirinceye kadar bu davam uğruna gayret göstereceğim"* dedi.[6]

---

[1] Zühri, **a.g.e.**, s.40; İbn Hişam, **a.g.e.**, s.426-427; Vakidi, **a.g.e.**, s.238-239; İbn Sad, **a.g.e.**, s.98, Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi Buhari, **Sahih-i Buhari ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1987, c.6, s.2560-2574.
[2] Halebi, **a.g.e.**, s.11-12.
[3] Zühri, **a.g.e.**, s.40.
[4] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.427; Vakidi, **a.g.e.**, s.239-240; Buhari, **a.g.e.**, s.2560.
[5] Vakidi, **a.g.e.**, s.244; Zühri, **a.g.e.**, s.40; Buhari, **a.g.e.**, s.2560- 2574; İbnü'l-Esir, **a.g.e.**, s.186.
[6] Vakidi, **a.g.e.**, s.233-245; Buhari, **a.g.e.**, s,2560- 2574; Zühri, **a.g.e.**, s.40-41.

Büdeyl b. Verka, olanları Kureyşlilere haber vermek üzere ayrıldı. Kureyş'e varınca Rasulullah'ın yanından geldiğini ve durum hakkında bilgi vermek istediğini söyledi. İkrime b. Ebu Cehil ve el-Hakem b. el-As, Büdeyl'e konu hakkında bilgi sahibi olmak istemediklerini ve Mekke bu yıl girmelerine izin vermeyeceklerini söylediler. Kureyş'ten Safvan b. Ümeyye, el-Haris b. Hişam gibi görüş sahibi bazı kimseler ise işittiklerini anlatmasını istedi. Büdeyl b. Verka Kureyş topluluğuna, Muhammed'e karşı acele hareket ettiklerini, Muhammed'in savaşmak için değil Beyti ziyaret etmek için geldiğini söyledi.[1]

Büdeyl b. Verka, durumu Kureyş halkına anlatınca Urve b. Mesud şöyle dedi: *"Bu adam, yani Büdeyl size iyi teklif sundu. Onu kabul edin ve benim ona gitmeme izin verin."* Konuşmaların sonucunda Kureyşliler, Urve b. Mesud'un elçi olarak gitmesine izin verdiler. [2]

2.1.5.2.Mekke Yönetiminin Elçileri

Kureyşliler, Rasulullah'a (s.a.v.) sırasıyla Urve b. Mesud, Huleys b. Alkame ve Mikraz b. Hafs [3] olmak üzere üç elçi gönderdiler. Kaynaklarda, gönderilen elçilerin sıralamasında farklı rivayetler bulunmaktadır. Bunlardan biri Mikraz b. Hafs, Huleys b. Alkame ve Urve b. Mesud'u [4] esas alan rivayet, diğeri ise Urve b. Mesud, Mikraz Hafs, Huleys b. Alkame'yi [5] esas alan rivayettir. Rivayetlerde elçilerin gönderilme sırasında aynı olmamakla beraber Mekke'den gönderilen elçilerin konuşmalarının ve davranışlarının içeriklerinde bir farklılık bulunmamaktadır.

Rasulullah'ın yanına gelen Sakif kabilesinin lideri Urve b. Mesud, Mekke yönetiminin Ebahiş halkıyla birlikte Kabe'ye girmelerine izin vermeyeceklerini ve bu yolda onların kararlı olduğunu söyledi. Küstah bir dille konuşmaya devam eden Urve, *"Onlarla savaşma konusunda iki şeyden birini yapmak zorundasın: Ya kavmini yok edeceksin. Ancak senden önce kökünü yok eden bir adam işitmedik. Ya da yanında gördüklerimiz seni perişan ederler. Çünkü harp durumu olursa seni*

[1] Vakidi, **a.g.e.**, s.245-246.
[2] Zühri, **a.g.e.**, s.41; Buhari, **a.g.e.**, s.2560- 2574; İbnü'l-Esir, **a.g.e.**, s.187.
[3] Zühri, **a.g.e.**, s.41-43; Buhari, s.2560-2574; İbnü'l-Esir, **a.g.e.**, s.187-188.
[4] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.429-430; İbn Vazıh Ahmed b. İshak b. Cafer Yakub, **Tarihü'l-Yakubi**, Beyrut, Daru Sadır, c.2, s.54; İbni Kesir, **a.g.e.**, s.285-286; Halebi, **a.g.e.**, s.164.
[5] Vakidi, **a.g.e.**, s.2; İbn Sad, **a.g.e.**, s.99; Mikraz, **a.g.e.**, s.286-288.

bırakıp kaçmaya meyilli değersiz kalabalık görüyorum" dedi. Hz. Ebu Bekir, Urve b. Mesud'e karşı çıkarak Hz. Peygamber'in yanında olduğunu söyledi. Bu durumdan hoşlanmayan Urve b. Mesud, bir yandan konuşurken diğer taraftan da Rasulullah'ın (s.a.v.) sakalıyla oynuyordu. Bu durum ashabı rahatsız etmekteydi. Muğire b. Şube, Urve b. Mesud'u kılıcıyla itiyordu. Durumdan rahatsız olan Urve b. Mesud, kılıcı çekmesini söyledi ve yapanın kim olduğu sordu. Rasulullah (s.a.v.) kardeşinin oğlu Muğire olduğunu söylemesine karşın Urve bu duruma kızmıştır.[1]

Rasulullah Urve b. Mesud'a, kendilerinin savaşmak niyetiyle yola çıkmadıklarının, umre yapmak için Mekke'ye doğru yola çıktıklarını söylemiş, daha önceki tutumunda bir değişiklik olmadığını açıklamıştır.

Gördüğü durumdan etkilenen Urve b. Mesud şöyle dedi: *"Ey Kureyş topluluğu, ben elçi olarak şüphesiz ben Kisra'yı, Kayser'i ve Necaşi'yi de makamında gördüm. Ben vallahi şimdiye kadar kavmi içinde hiçbir hükümdar görmedim ki Muhammed'in ashabı içinde olduğu gibi bir yeri olsun. And olsun ki bir kavmi gördüm ki hiçbir şeyden ötürü onu asla yardımsız bırakmazlar. Bir işin yapılması için Muhammed'in bir işareti yeterli geliyor."*[2] Gözlemlerini aktaran Urve, Mekke yönetimine yapılan teklifi kabul etmelerini istedi. Rasulullah'a (s.a.v.) karşı yapılacak harpte yenilgiye uğrayabileceklerini, çünkü ashabın koşulsuz şartsız daima onun arkasında olduklarını söylemiştir. Ayrıca Urve, onların Kabe'yi tazim amacıyla geldiklerini yanlarında da kurbanlık hayvanları olduğunu dile getirmiştir. Kureyşliler, bu duruma karşı çıkarak Urve'yi kınamışlardı. Ancak durumu kabul etmek zorunda kalarak Kabe'ye ancak gelecek sene gelebileceklerini söylediler.[3]

Urve b. Mesud'dan sonra Rasulullah'ın (s.a.v.) yanına elçi görevi ile giden Huleys, Ebahiş kabilesinin lideridir.[4] Kureyşlilerin müttefiki Ebahiş kabilesi, Mekke'nin kuzey ve güney bölgelerinde yaşamaktadır.[5] Huleys'in geldiğini gören Rasulullah (s.a.v.) ashabına; O Allah'ın emirlerine saygı gösteren,[6] Kabe'ye kurban edilmek üzere götürülen develere değer veren ve hac ibadetine önem veren bir

[1] Zühri, **a.g.e.**, s.41-42; Buhari, **a.g.e.**, s.2560- 2574; Vakidi, **a.g.e.**, s.246-247; İbnü'l-Esir, **a.g.e.**, s.187.
[2] İbn Hişam, **a.g.e.** s.431-432; Vakidi, **a.g.e.**, s.250; Buhari, **a.g.e.**, s.2560- 2574.
[3] Vakidi, **a.g.e.**, s.250-251.
[4] İbn Sad, **a.g.e.**, s.99; İbn Hişam, **a.g.e.**, s.429.
[5] Muhammed Hamidullah, **İslam Peygamberi: Hayatı ve Eseri**, çev. Mehmet Yazgan, İstanbul, Beyan Yay., 2004, s.236.
[6] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.429; İbn Kesir, **a.g.e.**, s.285.

kavimdendir, dedi. Rasulullah bu sebeple kurbanlıkların onun görebileceği bir yere götürülmesini istedi. Kurbanlık hayvanların belli belirtileri vardır. Huleys de bu belirtileri görüp kurbanlık develerin hareket etmediği için tüylerini yediklerini gözlemlemiştir. Ashabın durumunu görmesi ve telbiye sesinin duyması üzerine Rasulullah (s.a.v.) ile konuşmadan Kureyş'e geri döndü ve kavmine gördüklerini anlattı. [1] Duruma sinirlenen Kureyşliler, Huleys'in bedevi olduğu için bu konu hakkında bilgisi olmayacağını söyleyerek onu aşağılamışlardır. Huleys, Kureyş topluluğuna, Beytullah'ı tazim için gelen kimseyi engelleme konusunda Kureyş'le antlaşma yapmadığını ve akitleşmediğini söylemiştir. [2] Ayrıca Huleys Kureyş'e: *"Allah'a yemin olsun ki, ya ona müsaade edersiniz, gelip Kabe'yi ziyaret eder, ya da Ebahişlere başkaldırtırım"* diyerek tavrını koymuştur. Kureyşliler bunun üzerine kendilerine uygun bir yol bulana kadar Huleys'ten kendilerini bırakmalarını istemişlerdir.[3]

Huleys'in ibadete hürmet eden bir kimse olduğunu bilen Rasulullah, umre ibadetine geldiklerini onun gözü önüne sermiştir. Rasulullah'ın taktiği sayesinde Ebahişliler, Hudeybiye antlaşmasında Kureşlilerin yanında yer alacak olmalarına karşın savaşa destek olma konusunda Mekke yönetiminden ayrılmışlardır.

Mikraz b. Hafs'ın yanına geldiğini gören Rasulullah (s.a.v.), ashabına Mikraz için bu hain bir adamdır, demiştir. Rasulullah (s.a.v.) daha önce gelen elçilere söylediğinin aynısını Mikraz'a da söylemiştir. [4] Kaynaklarda Mikraz'ın konuşma yaparken Süheyl b. Amr'ın geldiği [5] ya da Mikraz'ın Mekke'ye geri dönüp durumu Kureyş'e aktardığı rivayet edilir.[6]

Mekke yönetimi, gönderdiği elçiler konusunda herhangi bir sonuca ulaşamadığı gibi Sakif ve Ebahiş kabilelerin desteğini kaybetme tehlikesiyle baş başa kalmışlardır.

[1] Zühri, **a.g.e.**, s.43; İbn Hişam, **a.g.e.**, s.429; Vakidi, **a.g.e.**, s.251.
[2] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.429-430; Vakidi, **a.g.e.**, s.251.
[3] Vakidi, **a.g.e.**, s.251-252; İbn Sad, **a.g.e.**, s.99; İbnü'l-Esir, **a.g.e.**, s.188.
[4] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.429; Vakidi, **a.g.e.**, s.251; İbn Sad, **a.g.e.**, s.99; Buhari, **a.g.e.**, s.2560- 2574.
[5] Zühri, **a.g.e.**, s.43; Buhari, **a.g.e.**, s.2560- 2574; İbnü'l-Esir, **a.g.e.**, s.188.
[6] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.429; Vakidi, **a.g.e.**, s.251; İbn Sad, **a.g.e.**, s.99.

2.1.5.3.Medine Yönetiminin Elçileri

Rasulullah (s.a.v) Hıraş b. Ümeyye el-Kab'ı ve Osman'ı Mekke yönetimine elçi olarak göndermiştir.

Rasulullah (s.a.v.) Hıraş b. Ümeyye'yi Kabe'ye tavaf etmek niyetiyle geldiklerini bildirmek için Mekke'ye gönderdi. Kureyşliler, Hıraş'ı öldürmek niyetindeydi. Akrabaların engellemeleri sonucu Rasulullah'ın (s.a.v.) yanına sağ salim dönen Hıraş, Rasulullah'a (s.a.v.) kendisinden daha güçlü birisini göndermesini istedi.[1]

Rasulullah (s.a.v.) Mekke ve Medine'nin dış işleri bakanlığını yapmış olan Hz. Ömer'i [2] Mekke'ye elçi olarak göndermek istedi. Hz. Ömer, *"benim Kureyş'e düşmanlık yaptığını kendilerinin bildiğini ve Mekke'de Adiyoğullarından kendisini koruyacak kimsenin olmadığını, onlardan kendisine bir kötülük gelmesinden korktuğunu"* söyleyerek Mekke'ye Hz. Osman'ın gönderilmesini istedi.[3] Hz. Ömer bu sebepleri saymakla beraber Rasulullah isterse Mekke'ye gideceğini söyleyerek teslimiyetini bildirmiştir.[4]

Hz. Osman, Eban b. Said el-As'ın himayesi altında Ebu Süfyan ve Kureyş'in ileri gelenlerinin yanına giderek Rasulullah'ın (s.a.v.) mesajını onlara iletti. Hz. Osman, orada bulunanları Allah'a inanmaya ve İslam dinini kabul etmeye davet etti. Sadece umre niyetiyle geldiklerini, tavaf sonrası Mekke'den ayrılacaklarını söylemiştir. Ancak kendilerine savaş açarlarsa onların savaşta yorgun düştüklerini kendilerine hatırlatmıştır. Kureyşliler, onların asla Mekke'ye girmeyeceklerini [5] ancak Osman istediği takdirde kendisinin Kabe'yi tavaf edebileceğini söylediler. Hz. Osman, Rasulullah (s.a.v.) Kabe'yi tavaf etmedikçe kendisinin asla tavaf etmeyeceğini söylemiştir. Hz. Osman'ın bu sözleri üzerine Kureyş, Hz. Osman'ı alıkoydu. Rasulullah (s.a.v.) ve ashabına ise Hz. Osman'ın öldürüldüğü haberi ulaştı.[6]

---

[1] Vakidi, **a.g.e.**, s.252.
[2] Muhammed Hamidullah, **İslam'ın Doğuşu**, trc. Murat Çiftkaya, İstanbul, Beyan Yay., 1997, s.222.
[3] İbn Hişam, **a.g.e.,** s.432-433; Vakidi, **a.g.e.**, s.252; İbnü'l-Esir, **a.g.e.**, s.189.
[4] Vakidi, **a.g.e.**, s.252.
[5] **A.g.e.**, s.253.
[6] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.433.

2.1.5.4.Rıdvan Biatı

Hicretin altıncı yılında Hudeybiye'de Hz. Osman'ın şehit edildiği haberi gelmesi üzerine Rasulullah (s.a.v.), onlarla savaşmadan buradan ayrılmayacağım diyerek savaş kararı aldı. [1] Rasulullah (s.a.v.) Semure adlı ağacın altında ashabıyla bir rivayete göre "ölüm üzerine" [2], bir başka rivayete göre ise "savaştan kaçmamak üzere" [3] biatleşerek rıdvan biatı yapmıştır. İlk biat eden kişi Sinan b. Ebu Sinan b. Mihsan'dır. Sinan b. Ebu Sinan: *"Ey Allah'ın Resulü! Senin içindekine göre (senin niyetine göre) sana biat ediyorum"* dedi. Ashab da Ebu Sinan'ın biatı üzerine biat ettiler. [4] Rasulullah (s.a.v.) sol elini sağ elinin üzerine koyarak Hz. Osman'ın yerine biat etti. [5] Münafıklardan Beni Selime kabilesine mensup [6] Ced b. Kays devenin arkasına saklanarak biat etmedi. [7]

Rasulullah'ın ashabıyla savaşmadan Mekke'den ayrılmayacaklarına dair biatleştiği haberini alan Mekke'deki rey sahibi kimseler, *"bu yıl dönmesi ve gelecek yıl umre yapması hususunda Muhammed'le barış antlaşması yapılmasından daha hayırlı bir şey yoktur. Gelecek yıl gelir, üç gün kalır, kurbanlarını keser ve döner. Bizim memleketimizde kalır, ancak içimize girmez"* dediler. [8] Müslümanlarla savaşmak istemeyen Mekkeli müşrikler, Mekke'de üç gün hapsedilen Hz. Osman'ı hemen serbest bırakmışlar, barış yapmak için yeni bir elçi göndermişlerdir.

---

[1] İbnü'l-Esir, **a.g.e.**, s.189.
[2] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.434; Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi Buhari, **Sahih-i Buhari ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1987, c.15, s.7059; Ebü'l Hüseyin el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim b. el-Haccac, **Sahih-i Müslim ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, İrfan Yayınevi, 1969, c.6, s.65; Ebu Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb Nesai, **Sünenü'l Kübra**, çev. Zekeriya Yıldız, İstanbul, Ocak Yay., 2011, c.7, s.246; Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi Tirmizi, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, çev. Osman Zeki Mollamehmetoğlu, İstanbul, Yunus Emre Yay., t.y., c.3, s.161.
[3] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.434; Müslim, **a.g.e.**, s.60-63; Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fazl Dairimi, **Sünen-i Darimi**, çev. Abdullah Aydınlı, İstanbul, Madve Yay., 1996, c.5 s.285; Ebu Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb Nesai, **Sünenü'l Kübra**, çev. Zekeriya Yıldız, İstanbul, Ocak Yay., 2011, c.7, s.46, c.10 s.458; Tirmizi, **a.g.e.**, s.161.
[4] Vakidi, **a.g.e.**, s.255-256.
[5] Vakidi, **a.g.e.**, s.257; İbn Sad, **a.g.e.**, s.99.
[6] Mustafa Asım Köksal**, Peygamberler Peygamberi Hazreti Muhammed Aleyhisselam ve İslamiyet: Medine Devri**, İstanbul, Köksal Yayıncılık, 1999, c.5, s.299.
[7] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.434; Vakidi, **a.g.e.**, s.243; Müslim**, a.g.e.**, s.61.
[8] Vakidi, **a.g.e.**, s.258.

2.1.5.5.Süheyl b. Amr

Mekke yönetimi, Rasulullah (s.a.v.) ile antlaşma yapması için elçi olarak Süheyl b. Amr'ı gönderdiler. Kureyş, Süheyl b. Amr'a: *"Muhammed'e git ve onunla sulh yap. Bu sulh bu sene geri dönmekten başka hiçbir şeye yaramayacak ve Araplar bizim hakkımızda onun Mekke'ye zorla girdiğinden asla söz etmeyeceklerdir"* dedi. Süheyl b. Amr'ın geldiğini gören Rasulullah (s.a.v.), niyetlerinin barış olduğunu anlayarak [1] işlerinin kolaylaştığını söyledi.[2]

2.1.6.Kurban Kesilmesi ve Medine'ye Dönüş

Antlaşma imzalandıktan sonra Rasulullah (s.a.v.), Kalkın kurbanlarınızı kesin ve tıraş olun dedi ve üç kez tekrarladı. Ancak kimse yerinden kalkmayıp Rasulullah'ın (s.a.v.) buyruğunu yerine getirmedi. Bu durum üzerine Rasulullah'ın (s.a.v.) üzüldüğünü ve öfkelendiğini gören Ümmü Selime, kimseye haber vermeden kendi kurbanını kesmesi ve ashabın kendisini takip edeceğini söyledi. [3] Rasulullah (s.a.v.) kimseye bir şey söylemeden kurbanını kesti ve tıraş oldu. Rasulullah'ın yaptığını gören ashapta kurban kesip tıraş olmuşlardır. Rasulullah tıraş olanlara merhamet etsin diye dua etmiştir. Ashapta saçını kısaltanlara ne dersin diye sormuşlardır. Rasulullah üç defa tıraş olanlara dedikten sonra kısaltanlara da merhamet etsin demiştir. [4] Rasulullah (s.a.v.) Hudeybiye'de yetmiş kurban keserek [5] ihramdan çıktı.

Rasulullah ve ashabı Hudeybiye'de on küsur veya yirmi gün kaldıktan [6] sonra Medine'ye geri döndü.

---

[1] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.434-435.
[2] Zühri, **a.g.e.**, s.43; Vakidi, **a.g.e.**,256; Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrâhim el-Cu'fi Buhari, **Sahih-i Buhari ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1987, c.6, s.2560-2574.
[3] Zühri, **a.g.e.**, s.45; Vakidi, **a.g.e.**, s.266; Buhari, **a.g.e.**, s.2560- 2574; İbnü'l-Esir, **a.g.e.** s.191.
[4] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.439; Vakidi, **a.g.e.**, s.267-268; İbn Sad, **a.g.e.**, s.106; Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi Buhari, **Sahih-i Buhari ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1987, c.4, s.1634-1635; Ebü'l Hüseyin el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim b. el-Haccac, **Sahih-i Müslim ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, İrfan Yayınevi, 1969, c.4, s.177-179.
[5] İbn Sad, **a.g.e.**, s.105-106.
[6] Vakidi, **a.g.e.**, s.269; İbn Sad, **a.g.e.**, s.100.

2.2.HUDEYBİYE ANTLAŞMASI

2.2.1. Müzakere Süreci ve Antlaşmanın İmzalanması

Süheyl b. Amr, Huveytıb b. Abdüluzza ve Mikrez b. Hafs'tan oluşan bir heyet barış görüşmeleri yapmak amacıyla Hudeybiye'ye geldiler. Süheyl b. Amr, Rasulullah ile savaşanların cahiller olduğunu, kendilerinin savaşmak istemediklerini söyledi. [1]

Taraflar arasında uzun bir konuşmadan sonra yapılan müzakerede belli kararlar alınmıştır. Süheyl b. Amr, Mekke'deki rey sahibi kimselerin tekliflerini iletmiştir. Müzakere sonucu Rasulullah, Süheyl'in çıkardığı zorluklara rağmen onun tekliflerini kabul ederek barış ortamını sağlamıştır.

Katipliğini Ali b. Talip'in yaptığı Hudeybiye antlaşması, Rasulullah (s.a.v.) ile Süheyl b. Amr'ın başkanlığında yazılmıştır.

Rasulullah, (s.a.v.) Süheyl'in isteğiyle metni yazması için Ali b. Ebu Talip'i yanına çağırdı. Rasulullah'ın emriyle metni yazmaya başlayan Hz. Ali, antlaşma metninin başına "Rahman Rahim olan Allah'ın adıyla" ifadesini yazacağı sırada Süheyl b. Amr, Rahman sıfatına karşı çıktı ve "Allah'ım senin isminle" yazmasını söyledi. Bu ifadeye kabul eden Rasulullah (s.a.v.), Hz. Ali'ye: "Allah'ın senin isminle" yaz, dedi. "Bismillahirrahmanirrahim" yerine "Bismikellahümme" yazılmıştır. Devamında Rasulullah (s.a.v.), Hz. Ali'ye: "Bu, Allah'ın Rasulu Muhammed ile Süheyl b. Amr'ın yaptığı barış sözleşmesidir" diye yazmasını söyledi. Bu ifadeye de karşı çıkan Süheyl b. Amr, kendisiyle muhalefet etme sebebinin Rasulullah sıfatından kaynaklandığını aktardı. Babasının ve kendisinin isminin yazılmasını istedi. Rasulullah (s.a.v.) bu ifadeyi de kabul ederek, "bu Muhammed b. Abdullah'ın Süheyl b. Amr ile yaptığı barış sözleşmesidir" diye metni Hz. Ali'ye yazdırdı. [2]

Hudeybiye antlaşmasına şahit olanların ismi; Ebu Bekir es-Sıddık, Ömer b. Hattab, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebu Vakkas, Osman b. Affan, Ebu Ubeyde b. Cerrah, Muhammed b. Mesleme, Mikrez b. Hafs ile Huveytıb b. Abduluzza'dır.[3]

---

[1] Vakidi, **a.g.e.**, s.256.
[2] Zühri, **a.g.e.**, s.43-44; İbn Hişam, **a.g.e.**, s.436-437; Vakidi, **a.g.e.**, s.263-264; Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi Buhari, **Sahih-i Buhari ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1987, c.6, s.2560- 2574.
[3] Vakidi, **a.g.e.**, s.265; İbn Sad, **a.g.e.**, s.100.

Hudeybiye antlaşmasının bir nüshası Rasulullah'ta (s.a.v.) bir nüshası da Süheyl b. Amr'da kalmıştır.[1]

2.2.2.Antlaşma Maddeleri

2.2.2.1.Antlaşmanın Süresi

Antlaşmanın birinci maddesi; iki topluluk arasındaki barış antlaşması on yıl yürürlükte kalacaktır.[2] Bu zamanı inceleyen İslam hukukçuların genel kabulüne göre süre azamidir. [3]

Savaş tehdidinden uzak bir ortamda, antlaşma süresinin on yıl gibi uzun zaman diliminde yürürlükte kalacak olması birçok yönden etki oluşturacaktır. Zihinlerde savaşmama olgusu, aralarındaki ilişkileri olumlu yönde geliştirecektir. Barış ortamı; kavgaların ve savaşların azalmasını sağlanacak, hem Müslümanların hem de müşriklerin birbirlerini daha iyi tanımalarına imkan verecek, toplumların birbirlerine etki bağını arttıracaktır. İslam'ın rahat ve güvenlir bir ortamda tanınmasıyla tebliğin önü açılacaktır.[4]

Hudeybiye antlaşması iki yıl yürürlükte kalmıştır. Her ne kadar ki antlaşma maddesinin yürürlüğü yaklaşık iki yıl sürse de zihinlerde insanların birbirine bakış açısının değişmesine, İslam'ın ortamlara yayılmasına olanak tanımıştır. Bu sebeplerle antlaşma suresini on yıl seçilmesinin hikmetinin varlığı, daha sonraki gelişmelerde kendini göstermiştir.

2.2.2.2.Güvenlik ve Saldırmazlık

On yıl süre içinde insanlar ellerini birbirlerinden çekecekler ve güven içinde olacaklardır. [5] Birbirlerine karşı kılıç çekmeyecek, birbirlerinden esir almayacaklardır. [6] Bu madde Müslümanların arkasından düşmanla işbirliği ve antlaşma yapılmaması, komplolar kurulmaması anlamına gelmektedir.

---

[1] Vakidi, **a.g.e.**, s.265; İbn Sad, **a.g.e.**, s.100.
[2] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.437; Vakidi, **a.g.e.**, s.264; İbn Sad, **a.g.e.**, s.100.
[3] Abidin Sönmez, **Resulullah'ın Diplomatik ve Münasebetleri ve Sulh Muahedeleri**, İstanbul, İnkılap Yay., 1984, s.245
[4] Hamidullah, **a.g.m.**, s.299.
[5] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.437; Vakidi, **a.g.e.**, s.265; İbn Sad, **a.g.e.**, s.100.
[6] İbn Sad, **a.g.e.**, s.100.

Maddenin devamında yer alan "hırsızlık ve hainlik olmayacak"[1] ifadesiyle tarafların arasındaki husumetin bitirilmesi amaçlanmaktadır.[2]

Antlaşma öncesi iç güvenliğin büyük oranda sağlanmış olduğu Medine'de, bu madde ile Medine'nin dış güvenliğini sağlamasının teminatı olmuştur.

Medine Şehir Devleti için hayati öneme sahip bu maddenin etkilerini, Mekke fethinde görmek mümkündür. Bu maddenin antlaşma metnine yazılması, Müslümanların kuşatıldığı birçok konuda önünün açılmasını sağlayacaktır.

2.2.2.3.Kabilelerle İlişkiler

Antlaşmanın üçüncü maddesi; kabilelerden isteyen Hz. Peygamber ile ittifak ve antlaşma yapabilecek isteyen de Kureyş ile ittifak ve antlaşma yapabilecektir. [3] Tarafların ittifak kurdukları kabileler de antlaşmaya uyacaktır.[4] Antlaşma içeriğinde istedikleri kabilelerle müttefik olma serbestliği karşılığında Huzaalılar, Rasulullah'ın (s.a.v.) yanına geçerken Bekirliler, Kureyşlilerin yanına geçerek ittifak kurmuşlardır.

Maddenin içeriği Müslümanlar için olumlu etki oluşturarak Kureyşlilerin kabileler üzerindeki baskısını azaltacaktır. Müslümanların diğer kabilelerle anlaşma yapabilmesindeki engellerin ortadan kalkmasındaki ilk adım olacaktır.

Mekke veya Medine yönetiminden biri ittifak kurmadığı bir kabileye karşı savaşırsa diğer taraf bu duruma tarafsız kalacaktır. [5] Bu durum Müslümanların güvenliğinin sağlanmasında önünü açacaktır.

2.2.2.4.Ticaret ve Emniyet

"Müslümanlardan herhangi bir kimse, hac ve umre için veya Yemen ve Taif'e gitmek üzere Mekke'ye gelirse emniyette olacaktır. Buna karşılık, Şam'a veya doğuya gitmek için Medine'ye uğrayan müşriklerden bir kimse de, aynı şekilde emniyette olacaktır."[6]

---

[1] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.437; Vakidi, **a.g.e.**, s.265; İbn Sad, **a.g.e.**, s.100.
[2] Köksal, **a.g.e.**, s.310.
[3] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.437; Vakidi, **a.g.e.**, s.265; İbn Sad, **a.g.e.**, s.100.
[4] Muhammed Hamidullah, **a.g.m.**, s.298.
[5] **A.g.m.**
[6] Ebü'l-Abbas Ahmed b. Yahya b. Cabir Belazuri, **Fütuhu'l-Büldan**, çev. Mustafa Fayda, İstanbul, Siyer Yay., 2013, s.52.

Antlaşma, Mekke ve Medine yönetiminin ekonomik açıdan olumlu yönde etkileyecektir. Bu madde, Medine yönetiminin ticarette güvenliğinin sağlanması ve bunun akabinde ticaret alanlarının genişlemesi sağlanacaktır. Mekkeliler ise antlaşma öncesi büyük oranda kaybettikleri Şam ticaretini –kış seyahatlerini- güvence altına almakla beraber Ebu Basir'in İs mevkiinde yaptığı hareketler sonucu bu maddeden mahrum kalacaktır.[1]

2.2.2.5.İltica Meselesi

Atlaşmanın beşinci maddesi; Mekkeli bir kimse velisinin izni olmaksızın Rasulullah'ın yanına Medine'ye iltica ederse geri verilecek, ancak bir Müslüman iltica ederek Mekke'ye sığınırsa iade edilmeyecektir.[2]

Antlaşma maddesi imzalandığı sırada Ebu Cendel, Müslüman olduğunu belirtmiş ve Müslümanların kendisini müşriklerin elinden kurtarmalarını istemiştir. Ancak müşriklerin tarafı ve Ebu Cendel'in babası olan Süheyl b. Amr, bu duruma karşı gelerek antlaşmanın imzalandığını ve sözleşmede alınan kararın antlaşmanın teminatı olduğunu söyleyerek Ebu Cendel'i istemiştir. Rasulullah (s.a.v.) bu durumu istemese de yaptığı ahide uyarak onu teslim etmiştir. Ebu Basir de Medine'ye kaçarak sığınmış ancak o da yapılan ahit sonrası teslim edilmiştir.

Rasulullah (s.a.v.) bu maddeyle ilgili olarak bizzat şu açıklamayı yapmıştır: *"İçimizden birinin kalkıp da Mekke'ye sığınmasını ancak bir dinden çıkma (irtidat) olarak görürüz ve bizim böylesi hainlere ihtiyacımız yoktur."*[3] Müslümanlardan ayrılan kimseler İslam'ı hayatlarına geçirmemiş, münafık kimselerdir. Bu sebeple bu maddenin ilk kısmı Müslümanlar için olumlu etkisi vardır. Rasulullah (s.a.v.), *"Buna karşılık, Mekkeliler arasından gelip bize katılan biri, kuşkusuz İslam'a yeni girmiş biri olacaktır. Böyle bir kimse ise müşriklerden görebileceği eza ve işkencelerden dolayı Allah katında ödüllendirilecektir"*[4] demiştir. İkinci kısmı ilk başta Müslümanların aleyhine gözükmektedir. Ebu Basir ve Ebu Cendel İslam'ı

[1] Mehmet Azimli, "Tarihin Kırılma Noktası; Hudeybiye Antlaşması", **Hikmet Yurdu Düşünce – Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi**, 2010, C.3, S:6, s.45.
[2] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.437; Vakidi, **a.g.e.**, s.265; İbn Sad, **a.g.e.**, s.100; Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi Buhari, **Sahih-i Buhari ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1987, c.5, s.2497.
[3] Muhammed Hamidullah, **İlk İslam Devleti**, çev. İhsan Süreyya Sırma, İstanbul, Beyan Yay., 2015, s.218.
[4] **A.g.e.**

seçmelerine rağmen Mekke'den ayrılamamış, hapsedilmişti. Antlaşma madde gereği de Medine'ye gidememişler, Mekke'de kalmışlardı. Bunun üzerine kaçan ve zamanla sayısını arttıran bu cemaat, maddenin Kureyşliler tarafından feshedilmesine neden olmuşlardır.

İltica maddesinde kadınlar hakkında özel bir bilgi yer almaması antlaşmanın sadece erkekleri kapsadığı yorumunda bulunularak kadınlar bu hükmün dışında tutulmuştur.[1]

Allahu Teala (c.c.) kadınların teslim edilmesi hususu hakkında ayeti kerimede açıklamıştır: *"Ey iman edenler! Mümin kadınlar hicret ederek size geldiği zaman, onları, imtihan edin. Allah onların imanlarını daha iyi bilir. Eğer siz de onların inanmış kadınlar olduklarını öğrenirseniz onları kafirlere geri göndermeyin. Bunlar onlara helal değildir. Onlar da bunlara helal olmazlar. Onların sarf ettiklerini (mehirleri) geri verin. Mehirlerini kendilerine verdiğiniz zaman onlarla evlenmenizde size bir günah yoktur. Kafir kadınları nikahınızda tutmayın, sarf ettiğini isteyin. Onlar da sarf ettiklerini istesinler. Allah'ın hükmü budur. Aranızda O hükmeder. Allah bilendir, hikmet sahidir."*[2] İslam'ı seçen ve Medine'ye sığınmayı talep eden Ümmi Gülsüm bt. Ukbe b. Ebi Muayt'ın[3] iadesi istense de teslim edilmemiş, Mekkeli müşrikler de bu durumdan rahatsız olsa da itiraz etmemişlerdir. Ayette, İslam'ın Mümin kadınlara verdiği değer ifade edilmektedir. Kafir kadınların durumundan bahseden ayette Hz. Ömer, şirk döneminde evlendiği nikahı altındaki iki eşini Ebu Ümeyye b. Muğire'nin kızı Kureybe ve Cervel'in kızı Ümmü Gülsüm (Melike) müşrik oldukları için boşamıştır. Ümeyye, Muaviye b. Ebu Süfyan ile Ümmü Gülsüm ise Ebu Cehm b. Hüzeyfe ile evlenmiştir.[4]

---

[1] Muhammed Hamidullah, **İslam Peygamberi**, çev. Mehmet Yazgan, İstanbul, Beyan Yay., 2004, s.220.
[2] Mümtehine, 60/10.
[3] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.419; Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi Buhari, **Sahih-i Buhari ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1987, c.6, s.2534-2536; Ebu Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber en-Nemeri, **ed-Dürer Fi İhtisari'l-Megazi ve's-Siyer**, thk. Şevki Dayf, Kahire, Darü'l-Ma'arif, 1966, c.1, s.227.
[4] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.452.

2.2.2.6.Umrenin Bir Yıl Sonraya Ertelenmesi

Antlaşmanın son maddesi; Müslümanlar bu yıl Mekke'ye girmeden Hudeybiye'den geri dönecekler, ertesi yıl umre için gelecekler ve şehirde ancak üç gün kalabileceklerdir. Bu süre zarfında hiçbir Mekkeli onlarla görüşmeyecektir.[1]

Müslümanlara şehre yakın yerlerde yanlarında kılıç dışında silah mühimmatı götürmeyeceklerini şart koşmuşlardır. Kılıçlar da kınında olacaktır.[2]

Mekke yönetimi, itibarlarını kaybetme korkusundan umrenin bir yıl sonraya ertelenmesini istediler. Ancak farkında olmadıkları bazı gelişmelerin meydana gelmesine sebep olacaklardır.

2.2.3.Antlaşmaya İtirazlar

Hudeybiye antlaşması yazıya geçirilirken Müslümanların bir kısmı, antlaşma metninin giriş kısmından ve maddelerin içeriğindeki bazı ifadelerden rahatsız olmuşlar, antlaşmayı kabul etmek istememişlerdir.

Hudeybiye antlaşmanın giriş kısmındaki -yani maddelerin muhatapları hakkında bilgi verildiği bölümde- Allahu Teala'nın "Rahman-Rahim" isimlerine ve peygamberin "Rasulullah" sıfatına Süheyl b. Amr tarafından karşı çıkılmıştır. Süheyl'in bu teklifinin kabul edilmesine ashap karşı çıksa da Rasulullah onları sakinleştirmiştir. Allahu Teala'nın Rahman sıfatına karşı çıkılmasına karşı; *"De ki: (Rabbinizi) ister Allah diye çağırın, ister Rahman diye çağırın. Hangisiyle çağırırsanız çağırın, nihayet en güzel isimler O'nundur."*[3] ayeti nazil olmuştur. Rasulullah bu ifadeleri kabul etmesinde herhangi bir sakınca olmadığı gibi içerikte eksiklik de bulunmamaktadır. Rasulullah'ın, Allah'ın gönderdiği hak peygamber olduğunu ifadesi antlaşmada yer almaması, Allah'ın elçisi olmadığını göstermez.

Ashap, antlaşmanın içerik kısmında iki maddeye karşı taviz verdikleri düşüncesiyle itiraz etmişlerdir. Bu maddeler umrenin bir yıl sonraya ertelenmesi ve Mekke'de Müslüman olanların velisi izin vermediği taktirde Mekke yönetimine teslim edilmesidir. Müslümanların kabul etmek istememesinde; Rasulullah'ın

[1] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.437; Vakidi, **a.g.e.**, s.265; İbn Sad, **a.g.e.**, s.100; Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi Buhari, **Sahih-i Buhari ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1987, c.5, s.2497.
[2] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.437; İbn Sad, **a.g.e.**, s.103-104; Buhari, **a.g.e.**, s.2497.
[3] İsra, 17/110.

gördüğü hak rüya üzerine umreyi bu yıl tavaf edeceklerini düşünmeleri, kendilerinin hak yolda oldukları halde Allah'ın dinini hakim kılma konusunda müşriklere karşı taviz verdiklerini düşünmeleri, Kureyş ve Araplar önünde başarısız ve mağlup olduklarını düşünmeleri, Müslüman yoldaşlarını müşriklere iade ederek teslim etmeleridir.

Antlaşma sağlanıp yazıya geçirildiğinde Hz. Ömer de bu durumdan yakınmış, Rasulullah'a (s.a.v.*) "Biz Müslüman değil miyiz, niçin dinimizde ezikliği hissediyoruz?*" diye sormuştur. Rasulullah (s.a.v.): *"Ben Allah'ın kulu ve elçisiyim ve O'nun emrine muhalefet edemem, Allah da beni zayi etmeyecektir."* dedi. Hz. Ebu Bekir, durumdan duyduğu rahatsızlığı dile getiren Hz. Ömer'e; emre tabi olmasını, Allah'ın emrine muhalefet etmemesi söyledi.[1] Söylediklerine çok üzülen Hz. Ömer, ömrü boyunca pişmanlık duymuştur. Bir diğer rivayette Hz. Ömer ve ashaptan bazı kimseler Rasulullah'a (s.a.v.) *"Sen bize Mescid-i Haram'a gireceğini, Kabe'nin anahtarlarını alacağını ve Arefe'de vakfe yapacağını söylemedin mi? Oysa ne biz, ne de kurbanlıklarımız Kabe'ye ulaştı."* dedi. Rasulullah (s.a.v.): *"Ben size bu seferinizde mi yapacağımızı söyledim?"* dedi. Hz. Ömer'in hayır demesi üzerine Rasulullah (s.a.v.): *"Şunu bilin ki, siz Mescid-i Haram'a gireceksiniz; ben de Kabe'nin anahtarlarını alacağım, kendi başımı ve sizin başınızı tıraş edeceğim ve Arefe'de vakfe yapacağım."* dedi. *Devamında "Uhud gününü unuttunuz mu? Hani siz tırmanıyor, arkanıza bakmıyordunuz ve ben arkanızdan size sesleniyordum. Ahzab gününü unuttunuz mu? Yukarınızdan ve aşağı tarafınızdan size ordular saldırmıştı. O gün gözlerin yıldığı ve yüreklerin gırtlağa geldiği gündü. Onu ne çabuk unuttunuz?"* dedi. Müslümanlar, Rasulullah'ın sözleri üzerine; *"Allah ve O'nun Resulü doğru söyledi ey Allah'ın Peygamberi! Biz senin düşündüğünü düşünemedik. Sen Allah'ı ve O'nun işlerini bizden daha iyi biliyorsun."* dediler.[2]

Müşriklerin lehine oldukları düşündükleri anlaşma Müslümanlara ağır gelse de Rasulullah'a bağlılıklarını bildirmişlerdir.

[1] Vakidi, **a.g.e.**, s.259.
[2] **A.g.e.**, s.262.

2.2.4.Antlaşmanın Mekke ile Yapılmasının Nedenleri

Medine İslam Devleti kurulduğundan beri birçok tehditle baş başa kalmış, farklı kabilelerle mücadele etmek zorunda kalmış, Hendek savaşında üç cephede savaşmıştır. Müslümanların topyekun bu saldırılara maruz kalması, Müslümanların gücünün zayıflamasına sebep olmuştur. Medine yönetiminin siyasi ve askeri durumu belli bir konuma yükselse de tehditleri bertaraf etme konusunda yeterli güce sahip değildi.[1]

Müslümanlar Arabistan'da başından beri iki ana tehdit unsuruyla çatışma halindeydi. Bunlardan biri Yahudilerin göç ettiği ve merkez konumuna getirdiği surlarla çevrili Hayber, diğeri ise yıllarca Müslümanlarla maddi ve manevi savaşmış olan Mekkeli müşriklerdir. Medine; Hayber'in kuzeyinde Mekkeli müşriklerin ise güneyinde bulunmaktadır. Yani Müslümanlar her iki topluluğunda tam ortasındaydı. Eğer birine savaş açılırsa diğer topluluk da Medine'ye saldırabilirdi. Büyük bir risk vardı. Bu iki topluluğun Hendek savaşı gibi birlikte ortak hareket ettiği, birbirlerini Müslümanlara karşı savaşma yönünde kışkırttığı zamanlar da olmuştur. Ayrıca Serahsi'nin ifadesine göre; Rasulullah, Mekke ve Hayber topluluğundan birine saldırdığı takdirde diğer tarafın Medine'ye saldıracağı konusunda antlaşma yapılmıştı. Rasulullah (s.a.v.) bu sebeple bir çözüm üretmesi gerekiyordu. Müslümanlar farkında olmasa da Rasulullah (s.a.v.), bu iki gruptan birisiyle antlaşmak zorundaydı. Bu sebeple Hudeybiye antlaşmasında alınan kararlara itiraz etmemiş, antlaşmanın içeriğindeki maddeleri kabul etmiştir.[2]

Rasulullah'ın iki ana tehdit unsurdan birini bertaraf etmesi, Müslümanların güvenliğinin teminatını sağlayacak ve kalkınmasına katkıda bulunacaktır. Yahudilerin durumuna bakıldığında Medine vesikasında "yaklaşık otuz kabile"[3] ile antlaşma yaparak Medine'yi savunma konusunda ittifak kararı almalarına karşın Yahudiler zaman zaman ittifakı bozmuşlar, Medine vesikasına uymamışlardır. Hendek gazvesindeki gibi birçok durumda Müslümanlara arka taraftan saldırmayı planlamışlardır. Müşrikleri Müslümanlara karşı kışkırtan Yahudiler, onlara maddi destek de sağlayarak zarar vermek istemişlerdir. Ayrıca Medine yönetimi ile

[1] Hamidullah, **a.g.e.**, s.212.
[2] **A.g.e.**, s.212.
[3] Muhammed Hamidullah, **İslam'ın Doğuşu**, trc. Murat Çiftkaya, İstanbul, Beyan Yay., 1997, s.50.

Medine'den kovularak Hayber'e yerleşen Beni Nadir Yahudileri arasında antlaşma yapıldığı takdirde Yahudilerin ilk istekleri Medine şehrine geri dönmek olacaktı. Hayber Yahudileri zengin olması sebebiyle de "maddi tazminat onlara cazip gelmezdi." [1]

Gatafan ve Fezare gibi bedevi kabilelerin bir kısmı da Müslümanlara karşı düşmanca tutum sergilemişlerdir. Bu kabileler Kureyş'e de ordu desteğinde bulunmuşlardı. Bedevilere güvenilmemesine sebep olmuştur. Rasulullah, saldırıları bertaraf ederek Medine'nin dış güvenliğini sağlamak, Gatafan, Fezare gibi kabilelerin Kureyş'e ordu desteği sağlamasına engel olmak için tarafsızlığın sağlanması gerekiyordu. [2]

Mekke'nin durumuna bakılacak olunursa bu belde Hicaz ve Arabistan'ın merkez konumdadır. Dini vecibelerini yerine getirmek için Mekke'ye çeşitli kabilelerden insanlar gelmekteydiler. Rasulullah (s.a.v.), Kabe'nin Hz. İbrahim zamanında hak dinin merkezi konumda olmasını ve Mekke'nin Medine gibi İslamlaşmasını sağlayarak müşriklerin İslam'ı seçmesini istemektedir. Ayrıca Mekke'nin çevresindeki kabilelerde bu durumdan etkilenecektir. Bu nedenle "hakimiyetini tam anlamıyla kurabilmesi için yarımadanın dini, iktisadi ve kültürel merkezi sayılan Mekke'nin fethedilmesi gerekiyordu."[3]

2.2.5.Mekkelilerin Antlaşma Maddelerini İmzalamasının Arka Yapısı

Antlaşmanın imzalanmasında siyasi, askeri, ekonomik ve dini sebepler bulunmaktadır.

Mekke'nin ekonomik yapısı ithalata dayanmaktadır. Mekke'nin kuzeye giden kervan yollarının Müslümanlar tarafından kapatılmasıyla ithalatta daralmaya gidilerek ekonomik sıkıntı yaşamışlardır. Mekke'de kıtlığın baş göstermesi de müşrikleri zayıflatmıştır. Müslümanlar, Mekkelilere kıtlık zamanlarında maddi destekte bulunarak onların kalplerini kazanmışlardır.

Müşrikler, yaptıkları savaşlarda yenilgilere uğramaları, elle tutulabilir bir zafer kazanamamaları, cesaretlerinin kırılmasına sebep olmuştur. Bu durum

[1] Hamidullah, **a.g.e.**, s.225.
[2] Muhammed Hamidullah, **İslam Peygamberi**, çev. Mehmet Yazgan, İstanbul, Beyan Yay., 2004, s.212.
[3] Emin Işık, "Feth Suresi", **DİA**, İstanbul, 1995, c.12, s.456.

müşriklerin siyasi ve askeri anlamda zayıflamasına yol açmıştır. Ayrıca Hamidullah'ın aktardığına göre Mekke'nin çevresinde Rasulullah'la antlaşma yapan kabilelerin gün geçtikçe artmasıyla Kureyşliler yalnızlaşmıştır.[1]

Müslümanların liderlerine olan bağlılığını gören Urve b. Mesud, ashabın onun hükümdara verilen değerden daha üstün tuttuklarını aktarması, Sakif ve Hevazin kabilelerin desteklerini kaybetme duygusu, Müslümanların birbiriyle dayanışma içinde olmaları ve Hz. Osman'ın şehit edildiği haberi alınması üzerine ölüm üzerine biat etmeleri, müşriklerin elini kolunu bağlamıştır.

Kabe'nin ibadetin merkezi olması hasebiyle kapısı ibadet amacıyla gelen bütün insanlara açıktır. Bu sebeple umre maksadıyla gelen bir grubun ibadetini engellemek müşriklerin itibarlarını kaybetmeleri sebep olabilirdi.

Allah'ın hikmetiyle de "…Onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan çeken..."[2] ayetinde yer alan ifadeyle savaş yapılmadan barış ortamı sağlanacaktır. Hudeybiye antlaşmanın imzalanması, her iki tarafı da birbirine kısa sürede yakınlaştıracaktır.

2.2.6.Hudeybiye Antlaşmasının Etkileri ve Sonuçları

2.2.6.1. Siyasi Durum

Medine İslam Devleti'nin kurulması ve bağlamında tanınma süreci, hicretle başlamış olup Medine vesikasıyla da Medine'de yaşayan insanların siyasi birlikteliğini oluşturmuştur. Kurulan İslam Devleti, zamanla İslam'ı kabul eden ya da ittifak kurulan kabilelerle varlık alanlarını arttırmıştır.

Müslümanlar, Hudeybiye antlaşmasına kadar Kureyşliler tarafından asi olarak görülmüş, muhatap alınmamıştır. Hudeybiye antlaşması, yeni bir dönemin başlangıcı olmuş, İslam'ın ilk dönemlerinden farklı bir yöntem izleyen Kureyşliler, İslam davetini yok edebilmenin planlarını yaparken Müslümanları siyasi olarak varlığını

[1] Muhammed Hamidullah, **Hz. Peygamber'in Savaşları**, çev. Nazire Erinç Yurter, İstanbul, Beyan Yay., 2012, s.97.
[2] Fetih, 48/24.

tanımıştır. Mekkelilerle eşit haklara sahip bir topluluk olarak kabul edilen Medine yönetimi, meşrutiyet kazanmıştır.[1]

Mekke yönetiminin siyasi bir varlık olarak Medine İslam Devleti'ni resmi olarak tanımasıyla antlaşmadan siyasi bir zafer elde edilmiş, büyük bir başarıya imza atılmıştır. Bunun etkileri ve sonuçları, Mekke fethini ve daha sonrasını kapsayacak derinlikte ve boyutta olacaktır.

Maddelerin görünüşte Müslümanların aleyhine olduğu düşünülmekle birlikte, Medine Şehir İslam Devleti'nin siyasi bir kuvvet olarak tanınmasının temel adımları atılmış, Mekkeli müşriklerin ise siyasi varlıklarının etki alanlarını daraltmıştır. Bu durum Mekke yönetiminin kabileler ve toplumlar üzerindeki siyasi nüfuzunu ve tesirini etkileyecek, Müslümanlar üzerinde oluşturulan algının değişmesini, Müslümanların hakimiyetini arttırmasını ve genişlemesini sağlayacaktır.[2]

Kureyş kabilesi kendilerini üstün görmekteydi. Kendilerini *"Biz Allah'ın ehliyiz, Halil İbrahim'in oğulları ve Beytullah'ın idarecileri, Harem'in sakinleriyiz. Araplardan hiçbir kimse bizim sahip olduğumuz mertebe değildir. Araplar bizi bildikleri gibi hiçbir kabileyi bilemezler"*[3] diye tanıtmaktaydılar. Fil hadisesinde Allah Teala'nın, Kabe'yi yıkmak üzere gelenlere karşı koruması ile Ebrehe'nin ve ordusunun başına gelenler Kureyşlilere imtiyaz sağladığı gibi Arapların gözünde onlar, Ehlullah vasfıyla vasıflandırılmıştır. Kureyş kabilesini üstün gören [4] kabileler, Kabe'nin hamiliğini ve hizmetkarlığını yapmaları sebebiyle Kureyşlilere saygı ve hürmet gösteriyor, sözlerine değer veriyorlardı.[5] Bunu birlikte "Kureyş, Hicaz bölgesinde kabile bazında dışarıyla ilişki kuran tek kabileydi ve bu durum asabiye ile birleştiğinde onlara, diğer kabilelere karşı övünme veya onları hor görme hakkı kazandırıyordu."[6]

---

[1] Muhammed Hamidullah, **a.g.m.,** s.298-299; Neşet Çağatay, **İslam Tarihi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yay., 1993, s.224-225.
[2] Apak, **a.g.e.**, s.293.
[3] Ebü'l-Velid Muhammed b. Abdullah Ezraki, **Kabe ve Mekke Tarihi**, çev. Y. Vehbi Yavuz, İstanbul, Feyiz Yay., 1974, s.167.
[4] Ebu Muhammed Cemaleddin Abdülmelik İbn Hişam, **Siret-i İbn Hişam Tercemesi**, çev. Hasan Ege, İstanbul, Kahraman Yay., 2006, c.1, s.95.
[5] Vehbi İmamoğlu, Mekke Putperestlerinin İslam'la Yüzleşmesi: Tarihi ve Psikolojik Süreç Analizi, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2009, c.2, S.6, s.315
[6] Şaban Öz, "İlk Dönem İslam Toplumunda Siyasi Algı Değişimi Üzerine", **KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2013, s.4.

Kureyşlilerin kabileler üzerindeki nüfuzu ve siyasi algı oluşturması, Medine Devleti'nin alanlarını daraltmaktaydı. Kureyşliler Müslümanlarla çatışma halinde olup diğer kabileleri onlara karşı kışkırtmaktaydı. Hudeybiye'den önce kabilelerin bir kısmı Medine yönetimiyle ittifak kurma ve antlaşma yapma konusunda Mekke yönetiminin baskılardan korkarak Müslümanlarla ilişki kurmuyorlardı. Bir kısım kabile ise Kureyşlilerin çizdiği yolu takip etmekte, onlar ne yaparsa onlarda onu yapmaktaydılar. Antlaşma haberinin yayılmasıyla birlikte bu durum değişecek istedikleri bir güçle antlaşma yapabilmelerinin önü açılacaktır.

Rasulullah'ın liderliğinin tanındığı bu antlaşmadan sonra güç dengeleri değişecektir. Kureyş, Müslümanların büyüyen bir kuvvet olduğunu ve bu kuvveti ortadan kaldırmaya gücün yetmeyeceğini anlayacaktır.[1]

Medine'nin iç güvenliği sağlanmakla beraber dış güvenlikte sıkıntı yaşamaktadır. Hudeybiye antlaşması öncelikle Kureyşlilerin Müslümanlara karşı fiili düşmanlığını sona erdirilmesiyle [2] güvenlik konusunda önemli bir adım atılmıştır. Rasulullah (s.a.v.), antlaşmayla İslam Devleti'nin güney tarafları güvence altına almıştır. [3] Tarafsızlık maddesiyle de Mekkeli müşriklerin, Müslümanlara karşı kurdukları ittifaklar bozularak geçersiz sayılmıştır.

Hudeybiye antlaşması yapılması neticesinde Kureyşlilerle Yahudilerin irtibatı kesilmiş, ittifakları bozulmuştur. Yahudiler tek başına kalması neticesinde herhangi bir kuşatma ya da savaşta Mekkelilerden yardım almalarının önüne geçilmiştir.[4] Artık Mekke'ye yapılacak kuşatmada, Kureyşlilerin buralardan herhangi bir yardım almaları da söz konusu olmayacaktır.[5] Ayrıca Yahudi güçlerinin yalnız kalmasıyla Kuzey ve Orta Arabistan'ın emniyeti sağlanmıştır.[6]

En büyük siyasi zaferlerden olan Hudeybiye antlaşması, bir yandan tehdit unsurlarının etkisiz hale gelmesine imkan sağlamış diğer yandan ise çevre kabilelere

---

[1] Abdurrahman Muhacir, **Rasulullah'ın Hayatı ile İslam'ın Hareket Metodu**, çev. Eyüp Aslan, İstanbul, Hak Yay., t.y., c.3, s.281.
[2] Muhammed Hamidullah, **a.g.m.**, s.297.
[3] İhsan Süreyya Sırma, **Müslümanların Tarihi (Hz. Muhammed (s.a.s.)'in Mekke ve Medine Dönemleri)**, İstanbul, Beyan Yay., 2014, c.2, s.338.
[4] Muhammed Hamidullah, **a.g.e.**, s.98.
[5] Ahmed İbrahim Şerif, **Sosyolojik ve Hukuki Tahlilllerle İlk İslam Devleti**, çev. Niyazi Beki, İstanbul, Alternatif Yay., 2006, s.243.
[6] Mevdudi, **a.g.e.**, s.401.

ve komşu devletlere heyetler gönderilmesinin yolu açılmıştır. Medine yönetimini şehir devlet olmaktan çıkararak sınırlarını genişletmiştir.

2.2.6.2.Sosyal ve Dini Durum

İslam kelimesi; kurtuluşa ermek, teslim olmak ve barış yapmak anlamlarına gelir. Antlaşmayla barış sağlanmış, İslam'ı tanıma teslimiyeti getirmiş, teslim olma da kurtuluşa ermenin ilk adımını oluşturmuştur.

Ümmetin temeli Mekke toplumunda atılmış, birliktelik kan bağıyla değil tevhid birliğiyle sağlanmıştır. Kurulan ümmetin içerisinde yaşayan insanların yaptıkları davranışlar sonucunda İslam'a uygun bir sosyal yapı kurulmuş, zamanla hukuk kuralları oluşmuştur. Medine'de artarak genişleyen ümmet bilinci, İslam'ın yayılmasıyla yeni bir toplumu oluşturmuştur. Rasulullah'ın Medine'de kurduğu ashabı suffe; ilmin geliştiği, muallimlerin yetiştiği bir yer olmanın yanında tebliğ faaliyetlerinin ön safhasında yer alan kimselerin yetiştiği bir mekan olma özelliği taşımıştır. Bu tebliğ faaliyetlerin yanında Rasulullah, Müslüman olanların Medine'ye hicretini farz kılarak onları teşvik etmiştir.

Rasulullah, Hudeybiye'ye kadar İslami tebliğ konusunda birçok çalışma yapmıştır. Ancak Kureyşlilerin Müslümanlara karşı kabileler üzerinde kurdukları siyasi baskı ve yanlış yönlendirmeler İslam'ın yayılmasını engellemekteydi. Ayrıca Kabe'nin Mekke'de olması sebebiyle kendileri dini lider konumunda görmekteydiler.

Medine'de, İslam'la birbirine kenetlenen toplumunun, davasının genişleyerek artması için bazı adımlar atılmalıydı. Bu İslam'ı dava Hudeybiye'ye kadar Medine ve çevresinde varlığını sürdürmüştür.

Hudeybiye antlaşması imzalandığında Medine'de kurulan Müslüman yönetiminin tanınması, bir anlamda dini yapının tanınması anlamına gelmektedir. Bunun göstergelerinden biri Müslümanların Kabe'yi ziyaret etme hakkı olduğunu kabul ederek ibadet etmelerine izin verilmesidir.

Antlaşmanın en büyük zaferi, İslam'ın tanıtılması ve tebliğ faaliyet alanlarının genişletilmesi olacaktır. Arabistan coğrafyasında dini baskının ortadan kalkması, İslam'ın rahat bir ortamda yayılması, barışı ve huzuru sağlayacaktır. On yıl gibi uzun bir süre zarfında savaş ortamının ortadan kaldırılarak barış ortamının tesis

edilmesi, insanların neye karşı geldikleri konusunda düşünmelerini, yaşadıkları ve yaptıkları olayları süzgeçten geçirmeleri için önemli bir adım olacaktır.

Önceki zamanlarda yaşanmış olaylara karşın ön yargısız ve aklıselim bakılması, hidayeti bulmalarını sağlayacaktır. Mekke'nin zamanında hakkı kavrayamamaları ya da menfaatlerine karşı geldiği için kabul etmemeleri, onların batıla sarılmalarına neden olmuştur. Bu saldırgan tutumun yerini savaşmaksızın barış ortamı sağlanması, kalplerde dini akidenin ortaya çıkmasına yardımcı olacaktır.

"Ola ki Allah sizinle, içlerinden düşman olduğunuz kimseler arasına bir sevgi koyar…"[1] ayetinde ifade edildiği gibi insanların birbirine karşı emin olacakları sulh ve selamet dönemi başlamıştır.[2]

İslami tebliğinin önündeki en büyük engellerden biri olan Kureyş kabilesi bu dönemde çözülmeye başlayacaktı.[3] Daha önce Medine'ye hicret eden Muhacirlerin dönüşünü sağlamak ve hicret etmek isteyenlerin önüne set çekmek [4] amacıyla koydurdukları bu madde ters etki oluşturarak İslam'ı yeni bir üs kurulmasını sağlamıştır. İnsanları İslam'dan alıkoymak isterken kendileri İslam'la tanışarak Müslüman olacaklardır. Antlaşma maddesinde devlet başkanlığını tanımakla beraber peygamberliğini tanımayanlar, zamanla peygamberin Allah'ın rasulu olduğuna şahadet getireceklerdir.

Mekke toplumu ile ilişkilerinin geliştirilmesi, onları takip eden kabilelerin olaylara Kureyşlilerin baskısından kurtularak ön yargısız bakmasını sağlayacaktır ve Müslümanların iç yüzünü tanıma fırsat bulacaklardır.[5] Aynı zamanda Medine yönetiminin istediği kabile ile ittifak ve antlaşma yapabilmesi Müslümanların önünü birçok yönden açacaktır.

Hudeybiye antlaşması en büyük amacına ulaşmış ve etki alanı sınırlarını aşmıştır. İslami tebliğde yeni bir devrin başlangıcı[6] olarak "İslam davasının sınır

[1] Mümtehine, 60/7.
[2] Ebu Hatim Muhammed İbn Hibban, **es-Siretu'n-Nebeviyye ve Ahbaru'l-Hulefa**, Ankara, Ankara Okulu Yay., 2017, s.217.
[3] İbrahim Sarıçam, "Hz. Peygamber Döneminde İslâm'ın Yayılma Aşamaları", **VII. Kutlu Doğum Sempozyumu: Tebliğler** (Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi), 2004, s.82.
[4] İsmail Lütfi Çakan, **Siyasetli Muhammed**, İstanbul, Erkam Matbaası, 2002, s.87.
[5] Hüseyin Algül, **İslam Tarihi**, İstanbul, Gonca Yay., 1986, c.1, s.444-445.
[6] **A.g.e.**, s.444.

ötesi"[1]ne taşınmasını sağlamıştır. Bu durum da toplumlara kısa sürede etki ederek İslam'ın yayılış sürecini Arap Yarımadası'nda hızlandırmıştır. Nasr suresinde de yer alan ifadeyle insanlar akın akın İslam dinine girmiştir. Allah, nimetini tamamlayarak dini kemale erdirmiştir.

2.2.6.3.Ekonomik Durum

Rasulullah (s.a.v.) düşmanını tümüyle yok etmektense onu yenmeyi amaçlamış bu sebeple Kureyşlileri baskı altında tutmuştur.[2]

İktisadi yönden zayıflamış olan Mekke'nin, ticaret alanları daralmıştır. Hudeybiye antlaşması taraflara ticaret kolaylığı vermiş, ancak iltica maddesi sebebiyle yeni kurulan üs Mekke yönetiminin ticaret alanlarını daraltmış, Müslümanların ise ticaret alanlarını genişletmiştir. Hayber bölgesinde ise Yahudilerle Kureyş müşriklerin antlaşma yapmasının önü kesilerek ekonomik yönden tehdit unsuru bertaraf edilmiş, Hayber fethedilmesiyle de Irak-Suriye ticaret yolu emniyete alınmıştır.

Hayber'in fethedilmesi Müslümanlara bolluk, ekonomik bir rahatlık getirecektir. Hz. Aişe, "Hayber Fethine kadar karnımız doğru dürüst doymamıştı"[3] sözüyle bu durumu anlatmaktadır.

Ticaret alanlarının genişlemesi, aynı zamanda kabilelerin Medine'ye gelip gitmesi sonucu İslam'ın yayılışını da hızlandırmıştır.[4]

2.2.7.Rasulullah'ın İleri Görüşlü Olması

Rasulullah (s.a.v.) hicrete kadar Mekke çevresinde kurulan Zülmecaz, Ukaz, Mecenne gibi panayırlarda umreye gelen kabilelere İslam'ı anlatmıştır. Müşrikler ise Rasulullah'ı (s.a.v.) İslam davasından vazgeçirmek için birçok yola başvurmuştur. Dava konusunda güçlü bir irade sergileyen Rasulullah'ın öncelikli amacı, dini insanlara duyurmaktır.

---

[1] İzzet Derveze, **et-Tefsirü'l-Hadis: Nüzul Sırasına Göre Kur'an Tefsiri**, çev. Ahmet Çelen, İstanbul, Ekin Yay., 1997, c.6, s.484.
[2] Muhammed Hamidullah, **Hz. Peygamber'in Savaşları**, çev. Nazire Erinç Yurter, İstanbul, Beyan Yay., 2012, s.95.
[3] **A.g.e.**
[4] Çağatay, **a.g.e.**, s.224-225.

Rasulullah'ın Medine'ye hicret etmesinin en önemli sebebi İslam'ı yaşabilmek ve tevhid inancına dayalı bir toplum kurmaktı. Gaye çok açıktı. Rasulullah'ın (s.a.v.) en büyük amacı insanlara İslam'ı davet ederek İslam'ı toplumlarda yaygınlaştırarak kalplerin fethedilmesini sağlanmaktır. Bu sebeple Rasulullah, gayesi hiç unutmadı. Yapılan seriyye ve gazvelerdeki kayıplara da bakıldığında gayenin mahiyeti belli olur.

Mekke'ye doğru sefere çıkılırken Müslümanların zihinlerindeki düşünce, umre ibadetini yerine getirmekti. Zihinlerindeki düşüncenin yerine getirilememesi sonucu olaylara dar kapsamlı bakmalarına ve ileriyi görmelerine engel oldu. Antlaşmanın içeriğini doğru okuyup kavrayamadılar.

Müslümanlar farkında olmasa da Rasulullah, olayın arkasındaki büyük fethi görmüştür. Bu sebeple Hudeybiye antlaşmasındaki kararlara itiraz etmemiş, bütün kararları kabul etmiştir.[1]

Rasulullah'ın ileri görüşlülüğü daha sonraki gelişmeleri kanıtlayıcı niteliktedir. Hz. Ebu Bekir'in, Hz. Ömer'in, Zühri'nin ve İbn Hişam'ın bu konudaki görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Hz. Ebu Bekir, "*İslam'da Hudeybiye fethinden daha büyük bir fetih yoktur. Fakat o gün için Muhammed ve Rabbi arasındaki anlama konusunda insanların ufukları dardı. Kullar acelecidirler. Ama Allah, işler Allah'ın istediği kıvama gelinceye kadar kullar gibi acele etmez. "*[2]

Hz. Ömer, "*İslam'da Hudeybiye'den daha büyük bir fetih yoktur."*[3]

Zühri: "*İslam da ondan önce böyle bir fetih olmamıştı. Savaş ancak millet, birbiriyle karşılaştığı zaman olurdu. Antlaşma yapılıp harb durunca insanlar birbirinden emin oldukları ve görüştükleri zaman birbiriyle görüşmüşler, tartışmışlardır. İslam'ın kendisine anlatıldığı herkes İslam'a girmiş ve iki sene zarfında Müslümanların sayısı iki katına çıktı."*[4]

[1] İbn Kayyim el-Cevziyye, **a.g.e.**, s.242.
[2] Vakidi, **a.g.e.**, s.263.
[3] **A.g.e.**, s.260.
[4] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.444.

İbn Hişam: *"Zührinin söylediği doğrudur. Delili ise Peygamber Hudeybiye'ye 1400 kişiyle gelmişti. 2 sene sonra fetih için 10.000 kişiyle geldi."*[1]

2.2.8. Allah'ın Hikmet Sahibi ve Hakkıyla Bilen Olması

"...Olur ki, bir şey sizin için hayırlı iken, siz onu hoş görmezsiniz. Yine olur ki, bir şey sizin için kötü iken, siz onu seversiniz. Allah bilir, siz bilemezsiniz."[2]

Rasulullah (s.a.v.), Medine'de iken bir kimse kendisine "Mekke'ye emin gireceksiniz dememiş mi idin" diye sordu. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) "bu sene olacak dememiştim"[3] dedi. İnsanlar bu durumun gerçekleşmesi, sürecinin hemen olmasını istemekle aceleci davranmışlardır. Ancak ortamın hazırlanması, her şeyin bir zemine oturması gereklidir. Zeminin oluşmasının hikmeti birkaç yıl sonra gerçekleşecektir. Hz. Ebu Bekir "... *o gün için Muhammed ve Rabbi arasındaki anlama konusunda insanların ufukları dardı. Kullar acelecidirler. Ama Allah'ın istediği kıvama gelinceye kadar kullar gibi acele etmez"*[4] ifadesiyle bu konuya açıklık getirmiştir.

Umre yapmak, ibadetlerini yerine getirmek isteyen bu müminlerin amaçlarını, isteklerini gerçekleştiremeseler de bilmedikleri bir hakikate yönelmişlerdir. Bu hakikat Mekke'nin fethiydi. Mekke, Hudeybiye seferiyle fethedilmeye başlanmıştır.

[1] **A.g.e.**, s.444-445.
[2] Bakara, 2/216.
[3] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.452.
[4] Vakidi, **a.g.e.**, s.263.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
HUDEYBİYE ANTLAŞMASINDAN MEKKE'NİN FETHİNE KADAR GELİŞMELER

3.HUDEYBİYE ANTLAŞMASINDAN MEKKE'NİN FETHİNE KADAR GELİŞMELER

Hudeybiye antlaşmasından Mekke fethine kadar meydana gelen süreçte antlaşma birçok gelişmeyi etkilemiştir.

3.1. FETİH SURESİ

Yüce Allah bu surede, Müminlere fethi mübini müjdelediği için buna fetih suresi adı verilmiştir.[1] Fetih suresinin Kuran-ı Kerim'deki sure sayı 48 iken nüzul sırası 109'dur. Surenin ayet sayısı 29'dur.

3.1.1. Nüzul Sebebi

Zühri'den gelen rivayette, Rasulullah (s.a.v.) ve ashabı Hudeybiye antlaşması yapıldıktan sonra Mekke'den ayrılıp Medine'ye dönerlerken yolda fetih süresi nazil olmuştur.[2]

Ömer bin Hattab surenin nazil olması hakkında şöyle demiştir: *"Bir seferde Rasulullah ile birlikteydik Rasulullah'a bir şeyi üç kez sordum. Bana cevap vermedi. Kendi kendime şöyle dedim, Vay sana Hattab oğlu Ömer, Rasulullah'a üç kez müracat ettin sana cevap vermedi. Daha sonra bineğime binip hareket etim. Benim, hakkımda ayet nazil olur diye bir korku almıştı ki biri Ey Ömer diye seslendi, hakkımda ayet nazil olduğunu zannederken Rasulullah (s.a.v), Bu gece öyle bir sure nazil oldu ki üstüne güneş doğan her şeyden içindekilerden daha sevimlidir"* buyurdu.[3]

---

[1] Muhammed Ali Sabuni, **Safvetü't-Tefasir: Tefsirlerin Özü**, çev. Sadreddin Gümüş, Nedim Yılmaz, İstanbul, Ensar Neşriyat, 1992, c.6, s.108.

[2] Ebu Muhammed Cemaleddin Abdülmelik İbn Hişam, **Siret-i İbn Hişam Tercemesi**, çev. Hasan Ege, İstanbul, Kahraman Yay., 2006, c.3, s.440.

[3] Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi Buhari, **Sahih-i Buhari ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1987, c.8, s.3903, c.10 s.4765-4766, c.11 s. 5105-5106; Ebu Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb Nesai, **Sünenü'l Kübra**, çev. Zekeriya Yıldız, İstanbul, Ocak Yay., 2011, c.10, s.451; Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi Tirmizi, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, çev. Osman Zeki Mollamehmetoğlu, İstanbul, Yunus Emre Yay., t.y., c.5, s.373; Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer Vakid el-Eslemi Vakidi, **Hz. Peygamber'in Savaşları (Kitabü'l-Meğazi)**, çev. Musa K. Yılmaz, İstanbul, İlk Harf Yay., c.2, s.270-271; İzzet Derveze, **et-Tefsirü'l-Hadis: Nüzul Sırasına Göre Kur'an Tefsiri**, çev. Ahmet Çelen, İstanbul, Ekin Yay., 1997, c.6, s. 479.

Hudeybiye antlaşması imzalandığı sırada ashabın itirazlarından bahsetmiştik. Hz. Ömer de bu durumdan yakınmış, Rasulullah'a (s.a.v.) *"Biz Müslüman değil miyiz, niçin dinimizde ezikliği hissediyoruz?"* diye sormuştur. Rasulullah (s.a.v.): *"Ben Allah'ın kulu ve elçisiyim ve O'nun emrine muhalefet edemem, Allah da beni zayi etmeyecektir"* demişti.[1] Bu durum üzerine fetih suresi nazil olduğu rivayet edilir.[2]

3.1.2. Fetih Suresinin Muhtevası

Fetih suresini Hudeybiye antlaşması çerçevesi altında sekiz başlıkta inceleyebiliriz.

3.1.2.1.Fethi Mübin

"Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik" ayetiyle başlamakta olan fetih suresi, Hudeybiye'de yaşanan durumu açık bir fetih olarak müjdelenmektir. Allahu Teala apaçık fethin hikmetini; mağfiret, nimeti tamamlamak, doğru bir yola yöneltmek, büyük bir yardım ve zafer olarak açıklamıştır.[3]

Apaçık bir zaferin ne olduğu hakkında müfessirler farklı yorumlarda bulunmaktadırlar. Yorumlardan biri fethin Hudeybiye antlaşması -Kureyş ile yapılan barış antlaşması- olduğu kabul edilmektedir.[4] Bu güçlü zafer, Kureyş'in kısa sürede teslim olmasına sebep olacaktır.[5] Bu da antlaşma maddelerinin Müslümanları yenilgiye uğratmadığını aksine "Hz. Peygamber'in Kur'an ile de teyit edilen en büyük siyasi zaferi"[6] olduğu ayette açıkça belirtilmiştir. Diğer bir yorum ise zaferin Mekke'nin fethine işaret ettiğidir.

---

[1] Vakidi, **a.g.e.**, s.259.
[2] Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi Buhari, **Sahih-i Buhari ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1987, c.10, s.4773; Derveze, **a.g.e.**, s. 480.
[3] Elmalılı Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, Ankara, Akçağ Yay., t.y., c.6, s.483.
[4] Ebu Cafer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid Taberi, **Taberi Tefsiri**, trc. Kerim Aytekin, Hasan Karakaya, İstanbul, Hisar Yayınevi, 1996, c.7, s.455; Ebü'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer İbn Kesir, **Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri**, trc. Bekir Karlığa, Bedreddin Çetiner, İstanbul, Çağrı Yay., 1991, c.13, s.7335; Said Havva, **el-Esas fi't-Tefsir**, trc. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul, Şamil Yayınevi, 1992, c.13, s.480.
[5] Muhammed Abid Cabiri, **Fehmü'l-Kur'an: Nüzul Sırasına Göre Hikmetli Kur'an'ın Anlaşılır Tefsiri**, çev. Muhammed Coşkun, İstanbul, Mana Yay., 2013, c.3, s.444.
[6] Muhammed Hamidullah, "Hudeybiye Antlaşması", **DİA**, İstanbul, 1998, c.18, s.299.

İbn Ahmed aracılığıyla gelen rivayette; *"Bir de baktık ki Allah Rasulü, Küra'el-Ğamim'in yanında biniti üzerinde duruyor. İnsanlar çevresine toplandılar da onlara: 'Doğrusu Biz sana apaçık bir fetih ihsan ettik.' ayetini tilavet buyurdu. Allah Rasulü (s.a.v.)nün ashabından birisi: Ey Allah'ın elçisi, fetih bu mu? diye sordu da Allah Rasulü: Evet, Muhammed'in nefsi kudret elinde olan (Allah)'a yemin ederim ki hiç şüphesiz bu, bir fetihtir, buyurdu."*[1]

Beyhaki – Urve b. Zübeyr aracılığıyla gelen rivayette; *"Medine'ye ulaştıktan sonra bir başka Sahabi de arkadaşlarına: "Bu nasıl fetihtir? Kabe'yi ziyaret etmemiz yasaklandı; kurbanlık develerimiz daha ileri gidemedi, Allah'ın Rasulü Hudeybiye'de durmak zorunda kaldı ve bu barış yüzünden iki mazlum kardeşimiz zalimlerin eline terk edildi." diye serzenişte bulundu. Bu sözler Peygamber'e (s.a.) ulaşınca şöyle buyurdu: "Çok yanlış söz söylenmiştir. Bu, gerçekte çok büyük bir zafer ve fetihtir, siz müşriklerin yurtlarına kadar ilerlediniz, onlar da gelecek yıl Umre yapmanız konusunda söz vererek sizi geri dönmeye razı ettiler. Onlar savaşa son vermeyi ve barış yapmayı kendiliklerinden istediler. Halbuki onların kalplerinin size karşı ne kadar kinle dolu olduğunu biliyorsunuz. Allah sizi onlara üstün kılmıştır ve galibiyet lütfetmiştir. Siz Uhud Savaşı'ndan kaçarken ben de arkanızdan bağırıyordum. O günü unuttunuz mu? Hendek Savaşı'nda her taraftan düşmanın korkunç bir manzara ile saldırıya geçtiği günü unuttunuz mu?"*[2] dedi.

Rivayetlerde ifade edildiği gibi Hudeybiye antlaşması büyük bir fetihtir. Antlaşma ile İslam inancının fethi başlamış, bu durum da kalbi ve ülke fetihlerin önünü açmıştır. Antlaşma maddeleri; Müslüman, müşrik, münafık ve bedevilerin durumunu etkilemiştir. Müşrikler, İslam'ın varlığını tanımış, Medine'deki münafıkların sesi kısılmış, bedevilerin ise sefere katılmadıklarından dolayı özür dilemelerine sevk etmiştir.[3]

Fethi mübin Hudeybiye antlaşması ile başlamış, yaşayan olaylar ve durumlar üzerindeki etkileri daha sonraki dönemleri kapsayacak derinlikte olmuştur.

---

[1] İbn Kesir, **a.g.e.**, s.7333-7334.
[2] Seyyid Ebü'l-A'la Mevdudi, **Tefhimü'l-Kur'an: Kur'an'ın Anlamı ve Tefsiri**, ed. Ali Bulaç, trc. Muhammed Han Kayani, v.d., İstanbul, İnsan Yay., 1996, c.5, s.404.
[3] Seyyid b. Kutub b. İbrahim Seyyid Kutub, **Fizilali'l-Kur'an**, trc. M. Emin Saraç, vd., İstanbul, Birleşik Yay., c.13, s.437-439.

3.1.2.2. Allah'ın Müslümanlara Verdiği Güven

Allahu Teala, fetih suresi dördüncü ayetinde Müslümanların kalplerine güven verdiğini Hz. Peygamber aracılığıyla iletmiştir. Ayette Müminler cennetle müjdelenirken münafıkların ve müşriklerin kötü bir akıbete uğratılacağı bildirilmektedir.

Arapçada sakinlik, gönül huzuru, kalp huzuru anlamına[1] gelen sekinet kelimesi, "Allah'ın emrettiği şeylere sabır, vadine karşı güven ve O'nun emrine karşı tazimdir."[2]

Allahu Teala bir kalbe güven verdiği zaman o kalp huzur bulur ve teslim olur.[3] Müslümanların kalpleri tatmin olmuş, nefisleri yatışmıştır.[4] Bu da Allah'ın kullarına olan rahmetidir.[5]

Allahu Teala'nın Müslümanların kalbine huzur vermesi, fethin sonuçlarından biri olduğu ifade edilmiştir.[6] Bu güven duygusu, Müslümanların sefere çıktıkları anda başladığı aktarılmaktadır.[7]

Müslümanlar, içlerinde herhangi bir korku olmadan, ümitsizliğe düşmeden Mekke'ye umre için yolculuğa çıkmışlardır. Bedeviler gibi bahaneler üreterek Medine'de kalmayı akıllarından geçirmemişlerdir.[8]

Hudeybiye'de 1400 kişilik Müslüman bir birlik Medine'den ayrıldığı için Medine şehrinin güvenliği konusunda zafiyet ortaya çıkabilir, Medine'ye arkadan müşrik, münafık, Yahudiler saldırabilirdi. Allahu Teala, Hudeybiye'de biat eden ashaptan insanların ellerini çekmiştir. Kureyşliler, Rasulullah ile savaşmaya cesaret edememişlerdir.[9]

Hudeybiye seferinden antlaşmanın imzalanmasına kadarki zamanda, maddelerin bazısını kabul etmek istemeseler de rıza gösteren Müslümanlar, müşriklerin tahriklerine aklıselim karşılık vermişlerdir. Her iki topluluk arasında

---

[1] Mevdudi, **a.g.e.**, s.406.
[2] Ebü'l-Berekat Hafızüddin Abdullah b. Ahmed b. Mahmud Nesefi, **Nesefi Tefsiri**, mütercim, Şerafettin Şenaslan, Ömer Faruk Haznedaroğlu, İstanbul, Ravza Yay., 2011, c.9, s.524.
[3] Kutub, **a.g.e.**, s.440.
[4] Derveze, **a.g.e.**, s.503.
[5] Taberi, **a.g.e.**, s.457.
[6] Mevdudi, **a.g.e.**, s.406.
[7] **A.g.e.**, s.406.
[8] **A.g.e.**
[9] **A.g.e.**, s.420.

çatışma yaşanmaması, kan dökülmemesi, savaş ortamı olmadan antlaşmanın imzalanması, Mekke'de bulunan Müslümanların zarar görmemesi ilahi bir hikmettir. Allahu Teala, Müslümanlarla müşriklerin ellerini birbirinden çektirmiştir.

3.1.2.3.Biat

Bera aracılığla aktarılan rivayette: *"Siz, büyük fethi Mekke'nin fethi sayarsınız. Halbuki biz büyük fethi, Hudeybiye gününde Rıdvan Bey'ati sayarız."*[1]

Allah'ın elçisi Hz. Peygamber'e biat edenler, Allah'a söz vererek Allah'a biat etmişlerdir.[2] Allah'a itaat etmek ve İslam'ı hayatına geçirmek için biat eden kimse, Kur'an ile Sünnet'in yüklediği misyonu yerine getirme sözünü vermiştir.[3]

Rasulullah'ın (s.a.v.) çağrısıyla Hudeybiye'de, ağacın altında her şartta savaşmak için ve Rasulullah'ın (s.a.v.) daima yanında olacaklarına dair biat eden Müminlerden, Allahu Teala razı olmuştur.[4] "Allah'ın eli onların elleri üstündedir..."[5] ayetiyle ilahi kudretin daima olacağı [6] ifade edilir.

Allah'ın huzurunda Rasulullah'a koşulsuz şartsız biat eden bu Müminler, kendilerinin kalben iman ettiklerini ortaya koydular.[7] Allahu Teala, Müminlerin kalplerinde olan samimiyeti, ihlası bilmiştir.[8] Ayette, verdiği sözden dönen kendi aleyhine dönmüş olacağı, Allah'a verdiği sözü yerine getirenin ise Allah Teala'nın kendisine büyük bir mükafat vereceği söylenmiştir. [9] Bu verilen sözün Allah Teala katında ne kadar önemli olduğu ayette verilen müjde ile belirtilmiştir. Rasulullah (s.a.v.), *"Ağaç altında bana biat edenlerden hiçbirisi cehenneme girmeyecektir"* dediği rivayet edilmiştir. (Hadisin hasen olduğunu aktarılmaktadır.) [10]

---

[1] Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi Buhari, **Sahih-i Buhari ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1987, c.8, s.3890.
[2] Fetih, 48/10.
[3] Derveze, **a.g.e.**, s.491.
[4] Fetih, 48/18.
[5] Fetih, 48/10.
[6] Cabiri, **a.g.e.**, s.444.
[7] Taberi, **a.g.e.**, s.460.
[8] Fetih, 48/18.
[9] Fetih, 48/10.
[10]; Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi Tirmizi, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, çev. Osman Zeki Mollamehmetoğlu, İstanbul, Yunus Emre Yay., t.y., c.6, s. 357.

3.1.2.4.Bedevi

Hudeybiye seferi için hazırlık yapan Rasulullah (s.a.v.) bedevileri umre seferine katılmaya davet etti. Rasulullah ve ashabının büyük hüsrana uğrayıp Medine'ye geri dönemeyecekleri hususunda kötü zan besleyen bedeviler, bahaneler ileri sürerek sefere katılmadı.[1] *"Bu, sizin gönüllerinize güzel gösterildi de kötü zanda bulundunuz ve helaki hak eden bir kavim oldunuz."* [2] Kötü zan besleyen bu bedevilerin, hesaba katamadığı bir şey vardı. O da Allah'ın, Müminleri koruyup onları himayesi altına almış olduğudur.[3]

Hudeybiye seferine katılmayan Eslem, Müzeyne, Cüheyne, Gıfar, Eşca gibi bedevi kabilelerin Müslüman olup olmadığı hakkında farklı yorumlar yapılmıştır. Genel kabule göre bu bedevilerin Müslüman olmalarına rağmen kalplerine iman yerleşmediğidir.

Hudeybiye seferine katılmayan bedeviler, Rasulullah'ın ashabıyla Medine'ye dönmeleri üzerine Rasulullah'tan kendileri için Allah'tan af dilemesini istediler.[4] Herhangi bir sıkıntı veya tehlike halinde Müslümanları yalnız bırakan bu topluluk, menfaat elde etme ya da ganimet alma söz konusu olunca Müslümanların yanında yer alma gayretini taşımışlardır.[5] Ayette bu duruma yer verilmektedir; "*Onlar kalplerinde olmayanı dilleriyle söylerler." De ki: "Allah, sizin bir zarara uğramanızı dilerse yahut bir yarar elde etmenizi dilerse, O'na karşı kimin bir şeye güzü yeter? Hayır, Allah, yaptıklarınızdan haberdardır."*[6]

Sefere katılmamakla birlikte samimiyet ve dürüstlük yolunu seçenlere, Allahu Teala bir fırsat vermektedir. *"Siz, güçlü kuvvetli bir kavme karşı teslim oluncaya kadar savaşmaya çağrılacaksınız. Eğer itaat edersiniz, Allah size güzel bir mükafat verir. Ama önceden döndüğünüz gibi yine dönerseniz, Allah sizi elem dolu bir azaba uğratır."*[7]

---

[1] Fetih, 48/12.
[2] Fetih, 48/12.
[3] Kutub, **a.g.e.**, s.449.
[4] Fetih, 48/11.
[5] Derveze, **a.g.e.**, s.496.
[6] Fetih, 48/11.
[7] Fetih, 48/16.

Ayette yakında çok kuvvetli bir kavme karşı savaşmaya çağrılacaksınız, denilen o kavimden maksadın Fars ve Rumlar'a, Hevezan kabilesine veya Beni Hanife kabilesine karşı yapılacağı konusunda farklı rivayetler vardır.[1]

3.1.2.5.Cahiliyet Taassubu (Hamiyeti)

Herhangi bir dayanağı olmayan[2] cahiliye hamiyeti, bir kimsenin kibirlilik taslayarak kendi gururunu tatmin ederek ve kendi menfaati ön plana alarak karar vermesidir.[3]

Kabe'nin kapıları ibadet maksadıyla gelen tüm insanlara açıktır. Allahu Teala'nın kalplerine cahiliyet taassubunu yerleştirenler olarak tanımladığı müşrikler; herhangi bir dayanakları ve makul bir gerekçeleri bulunmamasına ve Müslümanların davalarında haklı, kendilerinin isteklerinde haksız olduklarını bilmelerine karşın Rasulullah'ın ve ashabının Mescidi Haram'a girmesine izin vermeyerek engellemişlerdir.[4]

3.1.2.6.Müslümanlara Verilen Müjde

Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Bu gece bana öyle bir sure indi ki o benim için güneş doğan her şeyden daha sevimlidir."*[5]

Hudeybiye dönüşünde nazil olan surede üç önemli müjdeden bahsedilebilir. Bu müjdeler birbirlerinin akabinde ve birbirini tamamlayacak biçimde gelmektedir. İlk müjde yakın bir fetihle, Hudeybiye sulhu ve sonrasında yapılan Hayber fethi olarak açıklanmaktadır. Hudeybiye anlaşmasında elde edilen kazançla ganimetlerin müjdesi verilmektedir. Ayetin devamında daha birçok ganimetten maksat, "Hayber'in fethinden sonra müslümanlara nasip olan, peşpeşe yapılan diğer fetihler"[6] olduğu tefsir edilmektedir. Sizin takdir edemediğiniz başka ganimetler ayetinden maksat Fars, Rum ve diğer kuvvetler, ülkelerin fetihlerine[7] işaret ettiğini rivayet

---

[1] Vakidi, **a.g.e.**, s.274.
[2] Kutubi, **a.g.e.**, s.465.
[3] Mevdudi, **a.g.e.**, s.425.
[4] **A.g.e.**
[5] Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi Buhari, **Sahih-i Buhari ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1987, c.11, s.5105.
[6] Mevdudi, **a.g.e.**, s.420.
[7] Ebü'l-Hasan Mukatil b. Süleyman b. Beşir Mukatil b. Süleyman, **Tefsir-i Kebir**, çev. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul, İşaret Yay., 2006, c.4, s.57.

edilmektedir. Güçleri yetmediği halde Allah'ın sakladığı zaferi ise Mekke'nin fethi olarak açıklanmaktadır.

3.1.2.7. Allah'ın Rasulu: Hz. Muhammed

Allahu Teala, insanları hak dine davet etmesi amaçlıyla peygamberler göndermiştir. Rasulullah da şahit, bir müjdeci, uyarıcı olarak gönderilmiş,[1] insanlara sıratı müstakim üzerinden hakka davet edip batıldan uzaklaşmalarını tavsiye etmiştir. Daveti kabul edenler cennetle müjdelenirken daveti kabul etmeyenler cehennem ile uyarılmıştır.

Hudeybiye antlaşmasında müşriklerin tarafı, Allah'ın Rasulu ifadesini kabul etmese de, Kuran-ı Kerim de resul sıfatının hak olduğu, Rasullullah'ı gönderenin Allah olduğu teyit edilmiştir.[2]

Rasulullah'ın umre seferine çıkmadan önce gördüğü rüyanın hak olduğu, yakın bir zamanda fetih olacağı ayette belirtilmiştir. Münafıkların ortalığı karıştırıp insanların içine şüphe düşürme çabaları ayet ile engellenmiş oldu.

Allahu Teala, Hudeybiye barışını apaçık bir fetih olarak müjdelemiş, bu bağlamda Rasulullah'ın geçmiş ve gelecek günahını bağışlamış, Rasulullah'ın üzerindeki nimetini tamamlamış, dosdoğru yola iletmiş ve ona zaferle yardım etmiştir.[3]

3.1.2.8.Allah'ın Değişmez Kanunu: İslam'ın Üstün Gelmesi

İnkar edenler sizinle savaşsalardı, arkalarını dönüp kaçarlar, sonra da ne bir dost, ne de bir yardımcı bulabilirlerdi. Allah'ın öteden beri işleyip duran kanunu (budur)"[4] ayetinde de belirtildiği gibi İslam daima üstün gelmektedir.

Allahu Teala'nın öteden beri işleyip duran değişmez kanunu ifadesiyle [5] Rasulullah'a ve Müminlere karşı savaşan kafirlerin Allah katından dostları, hiçbir yardımcıları olamayacağı ve arkalarını dönüp kaçacakları [6] vurgulanmıştır.

---

[1] Fetih, 48/8.
[2] Derveze, **a.g.e.**, s.508.
[3] Said Havva, **a.g.e.**, s.481.
[4] Fetih, 48/22-23.
[5] Fetih, 48/23.
[6] Fetih, 48/22.

Hak ile batıl karşı karşıya geldiği zaman Allahu Teala mutlaka hakkı galip kılar, batılı alçaltılır. İman küfre karşı galip gelir. [1]

3.2.SERİYYELER

Rivayetlerde tarafsızlık döneminde on beş seriyye yapıldığı aktarılır. Seriyyeler; Hevazin, Gatafan, Fezare, Süleym, Kinane, Kudaa kabilelerinin kollarının bir kısmına karşı yapılmıştır.

Yapılan seriyyelerin geneli, kabileleri İslam'a davet etmek ve Medine Şehir Devleti'nin güvenliğini sağlamaktır. Güvenlik meselesi Hudeybiye öncesi ve sonrası olmak üzere iki bölümde incelenebilir. Antlaşma öncesi Hendek gazvesi genelinde Kureyşlilere ve Yahudilere destek veren ve onlarla işbirliği yapan kabileler, tehdit unsuru oluşturmaktadır. Antlaşma sonrası da Müslümanların mallarına ve canlarına yönelik müşrik Arap kabilelerinden tehditler meydana gelmektedir.

Hudeybiye antlaşması sonucunda güvenliğin teminatı alınmasıyla da kabilelerden gelen tehditler bertaraf edilerek Medine'nin dış güvenliği sağlanmıştır. Bununla birlikte yapılan seriyyelerde, ölenlerin sayıları istatistiksel olarak incelendiğinde, Müslümanların savaş hukukuna riayet ettiği ortaya çıkmaktadır.

3.2.1. Hisma Seriyyesi

Tebük'ün kuzeybatısında bulunan Hisma, Şam bölgesinin çölü ile Vadilkura arasındadır. Medine'ye altı gece uzaklıktadır.[2]

Kayser'e elçi olarak gönderilen Dihye el-Kelbi, dönüş yolunu üzerinde Hisma mevkiinde, el-Hüneyd b. Arid ve oğlu Arid b. el-Hüneyd ile Cüzam kabilesine mensup bir grup insanın saldırısına uğramıştır. Dihye'nin Medine'ye ulaştığında yaşadığı olayları anlatması üzerine Rasulullah (s.a.v.), Zeyd b. Haris komutanlığındaki 500 kişilik bir birliğin[3] hicretin yedinci yılda [4] yola çıkması için

[1] İbn Kesir, **a.g.e.**, s.7353.
[2] Ebu Abdillah Şihabüddin Yakut el-Hamevi, **Mücemu'l-Buldan**, Beyrut, Daru Sadır, 1977, c.2, s.258.
[3] Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni ez-Zühri İbn Sad, **Kitabü't-Tabakati'l-Kebir**, çev. ed. Adnan Demircan, İstanbul, Siyer Yay., 2015, c1, s.89; Vakidi, **a.g.e.**, s.207-208.
[4] Ebü'l-Abbas Ahmed b. Yahya b. Cabir Belazuri, **Ensabü'l-Eşraf**, thk. Riyaz Zirikli, Süheyl Zekkar, Beyrut, Darü'l-Fikr, 1996, c.1, s.484.

görevlendirmiştir. Rasulullah'ın ilk defa bu kadar büyük bir kuvvet gönderdiği aktarılır.[1]

Beni Dubeyb kabilesinden Rifaa b. Zeyd, Rasulullah'a kabilesinin Müslüman olduğunun haberini bildirmesi sonucu Zeyd b. Haris, esirleri ve malları teslim ederek Mekke'ye geri dönmüştür.[2]

3.2.2.Türebe Seriyyesi

Beni Hilal b. Amir kabilesinin yaşadığı Türebe[3] mevki, Necran ve San'a yolu üzerinde el-Ebla tarafında olup Mekke'ye dört gün uzaklıktadır.[4]

Hevazin kabilesine mensup Beni Cüşem b. Muaviye b. Bekr, Beni Sad b. Bekr, Sakif b. Münebbeh b. Bekr ve Beni Nasr b. Muaviye b. Bekr[5] kabileleri Müslümanlara karşı birleşecekleri haberinin Rasulullah'a bildirilmesi, seriyyenin yapılmasına sebep olmuştur.[6] Hicretin yedinci yılı Şaban ayında Hz. Ömer b. Hattab'ın komutanlığında Beni Hilal kabilesine mensup bir kılavuzla Türebe'deki Hevazin kabilesinin üzerine 30 kişilik askeri birlik gönderilmiştir.[7]

Hevazin kabilesine mensup kişilerin korkup kaçması neticesinde çatışma olmamış, ashap Medine'ye dönmek üzere ayrılmıştır.[8]

3.2.3.Necid Seriyyesi

Hicretin yedinci yılında Şaban ayında Hz. Ebu Bekir komutanlığında Necid'de Dariyye taraflarında yaşayan Hevazin kabilesinin Beni Kilab b. Rebia b.

---

[1] Serdar Özdemir, **Hazreti Peygamber'in Seriyyeleri**, İstanbul, Rağbet Yay., 2001, s.62.
[2] Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni ez-Zühri İbn Sad, **Kitabü't-Tabakati'l-Kebir**, çev. ed. Adnan Demircan, çev. Mahmut Polat, İstanbul, Siyer Yay., 2015, c.2, s.90.
[3] Ebu Muhammed Cemaleddin Abdülmelik İbn Hişam, **Siret-i İbn Hişam Tercemesi**, çev. Hasan Ege, İstanbul, Kahraman Yay., 2006, c.4, s.352; Ebu Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Said ez-Zahiri İbn Hazm, **Cevami'u's-Sire (Siyerin Özü),** çev. M. Salih Arı, İstanbul, Çıra Yay., 2004, s.25; Yakut, **a.g.e.**, s.258.
[4] İbn Sad, **a.g.e.**, s.121; Ebü'l-Abbas Takıyyüddin Ahmed b. Ali b. Abdülkadir Makrizi, **İmtaü'l Esma Bima Li'n-Nebi Mine'l-Ahval Ve'l-Emval Ve'l-Hafedeti Ve'l-Meta**, tahkik ve talik Muhammed Abdülhamid en-Nemisi, Beyrut, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999, c.1, s.328.
[5] Belazuri, **a.g.e.**, s.486.
[6] Özdemir, **a.g.e.**, s.75; Elşad Mahmudov, **Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları**, İstanbul, İSAM, 2010, s.281.
[7] Vakidi, **a.g.e.**, s.379; İbn Sad **a.g.e.**, s.121; Ebü'l-Feth Fethuddin Muhammed b. Muhammed İbn Seyyidünnas, **Uyunü'l-Eser Fi Fünuni'l-Megazi Ve'ş-Şemail Ve's-Siyer**, thk. Muhammed el-İdü'l-Hatravi, Muhyiddin Müstü, Medine, Darü't-Türas, 1992, c.2, s.199.
[8] Vakidi, **a.g.e.**, s.379; İbn Sad, **a.g.e.**, s.121; İbn Seyyidünnas, **a.g.e.**, s.199.

Amir b. Sa'saa koluna ve Gatafan kabilesinin Fezare koluna karşı yapılmış bir seriyyedir. Müslümanların galibiyetiyle sonuçlanmıştır. [1]

Rivayetlerde, aktarılan olaylarda farklılık olmamakla beraber kaynakların bir kısmında iki kabileye karşı yapıldığı hakkında bilgiler aktarılırken bir kısmında ise sadece Hevazin kabilesine ya da sadece Fezare kabilesine karşı yapıldığı aktarılmıştır.

3.2.4.Fedek (I. Mürre) Seriyyesi

Beni Mürre kabilesi, Hicaz'da Medine'ye iki günlük mesafede bulunan bir köydür.[2]

Hicretin yedinci yılı Şaban ayında Beşir b. Sad komutanlığında Fedek'te Gatafan'ın bir kolu olan Mürreoğullarına karşı yapılmıştır.[3] Bu seriyyenin yapılma gayesi, Hendek gazvesinde Kureyşlilere destek olan bedevi kabilelerden biri olan Mürre kabilesinin, tekrar saldırma olasılığı karşı Medine'nin dış güvenliği sağlamaktır. [4] Beşir b. Sad, Mürreoğulları'nın sahraya çekilmiş olan deve ve koyunlarına el koyarak Medine'ye dönmek üzere yola çıktı. Durumu haber alıp Müslüman askerlere yetişen Beni Mürre kabilesi, Müslümanların sayısının az olduğunu öğrenince saldırıya geçmişlerdir. Otuz kişilik Müslüman kuvvetten Ulbe b. Zeyd el-Harisi ve Beşir b. Sad sağ kurtulmuştur.[5]

3.2.5.Meyfaa Seriyyesi

Medine'ye sekiz günlük uzaklıkta olan Meyfaa, Necid tarafında Nakra'ya yakın Batnu Nahle'nin arkasındadır.[6]

Hayber gazvesinde Müslümanlara karşı Yahudilere yardım etmeleri ve Müslümanlara ait develerinin yağmalanması üzerine bu topluluğa seriyye

---

[1] İbn Sad, **a.g.e.**, s.121-122; Ebu Hatim Muhammed b. Hibban b. Ahmed et-Temimi, **es-Siretu'n-Nebeviyye ve Ahbaru'l-Hulefa**, Ankara, Ankara Okulu Yay., 2017, s.235.
[2] Ebu Abdillah Şihabüddin Yakut el-Hamevi, **Mücemu'l-Buldan**, Beyrut, Daru Sadır, 1977, c.4, s.238.
[3] Vakidi, **a.g.e.**, s.380; İbn Sad, **a.g.e.**, s.122; İbn Seyyidünnas, **a.g.e.**, s.200-201.
[4] Özdemir, **a.g.e.**, s.77-78.
[5] Vakidi, **a.g.e.**, s.380; İbn Sad, **a.g.e.**, s.122-123; İbn Seyyidünnas, **a.g.e.**, s.200-201.
[6] İbn Sad, **a.g.e.**, s.122; İbn Seyyidünnas, **a.g.e.**, s.201; Ebü'l-Ferec Cemalüddîn Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Bağdadi İbnü'l- Cevzi, **el-Muntazam fi Tarihi'l-Müluk ve'l-Ümem**, thk. Muhammed Abdülkadir, v.d., Beyrut, Darü'l- Kütübi'l- İlmiyye, 1992, c.3, s.303 .

düzenlenmiştir. [1] Hicretin yedinci yılı Ramazan ayında Galib b. Abdullah'ın komutanlığında 130 kişiyle yola çıkılan seriyyede, Gatafan kabilesine mensup Beni Abd b. Salebe ve Beni Uval karşı yapılmış bir harekattır.[2] Seriyyeye kılavuzluk eden Yesar, seriyye kararının alınmasında etkili olmuştur.[3]

Ashap, Medine'ye koyun ve develerle geri dönmüşlerdir.[4]

3.2.6.Cinab Seriyyesi

Beni Fezare'nin diyarı Cinab, Medine ile Fedek arasında olup Hayber, Selah, Vadilkura karşısındadır.[5]

Fezare kabilesinin lideri Uyeyne b. Hısn, Gatatafanlarla işbirliği yaparak Rasulullah'ın üzerine yürümeye niyet etmiştir. Eşca kabilesinden Husayl b. Nuveyre'nin Rasulullah'a, Gatafanlıların Medine'ye saldırıda bulunacakları haberini vermesi üzerine bu seriyye tertip edilmiştir. Rasulullah (s.a.v.) hicretin yedinci yılı Şevval ayında istişare sonucu alınan kararla Beşir b. Sad komutanlığında 300 kişiden oluşan askeri bir birliği göndermiştir.[6]

Müslümanların yaklaştıklarını gören Gatafanlıların kaçması sonucu Müslümanlar yerleşim yerlerinde kimseyi bulamamış, bölgeden aldıkları develerle beraber Medine'ye dönmüşlerdir.[7] İttifak kurduğu kabilenin kaçtığından habersiz olan Uyeyne ise Müslüman toplulukla çatışmaya girmiş, ancak Müslümanlar bir, iki adamı esir almışken kaybedeceğini anlaması sonucu kaçmıştır.[8]

3.2.7.Beni Süleym Seriyyesi

Rasulullah, kaza umresi dönüşü hicretin yedinci yılı Zilhicce ayında Ahrem b. Ebi'l-Avca'yı elli kişilik bir askeri birliğin başında İslam'ı davet etmek üzere Beni Süleym kabilesine göndermiştir. Durumu düşmanın gözcüsü aracılıyla haber alan Süleymoğulları savaşmak için hazırlık yapmışlardır. Ahrem b. Ebi'l-Avca İslam'ı davet etmek istediyse de, onlar komutanın sözlerine aldırış etmemişlerdir. "Bizim

[1] Özdemir, **a.g.e.**, s.79.
[2] İbn Sad, **a.g.e.**, s.123; İbn Seyyidünnas, **a.g.e.**, s.201; Makrizi, **a.g.e.**, s.329.
[3] Vakidi, **a.g.e.**, s.383.
[4] Vakidi, **a.g.e.**, s.384; İbn Sad, **a.g.e.**, s.123; İbn Seyyidünnas, **a.g.e.**, s.201.
[5] İbn Sad, **a.g.e.**, s.123; Yakut, **a.g.e.**, s.164.
[6] Vakidi, **a.g.e.**, s.384-385.
[7] Vakidi, **a.g.e.**, s.386; İbn Sad, **a.g.e.**, s.122-123.
[8] Vakidi, **a.g.e.**, s.386.

İslam'a girmeye ihtiyacımız yok" demişlerdir. Ok yağmuruna tutan Beni Süleymliler, takviye yardımını alınca Müslümanları kuşatmışlardır. Müslümanlar ağır yaralanmış, çoğu şehit edilmiştir. [1]

3.2.8.Kedid Seriyyesi

Hicretin sekizinci yılı Safer ayında Beni Kelb b. Avf kabilesine mensup Galib b. Abdullah komutanlığında Kedid bölgesinde ikamet eden Kinaneoğullarından Bekr kabilesinin Leys koluna mensup Mülevvihoğullarına karşı yapılmıştır.[2] Bu kabile Kureyşlilerle işbirliğine girerek seriyye ve gazvelerde Müslümanlara karşı savaşmıştır.

Yapılan baskın sonucu savaşçıların bir kısmı öldürülmüş, bir kısmı esir alınmış, Müslümanların peşlerine düşmelerine rağmen sel onları engellemiş, Müslümanlar deve ve koyunlarla Medine'ye dönmüşlerdir.[3]

3.2.9.Fedek (II.Mürre) Seriyyesi

Hicretin yedinci yılında Beşir b. Sad el-Ensari komutasındaki birlikte yer alan Müslümanların birçoğu şehit edilmesi üzerine Rasulullah komutanlığı Zübeyr b. Avvam'a verdiği 200 kişilik bir birlik hazırlamıştır. Fedek seriyyesinin devamını niteliğindeki bu seriyye de Beni Mülevveh baskınında başarı elde etmesi üzerine Galib b. Abdullah'a bu seriyyede komutanlık verilmiş, hicretin sekizinci yılı Safer ayında yola çıkılmıştır.[4]

Seriyyedeki birliğe yapılması gerekenleri anlatan komutanın öncülüğünde, Beni Mürre'nin beklemediği bir zamanda anı bir baskın yapılmıştır. Galibiyetle sonuçlanan seriyyede elde edilen ganimetle Medine'ye dönmüşlerdir.[5]

3.2.10.Zatüatlah Seriyyesi

Şam topraklarında bulunan Zatüatlah, Vadilkura'nın da arka taraflarındadır.[6]

---

[1] Vakidi, **a.g.e.**, s.399-400; İbn Sad, **a.g.e.**, s.126-127; İbn Seyyiddünnas, **a.g.e.**, s.204.
[2] Vakidi, **a.g.e.**, s.409-410; İbn Sad, **a.g.e.**, s.127; Makrizi, **a.g.e.**, s.330.
[3] Vakidi, **a.g.e.**, s.410; İbn Sad, **a.g.e.**, s.128.
[4] Vakidi, **a.g.e.**, s.380-381; İbn Sad, **a.g.e.**, s.129; İbn Seyyidünnas, **a.g.e.**, s.206.
[5] Vakidi, **a.g.e.**, s.381-382.
[6] Yakut, **a.g.e.**, s.218; Mikrazi, **a.g.e.**, s.336; Halebi, **a.g.e.**, s.190.

Hicretin sekizinci yılı Rebiülevvel ayında Zatüatlah'a Kab b. Umeyr komutanlığında 15 kişilik bir grup gönderilmiştir.[1]

Zatüatlah'a vardıklarında kalabalık bir toplulukla karşılaşan Müslümanlar, onları İslam'ı tebliğ etmiştir. Müslümanların sayısının az olmasını fırsat bilen topluluk İslam'ı kabul etmeyerek Müslümanlarla savaşmışlardır. Müslümanlar bu seriyyede şehit edilmiş, içlerinden bir kişi yaralı kurtulmuştur.[2]

3.2.11.Siy Seriyyesi

Siy, Medine'den beş gece uzaklıkta el-Me'din'in arkasında Rükbe taraflarındadır.[3] Bi'ri Mauna'da Müslümanları şehit edenlere karşı yapılmıştır.[4]

Rasulullah hicretin sekizinci yılı Rebiülevvel ayında Şüca b. Vehb el-Esed komutanlığında yirmi dört kişiyi Hevazin kabilesinin Beni Amir koluna karşı görevlendirmiştir.[5]

Medine'ye birçok deve ve koyunla geri döndüler.[6]

3.2.12.Zatüsselasil Seriyyesi

Zatüsselasil, Medine'ye on günlük mesafede yer alıp Vadi'l-Kura'nın arka tarafındadır.[7]

Medine'ye Beli ve Kudaa kabilelerinden bir grubun saldıracağı haberini alan Rasulullah, Amr b. As'ın komutanlığında Muhacir ve Ensar'dan oluşan 300 Müslüman'ı hicretin sekizinci yılı Cemaziyelahir ayında görevlendirmiştir. [8] Komutanın annesi bedevi Araplardan olup Kudaa kabilesinin Beli kolu ile akrabalığı bulunmaktadır.[9] Amr b. As'tan uğradığı beldelerin Beli, Uzre ve Belkayn kabile

---

[1] Vakidi, **a.g.e.**, s.411; İbn Sad, **a.g.e.**, s.130; İbn Seyyidünnas, **a.g.e.**, s.207.
[2] Vakidi, **a.g.e.**, s.411-412; İbn Sad, **a.g.e.**, s.130-131; Ebu Cafer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid Taberi, **Milletler ve Hükümdarlar Tarihi**, çev. Zakir Kadiri Ugan, Ahmet Temir, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı, 1992, c.5, s.632.
[3] İbn Sad, **a.g.e.**, s.130; İbn Seyyiddünnas, **a.g.e.**, s.207.
[4] Özdemir, **a.g.e.**, s.93.
[5] Vakidi, **a.g.e.**, s.412; İbn Sad, **a.g.e.**, s.130; Belazuri, **a.g.e.**, s.487; Ebü'l-Ferec Nureddin Ali b. İbrahim b. Ahmed Halebi, **İnsanü'l-Uyun fi Sireti'l-Emini'l-Me'mun**, Beyrut, Darü'n-Nevadir, 2013, c.3, s.190.
[6] Vakidi, **a.g.e.**, s.412; İbn Sad, **a.g.e.**, s.130; İbn Seyyiddünnas, **a.g.e.**, s.207.
[7] İbn Sad, **a.g.e.**, s.134; İbn Seyyiddünnas, **a.g.e.**, s.214; Ebu Abdullah Şemseddin Muhammed İbn Kayyim el-Cevziyye, **Zadü'l Mead**, çev. Mehmet Yolcu, İstanbul, Pınar Yay., 2002, c.2, s.290.
[8] Vakidi, **a.g.e.**, s.429; İbn Sad, **a.g.e.**, s.134; Makrizi, **a.g.e.**, s.344.
[9] Vakidi, **a.g.e.**, s.429.

mensuplarından yardım istemesini tavsiye ederek onlarla yakınlık kurmasını istemiş[1] ve Şam topraklarındaki askerleri seferber etmeyi amaçlamıştır.[2]

Amr b. As topluluğun kalabalık olduğunu öğrenince Rafi b. Kays el-Cüheni aracılıyla takviye birlik istemiştir. Rasulullah, Ubeyde b. el-Cerrah başkanlığında içlerinde Ebu Bekir ve Ömer'in de bulunduğu iki yüz kişilik destek kuvvet göndermiştir. Beli, Uzre ve Belkayn beldelerine hakim olmuşlardır.[3]

Zatüsselasil seriyyesi ile Kuzey Arabistan bölgesinde yaşayan kabilelere gözdağı verilmiş, seriyye Müslümanların bu bölgedeki hakimiyet alanını arttırmıştır.[4]

3.2.13.Habat (Sifülbahr) Seriyyesi

Medine'nin sahil tarafında el-Kabeliyye'de bulunan Sifülbahr, Medine'ye beş günlük uzaklıkta Cüheyne kabilesinin yaşadığı bölgedir.[5]

Müslümanların açlıktan -bazı ağaçların yaprağı anlamına gelen- Habat'ı yemesi, seriyyeye bu ismin verilmesine sebep olmuştur.[6]

Hicretin sekizinci yılı Recep ayında [7] Ebu Cerrah'ın kumandanlığında Muhacir ve Ensar'dan oluşan 300 kişilik askeri kuvveti Rasulullah, Cüheyne'ye göndermiştir.[8] Kureyş kervanını gözetlemek için gönderildiği rivayetlerde[9] yer alsa da Hudeybiye antlaşması sonrası bu durumun olması mümkün gözükmemektedir. İbn Kayyim Cevziyye'de ise Habat seriyyesinin Hudeybiye antlaşması imzalanmadan yapıldığı rivayet edilmiştir.[10]

Seriyyede herhangi bir çatışma ortamı olmamıştır.[11]

---

[1] Vakidi, **a.g.e.**, s.429; İbn Sad, **a.g.e.**, s.134; İbn Kayyim Cevziyye, **a.g.e.**, s.290.
[2] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.307; Taberi, **a.g.e.**, s.636.
[3] Vakidi, **a.g.e.**, s.429-430; İbn Sad, **a.g.e.**, s.134.
[4] Elşad Mahmudov, "Zatüsselasil Seriyyesi", **DİA**, İstanbul, 2013, c.44, s.153-154.
[5] İbn Sad, **a.g.e.**, s.135; Yakut, **a.g.e.**, s.344; İbn Seyyidünnas, **a.g.e.**, s.216.
[6] İbn Sad, **a.g.e.**, s.135; İbn Hibban, **a.g.e.**, s.243.
[7] İbn Sad, **a.g.e.**, s.135; Belazuri, **a.g.e.**, s.489.
[8] Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer Vakidi, **Hz. Peygamber'in Savaşları (Kitabü'l-Meğazi)**, çev. Musa K. Yılmaz, İstanbul, İlk Harf Yay., 2014, c.3, s.7; İbn Sad, **a.g.e.**, s.135; İbn Seyyidünnas, **a.g.e.**, s.216.
[9] Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi Buhari, **Sahih-i Buhari ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1987, c.9, s.4055-4056.
[10] İbn Kayyim Cevziyye, **a.g.e.**, s.293.
[11] İbn Sad, **a.g.e.**, s.135.

3.2.14.Hadıra Seriyyesi

Hicretin sekizinci yılı Şaban ayında Necid'de bulunan Gatafan'ın Muharib koluna karşı gönderilmiştir.[1]

Ebu Katade komutanlığında on beş kişilik bir kuvvetin katıldığı seriyye, Müslümanların galibiyetiyle sonuçlanmıştır. İki yüz deve ve bin koyunla Medine'ye dönmüşlerdir.[2]

3.2.15.Batn-ı İzam Seriyyesi

Medine'ye üç günlük uzaklıkta, Zu Haşeb ile Zülmerve arasında bulunan Batn-ı İzam'a hicretin 8. yılı Ramazan ayında Ebu Katade b. Rib'i el-Ensari komutanlığında sekiz kişilik bir grupla yapılan seriyyedir. [3]

Medine'ye üç gün uzaklıkta bulunan İzam'a seriyye tertip etmenin amacı, Mekkelilerin dikkatini dağıtarak durumu sezmelerini engellemektir.[4] Bu sayede Mekke'ye, çatışma yaşanmadan, kan dökülmeden girilecektir. Herhangi bir toplulukla karşılaşmayan bu birlik Zu Haşaba'da Rasulullah'ın Mekke'ye doğru hareket ettiğini haber alır almaz Yeyn'e yönelmişler, Sukya'da Rasulullah ile karşılaşarak [5] Mekke'nin fethine katılmışlardır.

3.3. YAHUDİLERLE İLİŞKİLER

Mekkeli müşriklerin bertaraf edilmesi, Müslümanlara düşmanlıkta ortak hareket eden kuvvetlerin birer birer etkisiz hale getirilmesini sağlamıştır. İlk vahyin inmesiyle başlayan İslam'a davet, Müslümanların sayısını her geçen gün artırmıştır. Mekkeliler bu durumdan rahatsız olmuş İslam'ı yok edip Müslümanları bitirmek için işkence, boykot gibi birçok yola başvurmuşlardır. Bunun üzerine İslam'ı daha iyi yaşayabilmek için gittikleri Medine'de Kureyşli müşriklerin birçok tehdidiyle karşı karşıya kalmışlardır. Bunun en bariz örneği Hendek gazvesidir. Bu gazvede Müslümanlar; Kureyş müşrikleri, Yahudiler ve Gatafan gibi kabileler olmak üzere üç tarafta kuşatılmış, iç taraftan da Yahudiler destek olmuşlardır.

---

[1] İbn Sad, **a.g.e.**, s.135; İbn Seyyidünnas, **a.g.e.**, s.219; Makrizi, **a.g.e.**, s.346-347.
[2] Vakidi, **a.g.e.**, s.11-13; İbn Sad, **a.g.e.**, s.135; İbn Seyyidünnas, **a.g.e.**, s.219.
[3] İbn Sad, **a.g.e.**, s.136; Mikrazi, **a.g.e.**, s.347.
[4] İbn Seyyidünnas, **a.g.e.**, s.220
[5] Vakidi, **a.g.e.**, s.31; İbn Sad, **a.g.e.**, s.136.

Yahudilerle ilişkilerin temeli Medine'ye hicretle başlamış olup Medine vesikasıyla düzene koyulmuştur. Ancak Yahudilerin verdiklere söze sadık kalmayarak birliği bozmaları, Rasulullah'a suikast girişiminde bulunmaları, Mekkeli müşriklerle işbirliği yaparak Müslümanlara arkadan vurma girişiminde bulunmaları gibi sebeplerle sırayla Beni Kaynuka, Beni Nadir ve Beni Kurayza Yahudileri Medine'den çıkarılmıştır.

Yahudilerin en büyük yerleşim yeri olan Hayber'de, Medine'den sürülen ve bölgede liderlik yapan Beni Nadir Yahudileri, İslam'a ve Müslümanlara karşı saldırıya devam etmişlerdir. [1] Mekke'ye giderek Kureyşlilerle işbirliği yapmayı teklif etmeleri, "Muhammed'in kökünü kazıyıncaya kadar sizinleyiz" sözüyle onları kışkırtmışları ve bir yandan Kureyşlilere davalarında haklı olduklarını, din konusunda onlardan üstün olduklarını söyleyerek savaşmaya teşvik etmişlerdir. Müşrik Arapları kışkırtırken Gatafanlılara bir yıllık hurma hasılatını vermeyi vaat etmişlerdir. [2] Mekke ve Medine çevresinde kabileleri Müslümanlara karşı kışkırtarak onlarla birlik olmuşlar, kışkırttıkları güçlere paralı asker ve silah yardımında bulunmuşlardır.

Hayber'de bulunan Yahudiler, ekonomik baskıyla da Medine Şehir Devleti'ni zayıflatmak isteyerek Medine'den Hayber yolu üzerindeki Suriye ve Irak ticaret yoluna giden kafileler için tehdit oluşturmuşlardır.[3]

Hendekte başarı elde edemeyen Yahudiler; Hayber, Teyma, Fedek, Vadilkura Yahudileriyle birlikte Müslümanların aleyhinde ortak karar alma konusunda anlaştılar.[4]

Rasulullah (s.a.v.) Hendek savaşı gibi birçok cephede savaşmamak ve Yahudilerle savaşırken Medine'nin saldırıya uğramaması için uygun zamanı beklemekteydi. Hudeybiye'de yapılan sulh antlaşmasında, Mekkeliler bertaraf edilerek Kureyş müşriklerin üçüncü bir topluluğa karşı tarafsız kalmasının sağlanması[5] Müslümanların önündeki engelleri kaldırmıştır.

---

[1] Celalettin Vatandaş, **Hz. Muhammed'in Hayatı ve İslam Daveti: Medine Dönemi**, İstanbul, Pınar Yay., 2017, c.2, s.365; Derveze, **a.g.e.**, s.499.
[2] Vakidi, **a.g.e.**, s.87-88.
[3] Hamidullah, Muhammed, "Hayber", **DİA**, İstanbul, 1998, c.17, s.20-22.
[4] Vakidi, **a.g.e.**, s.181.
[5] Muhammed Hamidullah, **İslam Peygamberi: Hayatı ve Eseri**, çev. Mehmet Yazgan, İstanbul, Beyan Yay., 2004, s.493.

Hudeybiye antlaşması sonucu Rasulullah'ın yöneldiği dört bölgeden Hayber ve Vadilkura bölgelerini savaş yoluyla fethedilecek, Fedek ve Teyma bölgelerini ise barış yoluyla fethedilecektir.

3.3.1.Hayber

Hicaz'ın bereketli topraklarından olan Hayber[1], Yahudi dilinde kale anlamına gelip [2], Medine'ye sekiz konaklık uzaklıktadır.[3]

Hayber'e hazırlık yapıldığı zamanda bahaneler ileri sürerek Hudeybiye seferine katılmayıp Müslümanlara iftira atan bir grup insan, Hayber seferinden ganimet elde etmek umuduyla Peygamber'e (s.a.v.) sefere katılmak istedikleri söylediler. Rasulullah (s.a.v.) Hudeybiye'ye katılmayanlara ganimet verilmeyeceği için[4] sefere ganimet elde etmek isteyenlerin katılmamasını sadece cihat aşkı olanların katılmasını söylemiştir.[5]

Hayber'de yaşayan Yahudiler; kendilerinin askeri sayı ve güce, silahlarına ve kalelerinin korunaklığına güvenmekteydiler. Medine'de yaşayan Yahudiler de Müslümanları kışkırtarak kalplerine korku salmak istemişler, savaş yapmaları durumunda yenilgiye uğrayacaklarını söylemişlerdir. Bu duruma sessiz kalmayan ashap, Hayber'in Allah'ın peygamberine vaat ettiği bir ganimet olduğunu söylemişlerdir. [6] Ancak Müslümanlar tarafından yakalanan Eşça kabilesinden Yahudilere casusluk yapan bir adam, olayın iç yüzü anlatarak Yahudilerin Müslümanlardan korktuğunu ve bu sebeple Müslümanların sayı olarak az olduğunu, teçhizatlarının yeterli olmadığını ve daha önce böyle güçlü bir toplulukla karşılaşmadıklarını söyleyerek kendilerini teselli ettiğini anlatmıştır.[7]

---

[1] Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer Vakidi, **Hz. Peygamber'in Savaşları (Kitabü'l-Meğazi)**, çev. Musa K. Yılmaz, İstanbul, İlk Harf Yay., 2014, c.2, s.288-289.
[2] Yakut, **a.g.e.**, 2, s.409; Halebi, **a.g.e.**, s.31.
[3] İbn Sad, **a.g.e.**, s.109; Yakut, **a.g.e.**, s.409.
[4] Bkz. Fetih, 15-16.
[5] Vakidi, **a.g.e.**, s.288-289.
[6] **A.g.e.**, s.291-292.
[7] **A.g.e.**, s.295-296.

Rasulullah (s.a.v.) hicretin yedinci yılında[1] ashabıyla birlikte Hayber'e doğru dua ederek [2] yola çıkmıştır. Sefere 1400 kişi katılmış ve 200 at bulunduğu tespit edilmiştir. [3]

Yahudiler kendi güvenliğini sağlamak için Gatafanlılarla bir yıllık hurma hasılatını veya yarısını vermek üzere anlaştı.[4] Rasulullah'ın gerçekleştirdiği stratejik taktik ile Şam – Hayber arasındaki yol tercih edilerek Hayber Yahudileri ile müttefikleri Gatafan'ın birleşmesine, Yahudilerin askeri yardım almasına engel olunmuş, tek kalmışlardır.[5] Durumu işiten Gatafanlılar ordunun kendileri üzerine yani ailelerine geldiklerini düşünerek evlerine ve ailelerinin yanına geri dönmüşlerdir.[6]

Allah'ın vaadi gerçekleşmiş[7], Netat, Şık, Ketibe bölgelerinde bulunan kaleler kısa sürede birer birer fethedilmiştir.

Hayber'e katılan ashaptan 15 kişi şehit düşmüş, Yahudilerden ise bu gazvede 93 kişi ölmüştür.[8]

Hayber ganimeti Hudeybiye'ye katılan kimselere [9] Habeşistan'dan gelen Muhacirlere, Devs ve Eşari kabilelerine ganimetten pay verilmiştir.[10]

Fetih sonrası, Tevrat'ta geçen erkeklerin kılıçtan geçirilmesi, kadınların ve çocukların esir alınması emrine göre muamele edilmeyerek Yahudilere sert karşılıkta bulunulmamıştır. [11] Kinaneli İbn Hukayk, Rasulullah ile kendi kanlarının dökülmemesi, çocuklarının yanlarında kalması karşılığında mallarını ve topraklarını terk etmeleri üzerine anlaştı. [12] Ancak Hayber Yahudilerin isteği üzerine [13]

---

[1] Ebu Muhammed Cemaleddin Abdülmelik İbn Hişam, **Siret-i İbn Hişam Tercemesi**, çev. Hasan Ege, İstanbul, Kahraman Yay., 2006, c.3, s.452; Vakidi, **a.g.e.**, s.288; İbn Sad, **a.g.e.**, s.109.
[2] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.454; Vakidi, **a.g.e.**, s.297.
[3] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.480; Vakidi, **a.g.e.**, s.346; İbn Sad, **a.g.e.**, s.111.
[4] Vakidi, **a.g.e.**, s.295-297.
[5] Vakidi, **a.g.e.**, s.294; Muhammed Hamidullah, **Hz. Peygamber'in Savaşları**, Beyan Yay., çev. Nazire Erinç Yurter, İstanbul, 2012, s.132.
[6] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.456.
[7] Fetih, 48/20.
[8]Vakidi, **a.g.e.**, s.357; İbn Sad, **a.g.e.**, s.110.
[9] Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fazl Dairimi, **Sünen-i Darimi**, çev. Abdullah Aydınlı, İstanbul, Madve Yay., 1996, c.5, s.302.
[10] İbn Seyyiddünnas, **a.g.e.**, s.191.
[11] Nuh Arslantaş, "Sürgünden Sonra Hayber Yahudileri", Belleten LXXII, 264 (Ağustos 2008), s.435.
[12] Vakidi, **a.g.e.**, s.327; Ebü'l-Abbas Ahmed b. Yahya b. Cabir Belazuri, **Fütuhu'l-Büldan**, çev. Mustafa Fayda, İstanbul, Siyer Yay., 2013, s.25.
[13] Belazuri, **a.g.e.**, s.26; İbn Hibban, **a.g.e.**, s.229.

-Hayber'de çalışacak yeterli işçi de olmaması sebebiyle- Hayber Yahudilerine ürünleri ekip işletmeleri karşılığında ürünün yarısının verilmesi kararlaştırıldı.[1]

Hayber'in fethi Yahudilerin Arap Yarımadası'nda siyasi ve ekonomik güç olmasını ortadan kaldırarak, Medine'nin kuzey bölgesini güvence altına alınmasını sağlayacaktır. Müslümanların siyasi ve ekonomik açıdan güçlenmesine, Kureyşlilerin önemli bir müttefiklerini kaybetmesine sebep olacaktır. Yalnız kalma düşüncesi psikolojik baskısı oluşturarak Müslümanlara karşı birlik olma konusunda ümitlerinin kırılmasına, yeni bir savaşın yapılmasına engel olacaktır.[2]

Hayber dönüşü Rasulullah (s.a.v.) Vadilkura'ya yönelmiştir.[3]

3.3.2.Fedek

Rasulullah (s.a.v.) Ensar'dan Muhayyisa b. Mesud'u Hicaz'da bulunan Fedek halkına İslam'ı davet etmesi için gönderdi. Muhayyisa'nın davetini Hayber'de Yahudilerin galip geleceğini düşündükleri için kabul etmediler. Ancak kendilerini koruyacak askeri gücü olmayan ve Hayber Yahudilerin yaşadığı hezimeti duyan [4] Fedek halkının başkanı Yuşa b. Nun, arazilerinin yarısının kendilerine, yarısının da -Fedek savaşılmadan alındığı için- Rasulullah'ın (s.a.v.) şahsına verilmesi üzerine anlaştılar. [5]

3.3.3.Vadilkura

Hayber gazvesinde Yahudilerin savaşı kaybetmesi sonucu Vadilkura'ya doğru yola çıkıldı. Ashabı sefer için hazırlayan Rasulullah (s.a.v.), Vadilkura Yahudilerini İslam'a davet ediyordu: *"Müslüman oldukları takdirde kanlarının akıtılmayacağını, mallarını koruyacaklarını ve hesaplarının da Allah'a ait olacağını bildirdi."* [6] Müslümanlarla savaşmayı tercih eden Vadilkura Yahudileri,

---

[1] Ebu Bekr İbn Şihab Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah Zühri, **el-Megazi**, çev. Mehmet Nur Akdoğan, Ankara, Ankara Okulu Yay., 2016, s.74; Belazuri, **a.g.e.**, s.26; İbn Sad, **a.g.e.**, s.117.
[2] Adem Apak, **Anahatlarıyla İslam Tarihi: (Hz. Muhammed (s.a.v.) Dönemi)**, İstanbul, Ensar Neşriyat, 20016, c.1, s.347.
[3] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.467; Vakidi, **a.g.e.**, s.366.
[4] Vakidi, **a.g.e.**, s.263-364; Ebu Abdillah Şemsüddin Muhammed b. Yusuf b. Ali b. Yusuf es-Salih Şami, **Sübülü'l-Hüda ve'r-Reşad fi Sireti Hayri'l-İbad**, thk. Fehim Muhammed Şeltut, Cevdet Abdurrahman Hilal, Kahire, el-Meclisü'l-Ala li'ş-Şuuni'l-İslamiyye, 1992, s.215-216.
[5] Vakidi, **a.g.e.**, s.363-364; Belazuri, **a.g.e.**, s.32.
[6] Vakidi, **a.g.e.**, s.367.

kaybedeceklerini anlayınca teslim olmaları, bu beldenin savaş yani güç yoluyla fethedilmesine sebep olmuştur.[1] Ganimeti Rasulullah bölüştürmüş, hurmalıkları ve araziyi ise Yahudilere bırakılmıştır.[2]

3.3.4.Teyma

Teyma Yahudileri; Hayber, Vadilkura ve Fedek'te Müslümanlarla Yahudiler arasında meydana gelen olayların haberi kendilerine ulaşması sonucu cizye vermek koşuluyla sulh antlaşması yapmışlardır.[3]

3.4. ÇEVRE DEVLETLERLE İLİŞKİLER

"Hukuki ve idari önem taşıyan belge ve resmi kayıtları malzeme ve muhteva yönünden inceleyen bilim dalı"[4] olarak tanımlanan diplomatik ilişkilerin temeli Habeşistan'a hicret eden Muhacirlerle Habeş kralı Necaşi arasındaki iletişim ile başlamıştır.

İslam Devleti'nin ilk başşehri Medine'nin, devlet olma yönündeki temellerinin atılmasıyla birlikte Medine çevresindeki kabilelerle diplomatik ilişkilerde bulunularak kabilelere İslam tebliğ edilmiş ve saldırmazlık antlaşmaları yapılmıştır. Bu girişimler İslam Devleti'nin temellerinin güçlenmesini sağlamıştır.

Hudeybiye antlaşması diplomatik ilişkilerde ikinci bir dönüm noktası olmuş, antlaşmayla Mekke toplumu ile barış ortamı sağlanmıştır. İslam'a davet etmek amacıyla kabile ve devlet adamlarına elçiler gönderilmiş, bu durum İslam'ın Hicaz Yarımadası dışına yayılmasının önemli stratejik hamlelerinden biri olmuştur. Rasulullah (s.a.v.) yıllarca İslam davasında verdiği emek, İslami davetinin yani tevhid inancın kabilelere, toplumlara, devletlere yayılmasının önü antlaşmayla açılmıştır.

Mekke'nin fethiyle Rasulullah'ın (s.a.v.) vefatına kadarki son süreçte ise kabilelere ve devletlere elçiler gönderilmeye devam edecek, toplu halde heyetler İslam'a girmek için Medine'ye gelecekler, birçok yere zekat memurları gönderilecektir.

---

[1] Vakidi, **a.g.e.**, s.367; Belazuri, **a.g.e.**, s.38.
[2] Belazuri, **a.g.e.**, s.38.
[3] Vakidi, **a.g.e.**, s.368; Belazuri, **a.g.e.**, s.38.
[4] Mübahat Kütükoğlu, "Diplomatik", **DİA**, İstanbul, 1994, c.9, s.360.

Rasulullah (s.a.v.), 7/628 yılı Muharrem ayında, kaynakların genel kabulüne göre Hudeybiye antlaşmasıyla Mekke fethi arasındaki süreçte Medine'de, İslamiyet'e davet mektuplarıyla altı elçiyi altı bölgenin devlet adamlarına göndermiştir. Bu liderlerden Allah'a iman etmeleri istenerek kendi bölgesinde Müslüman bir siyasi yönetici olarak kalmanın zemini hazırlanmıştır.[1]

Rasulullah (s.a.v.) elçi seçiminde toplumun yapısını dikkate alarak gönderdiği elçileri bölgenin diline ve kültürüne hakim kimselerden seçmiştir.[2] Rasulullah mektuplara Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlamış, kendisini de Allah'ın kulu ve elçisi Muhammed olarak tanıtmıştır.[3] Ashabın önerisi üzerine mektuplara mühür vurulmuştur.

Gönderilen mektuplarda geçen ifade de hükümdar yerine büyüğü kelimesi yer almıştır. Yönetici unvanının ancak Müslüman için kullanılmasının yanında saygı ifadesini kullanmak için büyüğü kelimesine yer verilmiştir.[4]

3.4.1.Habeşistan Devleti İle İlişkiler

Mekke'de dini inançları konusunda baskıya maruz kalan Müslümanların Mekke'den Habeşistan'a kafileler halinde hicret etmesi ve Necaşi'nin Mekke müşriklerine karşı Habeşistan'da kalmalarına aman vermesi, Rasulullah (s.a.v.) ile Habeş kralı arasında ilişkilerinin temelini oluşturmuştur.

Rasulullah (s.a.v.) Amr b. Ümeyye Damri'yi hicretin yedinci yılında Necaşi Ashama'ya ilk elçi olarak göndermiştir. Rasulullah'ın gönderdiği mektubun ilki İslam'a davet mektubu diğeri ise Ebu Süfyan b. Harb'in kızı Ümmü Habibe ile nikah kıyılması ve muhacirlerin Medine'ye gönderilmesini isteyen bir mektuptur.[5] Rasulullah'ın davetini olumlu karşılayan Necaşi, hicretin 9. yılı vefat etmiştir.[6]

---

[1] Cabiri, **a.g.e.**, s.443.
[2] Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni ez-Zühri İbn Sad, **Kitabü't-Tabakati'l-Kebir**, çev. ed. Adnan Demircan, çev. Musa Kazım Yılmaz, İstanbul, Siyer Yay., 2015, c.1, s.245.
[3] Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi Buhari, **Sahih-i Buhari ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1987, c.13, s.6204.
[4] Muhammed Abdülhay b. Abdilkebir b. Muhammed el-Haseni el-İdrisi Kettani, **Hz. Peygamber'in Yönetimi**, çev. Ahmet Özel, İstanbul, İz Yayıncılık, 2003, c.1, s.294.
[5] İbn Sad, **a.g.e.**, s.245-246; Halebi, **a.g.e.**, s.65-66.
[6] İbn Seyyidünnas, **a.g.e.**, s.350; İbn Kayyim Cevziyye, **a.g.e.**, s.547.

3.4.1.1.Rasulullah'ın Necaşi'ye Yazdığı Mektup

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla… Allah'ın Rasulü Muhammed'den Habeşlilerin Kralı Neçaşi'ye. Sen İslam'a gir! Zira Ben, sana kendisinden başka hiçbir ilahın bulunmadığını Allah'ın övüyor, O'na hamd ediyorum. O'nun Melik, Kuddüs, Selam, Mümin, Müheymin olduğunu söylüyorum. İsa'nın, Allah'ın ruhu ve kelimesi olduğunu, onu iffetli, her türlü dünya kirinden ve fitnesinden temiz olan Meyem'e gönderdiğini, O'nun da İsa'ya hamile kaldığını, Allah'ın, O'nu Adem'i kendi eliyle yarattığı gibi ruhu ve nefesinden yarattığını beyan ediyorum. Seni yalnız olan, ortağı bulunmayan Allah'a, O'nun emrine bağlanmaya, itaat etmeye ve Bana uymaya, getirdiğim hakikate iman etmeye davet ediyorum. Zira Ben Allah'ın elçisiyim. Seni ve ordularını Aziz ve Celil olan Allah'a çağırıyorum. İşte şimdi tebliğ ettim. Ve sana öğütte bulundum. Öğüdüme yönelip kabul ediniz. Selam hidayete tabi olanların üzerine olsun."[1]

Muhammed Hamidullah yaptığı araştırmalar sonucu, bulunan mektubun orijinalliğinin sahih olma oranının yüksek olduğu ihtimaline ulaşmıştır.

3.4.1.2.Necaşi'nin Rasulullah'a Yazdığı Mektup

Neçaşi'nin Rasulullah'a yazdığı rivayet edilen mektupta, Necaşi'nin Müslüman olduğu ve kendisine biat ettiği aktarılmıştır.[2]

3.4.2.Bizans İmparatorluğu İle İlişkiler

Hicretin yedinci yılında Dihye b. Halife, Busra valisi aracılıyla[3] ya da doğrudan hükümdar Herakleous'a Kudüs'teyken mektubu iletmiştir. Bizans kaynaklarında bir bilgi olmadığı için sahih olup olmadığı tartışılan mektubun, Buhari başta olmak üzere İslam tarihi kaynaklarında varlığından bahsedilmiştir.[4]

---

[1] İbn Kayyim el-Cevziyye, **a.g.e.**, s.546; İbn Seyyidünnas, **a.g.e.**, s.349; Halebi, **a.g.e.**, s.65-66.
[2] İbn Seyyidünnas, **a.g.e.**, s.349-350; İbn Kayyim el-Cevziyye, **a.g.e.**, s.547.
[3] İbn Sad, **a.g.e.**, s.246.
[4] Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi Buhari, **Sahih-i Buhari ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1987, c.6, s.2753-2757.

3.4.2.1.Rasulullah'ın Herakliyus'a Yazdığı Mektup

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla, Allah'ın Rasulü Muhammed'den Bizans'lıların büyüğü Herakl'e: Selam hidayete tabi olanlara... Bundan sonra, Ben seni İslamın çağrısına davet ediyorum. İslamı kabul et, selamet bulursun. Müslüman ol ki, Allah sana ecrini iki kat versin. Şayet yüz çevirirsen, bütün halkının günahı senin boynunadır. Ey kitap ehli! Sizinle bizim aramızda ortak söze, ortak koşmamak, aramızda Allah'tan başka birbirimizi Rabler edinmemek üzere gelin. Eğer yüz çevirirseniz"[1] *"Tanıklık edin ki biz Müslüman'ız deyin."*[2]

Muhammed Hamidullah yaptığı araştırmalar sonucu, bulunan mektubun orijinalliğinin sahih olma oranının yüksek olduğu ihtimaline ulaşmıştır.

3.4.3.Mısır Devleti İle İlişkiler

Hicretin yedinci yılında Hatıb b. Ebu Beltea, Mısır ve İskenderiye Kralı Mukavkası elçi olarak gönderilerek Mısır'la ilk siyasi ilişki başlatılmıştır. Mukavkıs iki cariyeyi ve birçok hediyeyi Rasulullah'a göndermekle birlikte Müslüman olmamıştır.[3]

3.4.3.1.Rasulullah'ın Mısır Mukavkısı'na Yazdığı Mektup

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla Allah'ın kulu ve Rasulü Muhammed'den Kıbtilerin büyüğü Mukavkıs'a. Selam hidayet yoluna tabi olanlara. Bundan sonra; Ben seni İslam'a çağırısına davet ediyorum. İslamiyeti kabul et ve kurtuluşa er. Müslüman ol ki, Allah mükafatını iki katıyla versin. Eğer yüz çevirirsin, mutlaka tüm Kıptilerin günahı boynuna binecektir.[4] *"Ey ehli kitap! Bizimle sizin aranızda ortak kelimeye, yalnızca Allah'a tapmak, O'na hiçbir ortak koşmamak ve Allah'tan başka birbirimizi rabler edinmemek üzere, gelin. Yüz çevirirlerse, 'Bizim Müslüman olduğumuza tanıklık edin' deyin."*[5]

---

[1] Ebü'l-Hüseyin el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim b. el-Haccac, **Sahih-i Müslim ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, İrfan Yayınevi, 1969, c.5, s.416; Muhammed Hamidullah, **el-Vesaiku's-Siyasiyye: Hz. Peygamber Döneminin Siyasi-İdari Belgeleri**, çev. Vecdi Akyüz, İstanbul, Kitabevi, t.y., s.122.
[2] Ali İmran, 3/64.
[3] İbn Sad, **a.g.e.**, s.247; Halebi, **a.g.e.**, s.67-70.
[4] İbn Kayyim el-Cevziyye, **a.g.e.**, s.547; İbn Seyyidünnas, **a.g.e.**, s.350; Halebi, **a.g.e.**, s.68.
[5] Ali İmran, 3/64.

Muhammed Hamidullah yaptığı araştırmalar sonucu bulunan mektubun orijinalliğinin sahih olma oranının yüksek olduğu ihtimaline ulaşmıştır.

3.4.3.2.Mısır Mukavkısı'nın Rasulullah'a Yazdığı Mektup

Mukavkıs'ın gönderdiği mektupta Rasulullah'ın peygamber olduğuna inandığını belirtmiş ve Rasulullah'a gönderdiği hediyelerden bahsetmiştir.[1]

3.4.4.İran Devleti İle İlişkiler

Hicretin yedinci yılında Abdullah b. Huzafe es-Sehmi, Sasani Kisrası 2. Hüsrev Perhiz'e elçi olarak gitmiştir. Kibirli bir kişiliğe sahip Kisra, kendi adının Rasulullah'ın isminden sonra yazıldığını görünce sinirlenerek mektubu yırtmış ve Yemen valisi Bazan'ı Rasulullah'ı yakalayarak kendisine getirmesini emretmiştir. Ancak İran kisrasının ölmesi sonucu Bazan Müslüman olmuştur.[2]

3.4.4.1.Rasulullah'ın İran Kisrasına Yazdığı Mektup

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Allah'ın Rasulü Muhammed'den Faris'in büyüğü Kisra'ya… Selam, hidayete tabi olanlara. Allah'a ve Rasulüne iman edenlere. Allah'tan başka ilah olmadığına, O'nun tek olduğuna, ortağı bulunmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve Rasülü olduğuna şahitlik edenlere... Seni Allah'ın hidayetine çağırıyorum. Çünkü ben Allah'ın insanlara gönderdiği elçisiyim. Topyekun diri olan herkesi uyarmak ve söz kafirlerin üzerine gerçekleşsin diye Beni görevlendirmiştir. İslamı kabul et, kurtuluşa erersin. Kabul etmezsen, Mecusilerin günahı senindir."[3]

Muhammed Hamidullah yaptığı araştırmalar sonucu bulunan mektubun orijinalliğinin sahih olma oranının yüksek olduğu ihtimaline ulaşmıştır.

[1] İbn Sad, **a.g.e.**, s.248; Hamidullah, **a.g.e.**, s.153.
[2] İbn Sad, **a.g.e.**, s.247.
[3] İbn Kayyim el-Cevziyye, **a.g.e.**, s.545-546; İbn Seyyidünnas, **a.g.e.**, s.347-348; Hamidullah, **a.g.e.**, s.156.

3.4.5.Gassani Devleti İle İlişkiler

Şüca b. Vehb el-Esedi, hicretin yedinci yılında Bizans kayserinin valisi Haris b. Ebu Şemir el-Gassani'ye elçi olarak gönderilmiştir. Mektubu okuyan Şemir benim mülkümü kim alacak diye kibirlenmiş, Rasulullah'ın davetine karşı çıkmış, helak olmuştur.[1]

3.4.5.1.Rasulullah'ın Haris b. Ebi Şimr el-Gassani'ye Yazdığı Mektup

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Allah'ın elçisi Muhammed'den Haris b. Şimr'e. Hidayete tabi olanlara, Allah'a iman edip O'nu tasdik edenlere selam olsun. Ben seni tek ve ortaksız Allah'a iman etmeye davet ediyorum. Mülkün sana kalsın."[2]

3.4.6.Hanefi Kabilesi İle İlişkiler

Selit b. Amiri'yi Yemame bölgesinde yaşayan Hevze b. Ali el-Hanefi'ye gönderdi. Mektupta Hevze b. Ali İslam'a davet edilmiştir. Elçiye güzel davranarak ikramda bulunan Hevze, daveti kabul etmemiştir.[3]

3.4.6.1.Rasulullah'ın Selit b. Amir'e Yazdığı Mektup

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla, Allah'ın Rasulü Muhammed'den, Hevze b. Ali'ye. Hidayete tabi olanlara selam olsun. Bil ki, dinim toymak ve çarığın ulaşabildiği en ücra köşelere kadar yayılacak, üstün gelecektir. Müslüman ol da kurtul. O zaman emrinin altında bulunanları da sana bırakırım."[4]

3.5.KAZA UMRESİ

3.5.1.Umre Seferi

"Andolsun, Allah, Peygamberinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse, siz güven içinde başlarınızı kazıtmış veya saçlarınızı kısaltmış olarak, korkmadan

[1] İbn Sad, **a.g.e.**, s.249.
[2] İbn Kayyim el-Cevziyye, **a.g.e.**, s.552; İbn Seyyidünnas, **a.g.e.**, s.356; Hamidullah, **a.g.e.**, s.140.
[3] İbn Sad, **a.g.e.**, s.249.
[4] İbn Kayyim el-Cevziyye, **a.g.e.**, s.551; İbn Seyyidünnas, **a.g.e.**, s.355; Halebi, **a.g.e.**, s.76-77.

Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah, sizin bilmediğinizi bildi ve size bundan başka yakın bir fetih daha verdi."[1] Allah'ın vaadi, kaza umresinde gerçekleşmiştir.

Hudeybiye antlaşmasından bir yıl sonra hicretin yedinci yılı Zilkade ayında (haram aylardan) Rasulullah (s.a.v.) ve ashabı, müşrikler tarafından engellenen umrenin kazasını eda etmek için yola çıkmışlardır. Rasulullah (s.a.v.) Medine'ye Uveyf b. Ezbat ed-Dili'yi[2] ya da Ebu Rühm el- Gıfari[3]'yi vali bıraktı.

Rasulullah (s.a.v.) Hudeybiye'ye katılan herkesin umre seferine de katılması konusunda emir vermiştir. Hudeybiye'ye katılanlardan vefat edenler veya Hayber'de şehit olanlar –"Rebi'a b. Eksem, Rifa'a b. Mesruh, Sakf b. Amr, Abdullah b. Ebu Ümeyye b. Vehb el-Esedi, Ebu Sayyah, el-Haris b. Hatıb, Adi b. Mürre b. Süraka, Evs b. Habib, Üneyf b. Vaile, Mesud b. Sa'd ez-Züraki, Bişr b. el-Bera, Amir b. el-Ekva"[4] – dışındaki iki bin kişi kaza umresi için Mekke'ye doğru yola çıkmıştır. [5]

Rasulullah (s.a.v.), kaza umresinde kurbanlık altmış deveyi sevk etti, Naciye b. Cündüb el-Eslemi'ye kurbanlıklarla ilgilenme görevini verdi, kurbanların boynuna kendi elleriyle nişan taktı, ashapla beraber Zülhuleyfe'de ihrama girerek telbiye getirdiler.[6]

Rasulullah (s.a.v.) yanına kılıç, miğfer, zırh ve mızrak aldı. Muhammed b. Mesleme'nin komutasında yüz süvariyi Zülhuleyfe'ye vardıklarında silahlarla birlikte öne sevk ettiler. Silahları korumakla Beşir b. Sad'ı görevlendirdi. [7] Müslümanlar, Rasulullah'a, yolcu silahı dışında silahla Mekke'ye girmeyeceklerine antlaşmada şart koşulduğunu söyledi. Rasulullah (s.a.v.) Harem'e silahlarla girmediklerini ancak müşriklerden bir tahrik veya saldırı gelecek olursa silahların kendilerine yakın bir yerde bulunması gerektiğini söylemiştir. Kureyş durumdan haberdar olunca korkmuş, Mikraz b. Hafs ile birkaç kişiyi olayı araştırması için Rasulullah'ın yanına Yecec'e göndermiştir. Mikraz, Harem'e silahlarla mı gireceksiniz diye sormuş, Rasulullah (s.a.v.) Harem'e silahları sokmayacaklarını

[1] Fetih, 48/27.
[2] Ebu Muhammed Cemaleddin Abdülmelik İbn Hişam, **Siret-i İbn Hişam Tercemesi**, çev. Hasan Ege, İstanbul, Kahraman Yay., 2006, c.4. s.17.
[3] Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni ez-Zühri İbn Sad, **Kitabü't-Tabakati'l-Kebir**, çev. ed. Adnan Demircan, çev. Mahmut Polat, İstanbul, Siyer Yay., 2015, c.2, s.124.
[4] Vakidi, **a.g.e.**, s.395.
[5] Vakidi, **a.g.e.**, s.389; İbn Sad, **a.g.e.**, s.124.
[6] Vakidi, **a.g.e.**, s.390-393; İbn Sad, **a.g.e.**, s.124.
[7] Vakidi, **a.g.e.**, s.391; İbn Sad, **a.g.e.**, s.124.

söylemiş, Evs b. Havli başkanlığında 200 kişiyi silahları korumakla görevlendirmiştir.[1]

Mikraz'ın durumdan haberdar etmesiyle müşrikler, evlerinden ayrılarak Mekke'yi terk etmişler, Mescidi Haram'ı Müslümanlara bırakarak onları gözlemek için dağların tepelerine çıkmışlardır.[2] Rasulullah Mekke'de hiçbir eve yerleşmemiş, Ebtah vadisinde çadırda kalmıştır.[3]

Rasulullah (s.a.v.) ve ashabı Mekke'ye kaza umresi için geldiklerinde müşrikler, Yesrib hummasının zayıflattığı bir topluluğun geleceğinden bahsetmişlerdir. [4] Peygamber'in (s.a.v.) ve ashabın darlık ve sıkıntı içinde olduğu haberi Mekkeliler arasında yayılması sonucu Müslümanları gözetlemek için Daru'n-Nedve'ye dizildiler.[5] Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) güçlü olduklarını göstermek için ilk üç şavtta remel yapmalarını ve Yemen tarafındaki iki rükün arasında yürümelerini emretti. [6] Bu duruma şahit olan Kureyşliler, hummanın onları zayıflatmadığını söylemişlerdir.[7]

Uzaktan Müslümanları izleyen Mekkeliler, şahit oldukları davranışlardan etkilenmişlerdir. Aralarında herhangi bir çatışmanın ortaya çıkmasına zemin hazırlayacak bir ortam da olmamıştır.

Umre ibadeti eda edildiğinde Hz. Bilal, Kabe'de ezan okudu. Antlaşmada alınan kararla üç günün sonunda Müslümanlar şehirden ayrıldılar. [8] Rasulullah, kaza umresinin eda edilmesinin ardından Meymune ile evlenmiştir.

3.5.2.Umrenin Ertelenmesinin Hikmetleri

Umre ibadetinin bir yıl sonra eda edilmesinin hikmetini birkaç başlıkta toplayabiliriz. İlk olarak Kuran'da şu ifadeyle açıklamaktadır: *"Sizi onlara üstün*

---

[1] Vakidi, **a.g.e.**, s.391-393.
[2] Vakidi, **a.g.e.**, s.393; İbn Sad, **a.g.e.**, s.124.
[3] Vakidi, **a.g.e.**, s.398.
[4] İbn Sad, **a.g.e.**, s.126; Müslim b. Haccac, **a.g.e.**, s.141-142.
[5] Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim İbnü'l-Esir, **İslam Tarihi: el-Kamil fi't-Tarih Tercümesi**, Beşir Eryarsoy, İstanbul, Bahar Yay., 1985, c.2, s.212.
[6] İbn Sad, **a.g.e.**, s.126; Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi Buhari, **Sahih-i Buhari ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, Ötüken Neşriyat, c.4, s.1539-1540, c.8, s.3959; Ebü'l-Hüseyin el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim b. el-Haccac, **Sahih-i Müslim ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, İrfan Yayınevi, 1969, c.4, s.141-142.
[7] İbn Sad, **a.g.e.**, s.126; Müslim b. Haccac, **a.g.e.**, s.141-142.
[8] İbn Sad, **a.g.e.**, s.125.

kıldıktan sonra, Mekke bölgesinde, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan geri tutan, savaşı önleyen odur. Allah yaptıklarınızı görendir. Onlar inkar edenlerdir, sizi Mescid-i Haram'ı ziyaretten ve bağlı kurbanları yerlerine gitmekten alıkoyanlardır. Eğer, oradaki henüz tanımadığınız inanmış erkeklerle inanmış kadınları bilmeyerek ezmek suretiyle üzüntüye kapılmanız ihtimali olmasaydı, Allah savaşı önlemezdi. Allah dilediklerine rahmet etmek için böyle yapmıştır. Eğer inanlarla inkarcılar birbirinden ayrılmış olsalardı, inkar edenleri can yakıcı bir azaba uğratırdık."[1] Fetih suresinde de ifade edildiği gibi Mekke'de İslam'ı kabul etmiş ya da kalbi İslam'a ısınmış birçok kimse vardı.

Müslüman olan Haccac, Mekke'ye mallarını almak için gittiğinde Mekkelilere yalan söyleyerek Hayber gazvesini Yahudilerin kazandığını, Muhammed'in Mekke'ye teslim edileceğini söylediğinde Mekke'de Hz. Abbas önceliğinde bir topluluk habere üzülmüştür.[2] Bu durum Mekke'de Müslümanların varlık gösterdiklerinin kanıtıdır. Hz. Osman da elçi olarak gönderildiğinde oradaki Müslümanlarla görüşmüş onlara fethin müjdesini vermiş, Muhacirlerden ailelerin yanına gidenler de olmuştur.[3]

Müslümanlar evlerinden barklarından çıkarılmışlar, yakınlarını kaybetmişler, birçok sıkıntıya maruz kalmışlardı. Kureyş müşrikleri de Müslümanlarla yapılan savaşlarda akrabalarını, yakınlarını kaybetmişlerdir. İki tarafın arasında birbirine karşı öfke - kavganın ve önyargıların ortadan kaldırılması, Mekke içinde kan dökülmesinin ve yeni saldırıların ortaya çıkarılmasının engellemesi, zihinlerde bir hazırlığın olgunlaşmasının sağlaması gerekmektedir. Barışın sağlanması içinde belli bir zamanın geçmesi gerekliydi. Müslümanlar hem de Mekkeli müşriklerin yabancı olduğu bu duruma karşı Kabe'ye aynı yıl girselerdi, belki de antlaşma zemininin temeli olmayacak, kazanımların çoğunun elde edilmesinin önü kapanacaktı. [4]

Barış ortamında insan daha sağlıklı düşünme imkanına sahip olur, olaylara inatlaşmadan itidallı bakma olasılığı artar. [5]

---

[1] Fetih, 48/24-25.
[2] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.475.
[3] Vakidi, **a.g.e.**, s.253-256.
[4] Mehmet Azimli, "Tarihin Kırılma Noktası; Hudeybiye Antlaşması", **Hikmet Yurdu Düşünce – Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi**, 2010, C.3, S:6, s.41-42.
[5] Hasan Kurt, "Mekke'nin Fethi Üzerine", **Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu**, İslami İlimler Dergisi Yay., Aralık 2007, s.255.

Rasulullah (s.a.v.) bir yıl sonra ashapla birlikte kaza umresini eda etmek için Mekke'ye gittiklerinde, umre yapacakları süre zarfında Mekkeliler evlerini, mallarını mülklerini bırakıp şehirden ayrılmışlardır. Mekke yönetimi, Rasulullah (s.a.v.) ve ashabının evlerine, mallarına el koymuş olmalarına rağmen Rasulullah (s.a.v.) Mekke'de iken bomboş evlere girmemiş, herhangi bir eşyayı almamıştır. Şehir haklına sözlü ve fiili bir zarar verilmemiştir. [1]

"Ola ki Allah sizinle, içlerinden düşman olduğunuz kimseler arasına bir sevgi koyar…"[2] Savaşın yapılmamış ve akabinde Mekke topraklarında barışın sağlanmış olması, çok kısa süre sonra Halid b. Velid, Osman b. Talha gibi birçok kişinin Müslüman olmasına sebep olacaktır.

Müslümanların Kabe ibadetlerinin yerine getirmeleri için müşriklerin, şehri üç gün terk etmesi Müslümanlar için bir hikmettir. İslam'a uygun olmayan bir ibadeti gerçekleştirmeleri sebebiyle Müslümanların müşriklerden ayrı bir şekilde umre ibadetlerinin yerine getirmeleri, İslam'ı ilkelerini uygun eda etmelerini sağlamıştır. Ayrıca İslamiyete karşı ön yargıların kırılmasında da etkili olmuştur.

Kabe ibadeti, cahiliye şirkine bulaşmış bir gelenek halini almıştı. Müslümanların hac ibadetine yerine getirmesiyle şirkin de sona erdirilmesinin ilk adımı olacak ve akabinde sahih dinin olgunlaşmasına katkı sağlayacaktır. Bu ilkelerden biri şudur ki; *"Hz. Peygamber Hudeybiye antlaşması yaptığı sene ihram giydi, ihramlı olarak da evine girdi. Beraberinde Ansardan bir sahabi vardı. O sahabi kapının önünde durarak içeri girmek istemedi. Hz. Rasulullah ona: 'Neden girmiyorsun' Diye sordu. Ansarlı sahabi: 'Ya Rasulullah! Ben Ahmesiyim' cevabını verdi. Hz. Peygamber: 'Ben de Ahmesiyim, her ikimizin de dini birdir.' Buyurunca o ansarlı Hz. Peygamberle birlikte eve girdi ve böylece cahiliyet devrinin bu adetinin artık bir mana ifade etmediği ilan edildi."*[3] Bakara suresinden de bu batıl davranıştan bahsedilmektedir. [4]

---

[1] Muhammed Hamidullah, **İslam Peygamberi**, çev. Mehmet Yazgan, İstanbul, Beyan Yay., 2004, s.221, Şulul, **a.g.e.**, s.807-808.
[2] Mümtehine, 60/7.
[3] Ebü'l-Velid Muhammed b. Abdullah Ezraki, **Kabe ve Mekke Tarihi**, çev. Y. Vehbi Yavuz, İstanbul, Feyiz Yay., 1974, s.171.
[4] Bakara, 2/189.

3.6.HIRİSTİYANLARLA İLİŞKİLER

Hıristiyanlarla ilişkiler, Hz. Peygamber öncesine dayanmaktadır. Rasulullah'ın dedesi Haşim'in ticaret münasebetiyle Hıristiyan devletlerle görüştüğü ve onlarla işbirliği yaptığını aktarmıştık.

İslam'ı kabul eden Hıristiyanların varlığı ise hicret öncesine dayandığı rivayet edilmiştir. Rasulullah'ın insanlara İslam'ı davet ettiğini haber alan Habeş Nasranilerinden yaklaşık yirmi kişilik bir grup, Mekke'ye gelmişlerdir. Mescitte bulunan Rasulullah'ın yanına gelen bu topluluk, Kur'an'ı Ker'imdeki ayetlerden etkilenmeleri sonucu, İslam'ı kabul etmişlerdir.[1]

Sulh sonrası dönemde komşu devlet başkanlarına elçiler aracılığla İslam'a davet edildiklerinden bahsetmiştik. Ayrıca bu dönemde karşılıklı mücadeleler meydana gelmiştir.

3.6.1.Mute Savaşı

Rasulullah'ın (s.a.v.) Şam'a [2] Busra valisine gönderdiği elçi Beni Lihb kabilesine mensup el-Haris b. Umeyr el-Ezdi'nin Mute'de, Şürahbil b. Amr el-Gassani tarafından öldürülmesi seriyyenin sebebi olmuştur. [3] Elçi hukukuna dayalı yapılan bu seriyye Müslümanların Hıristiyanlarla karşı karşıya geldiği ilk savaş olma özelliği taşımaktadır.

Hicretin sekizinci yılında tayin edilen üç komutan öncülüğünde 3 bin kişilik ordu Mute'ye doğru yola çıktı. Karşı taraf Bizans ordusunun yanında Lahm, Cüzam, Behra, Beli gibi Hıristiyan Arap kabilelerinde destek olduğu savaşta 200 bin kişi savaşa katılmıştır.[4]

Hz. Peygamber sırayla görevlendirdiği komutanlar ilki Zeyd b. Harise, ikinci komutanlığına Cafer b. Ebu Talib, üçüncü komutanlığa da Abdullah b. Revaha'nın

---

[1]Ebu Muhammed Cemaleddin Abdülmelik İbn Hişam, **Siret-i İbn Hişam Tercemesi**, çev. Hasan Ege, İstanbul, Kahraman Yay., 2006, c.2, s.41-42.

[2] Ebu Muhammed Cemaleddin Abdülmelik İbn Hişam, **Siret-i İbn Hişam Tercemesi**, çev. Hasan Ege, İstanbul, Kahraman Yay., 2006, c.4, s.22; Ebu Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber en-Nemeri, **ed-Dürer Fi İhtisari'l-Megazi ve's-Siyer**, thk. Şevki Dayf, Kahire, Darü'l-Ma'arif, 1966, c.1, s.222.

[3] Vakidi, **a.g.e.**, s.414-415; İbn Sad, **a.g.e.**, s.131; İbn Seyyidünnas, **a.g.e.**, s.208.

[4] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.22-24; İbn Sad, **a.g.e.**, s.131-132; Taberi, **a.g.e.**, 645.

şehit düşmesi sonucu komutanlığı Halid b. Velid üstlenmiştir. [1] Geliştirdiği taktik sayesinde düşmanı şaşırtan Halid b. Velid ashapla Medine'ye dönmüştür

Arabistan dışına yani Doğu Roma'nın bulunduğu Şam bölgesine, İslami fetih hareketleri bu dönem de Mute gazvesiyle başlamıştır.[2]

3.7. İSLAMİYETİN YAYILIŞI

Rasulullah, peygamberliğinin dördüncü yılında başlamış olan açık davet yaklaşık on yıl sürmüştür. Ukaz, Zülmecaz, Mecenne gibi önemli pazarlarda 610 yılından itibaren Mekke halkına ve Hac mevsiminde ibadet için gelen hacılara, kabilelere, heyetlere İslam'ı tebliğ faaliyetlerinde bulunmuştur.[3] Kureyşliler ise Velid b. Muğire başkanlığında Darünnedve'de Hac mevsiminde tebliğinin önünü kesmek için toplanmışlar, alacakları önlemleri tartışmışlardır.[4] Gelen hacılara Rasulullah hakkında çirkin itiraflar atarak taraftar bulmasını engellemeye çalışmışlardır.[5]

Mekke döneminde tebliğ dar kapsamlı olması sebebiyle İslam'ın toplumsal alana yayılma imkanı bulamamıştır. Rasulullah'ın İslam'a davet ettiği Beni Amir b. Sa'sa'a, Muharib b. Hasafe, Fezare, Gassan, Mürre, Hanife, Süleym, Abs, Beni Nadr, Benü'l-Büka, Kinde, Kelb, el-Haris b. Ka'b, Uzre, el-Hadarime, Taif kabileleri davete icabet etmemişlerdir.[6] Yesrib'ten gelen ve temeli akabe biatleri ile atılan Evs ve Hazrec heyetleri ise İslam'ı kabul etmişlerdir.

Akabe biatleri, İslam'ın devletleşme yönünde dönüm noktası oluşturduğu gibi Müslümanların toplumsal yaşamasının önünü de açacaktır.

Mekke İslam Devleti, kabilelerle antlaşmalarını her geçen gün artırmakla beraber Hudeybiye antlaşması kabilelerle ittifak kurma konusunda kırılma noktası olmuştur. Sulh antlaşmasında yer alan maddelerde Arap kabilelerin taraflardan istedikleriyle ittifak yapabilmeleri ve iltica maddesinin de geçersiz olması

---

[1] Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi Buhari, **Sahih-i Buhari ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1987, c.6, s.2856, c.8, s.3531, c.9, s.3975.
[2] Adem Apak, **Anahatlarıyla İslam Tarihi: Hz. Muhammed (s.a.v.) Dönemi**, İstanbul, Ensar Neşriyat, 20016, c.1, s.352.
[3] Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni ez-Zühri İbn Sad, **Kitabü't-Tabakati'l-Kebir**, çev. ed. Adnan Demircan, çev. Musa Kazım Yılmaz, İstanbul, Siyer Yay., 2015, c.1, s.203-204.
[4] Vatandaş, **a.g.e.**, s.318.
[5] İbn Sad, **a.g.e.**, s.203-204.
[6] **A.g.e.**, s.204.

Müslümanların nüfuzunu ve gücünü arttırdığı gibi kabileler arasında ilişkilerini de geliştirmiştir.

Rasulullah'ın emriyle Hz. Osman, Mekke'deki Müslümanlara imanlarını gizlemeden yaşayacaklarını söylemiştir. [1] Bu fethin müjdesi kısa sürede gerçekleşecektir. Müslümanların Medine'ye hicret etmelerindeki engeller ise kısa sürede ortadan kalkmıştır.

Her geçen gün İslam'ı seçen şahıslar ve kabileler olması İslam'a hizmet etme imkanlarını geliştirerek arttırmıştır. İslam'ın yayılış hızı, Müslüman olan insan sayı Hudeybiye öncesi 19 yıl ile Hudeybiye sonrası iki yıl arasındaki süre istatistik olarak karşılaştırıldığı yaklaşık olarak aynı ya da daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.[2]

3.7.1.İltica Maddesinin Bozulmasında Etkili Olan Muhacirler

Gıfar, Eslem, Cüheyne gibi Arap kabilelerine mensup yaklaşık üç yüz Müslüman, İs mevkiine yerleşerek Mekke kervanlarına baskınlar yapmışlardır. Suriye ticaret yolunu Mekkelilerin kullanıma kapatan Müslümanlar, antlaşma maddelerinden iltica maddesinin kaldırılmasını sağlamışlardır. [3]

3.7.2.Habeşistan'dan Gelen Muhacirler

Rasullullah (s.a.v.) Habeş kralı Necaşi'ye gönderdiği mektupta, Mekke zulmünden Habeşistan'a hicret eden Muhacirlerin Medine'ye gönderilmesini istedi. Necaşi'nin hazırlattığı iki gemi ahalisi el-Car da denilen Bevla sahiline ulaşmış, oradan da Medine'ye gelmişlerdir.[4] Cafer b. Ebu Talib ve Habeş Muhacirleri Hayber fethinden sonra Hayber'de bulunan Rasulullah'ın yanına gittiler. Rasulullah (s.a.v.) Cafer b. Ebu Talib'i görünce; *"Hangisine sevineceğimi bilemiyorum; Cafer'in gelişine mi, yoksa Hayber'in fethine mi?"*[5] demiştir.

Habeş kralı Necaşi'ye elçi olarak giden Amr b. Ümeyye ed-Damri ile Habeşistan'dan gemiyle gelen son kafile on altı kişidir. Bunlar; "Beni Haşim b.

[1] İbn Kayyim el-Cevziyye, **a.g.e.**, s.227-228.
[2] Vakidi, **a.g.e.**, s.278; Mevdudi, **a.g.e.**, s.401.
[3] Ebu Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber en-Nemeri, **el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab**, thk. Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdülmevcud, Beyrut, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995, c.4, s.177.
[4] İbn Sad, **a.g.e.**, s.196.
[5] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.5; Vakidi, **a.g.e.**, s.340.

Abd-i Menaf, Beni Abd-i Şems b. Abd-i Menaf, Beni Esed, Beni Abdi'ddar, Beni Zühre, Beni Teym, Beni Cumeh, Beni Sehm, Beni Adiy, Beni Amir, Beni Haris" kabilelerine mensuplardır.[1]

3.7.2.1.Necaşi'nin Rasulullah'a Yazdığı Mektup

"Esirgen bağışlayan Allah adıyla.

Muhammed'e (s.a.) Necaşi Ashama'dan.

Ey Allah'ın elçisi, sana Allah'tan esenlik, onun rahmetini ve bereketlerini dilerim. Beni İslama ileten Allah'tan başka tanrı yoktur. Ey Allah'ın elçisi! Mekke'den ülkeme göç eden arkadaşlarını sana gönderdim. Ayrıca oğlum Eriha'yı da altmış Habeşliyle birlikte sana gönderiyorum. Ey Allah'ın elçisi! Bizzat gelmemi istiyorsan, gelirim. Senin söylediklerinin doğruluğuna tanıklık ederim. Ey Allah'ın elçisi! Sana esenlik, Allah'ın rahmet ve bereketlerini dilerim."[2]

3.7.3.Kabileler

3.7.3.1.Beni Amir b. Sasaa

Hevazin kabilesinden Beni Amir b. Sasaa'ya mensup bir heyet siy seriyesinin ardından Müslüman olmuştur.[3]

3.7.3.2.Beni Cüzam

Cüzam kabilesinin Dubeyb kolunda olan Rifaa b. Zeyd, hicretin altıncı yılında (628) Hudeybiye antlaşmasından sonra Müslüman olmuştur. İslamiyet'i Rasulullah'ın kendisine verdiği mektupla kabilesine anlatmıştır. Rasulullah'ın yazdığı belge; *"Bu Allah'ın Resulü Muhammed'ten, Rifa'a b. Zeyd'e ve onunla birlikte İslam'a giren kavmine yazılan ve onları Allah'a davet eden mektuptur. Kim bu daveti kabul ederse o Allah'ın tarafındadır; kabul etmeyenlere iki ay mühlet vardır."* Kavmi daveti kabul edip İslam'ı seçmiştir.[4]

[1] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.6-9.
[2] Hamidullah, **a.g.e.**, s.119-120.
[3] Vakidi, **a.g.e.**, s.413.
[4] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.336; İbn Sad, **a.g.e.**, s.338; İbn Seyyidünnas, **a.g.e.**, s.328.

3.7.3.3.Beni Devs

Kahtani'ye mensup Devs kabilesi, Arabistan'ın güneyinde Yemen bölgesinde yaşamıştır.

Şair ve akıllı bir kişi olan Tufeyl b. Amr ed-Devsi, Kureyş müşriklerine rağmen hicretten önce Rasulullah'ın davetini kabul ederek İslam'ı seçmiştir.[1]

Tufeyl b. Amr ed-Devsi'nin kabilesi ilk yıllarda İslam'a girme konusunda ağır davransa da Rasulullah'ın duası sonucu hidayete ermişler,[2] İslam'ı kabul ederek Müslüman olmuşlardır.[3]

Devs kabilesine mensup Ebu Hureyre ve Tufeyl b. Amr'ın [4] da bulunduğu 80 kişilik Müslüman bir topluluk Hayber'de Rasulullah'ın (s.a.v.) yanına varmışlar, biat etmişlerdir.[5] İslam, Güney Arabistan'a Devs kabilesiyle yayılmaya başlamıştır.

3.7.3.4.Beni Eşar

Kahtani'ye mensup Eşari kabilesi, Arabistan'ın güneyinde Yemen bölgesinde yaşamaktaydılar. İslam'ı seçen Eşari heyeti, içlerinde Ebu Musa el-Eşari ve iki kardeşi Ebu Burde, Ebu Ruhm'da yer aldığı elli iki ya da elli üç kişi Rasulullah'ın (s.a.v.) yanına gitmek için Yemen'den deniz yoluyla ayrılmıştır. Gemi ile yaptıkları yolculukta Habeş hükümdarı Necaşi'nin memleketine ulaşmış olan Eşari kabilesi, orada Cafer İbn Ebi Talib ile yanındaki Habeş Muhacirleriyle karşılaşmışlardır. Habeşistan'da ikamet eden Eşariler, Hayber fethedildiği zaman Medine'ye birlikte gitmişlerdir.[6] Rasulullah'ın Hayber'de olduğunu haber almaları üzerine Hayber'e

---

[1] Ebu Muhammed Cemaleddin Abdülmelik İbn Hişam, **Siret-i İbn Hişam Tercemesi**, çev. Hasan Ege, İstanbul, Kahraman Yay., 2006, c.2, s.28-31; Halebi, **a.g.e.**, s.393-394.
[2] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.31-32; Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi Buhari, **Sahih-i Buhari ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1987, c.6, s.2748, c.13, s.6335.
[3] İbn Sad, **a.g.e.**, s.337.
[4] Vakidi, **a.g.e.**, s.340; Makrizi, **a.g.e.**, s.320.
[5] İbn Hişam **a.g.e.**, s.32; Vakidi, **a.g.e.**, 291; İbn Sad, **a.g.e.**, s.337; İbnü'l- Cevzi, **a.g.e.**, s.304.
[6] Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi Buhari, **Sahih-i Buhari ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1987, c.6, s.2921-2922, c.8, s.3627, c.8 s.3941.

giden heyet, Rasulullah'a biat edip Müslüman olmuşlardır.[1] Hz. Muhammed gemi yoldaşlarını iki hicret sevabı var, demiştir.[2]

3.7.3.5.Beni Huşeyn

Kahtanilere mensup Ebu Salebi el-Huşeni, Rasulullah'ın (s.a.v.) Hayber'e hazırlık yaptığı dönemde Müslüman olmuştur. Hayber gazvesinden sonra Ebu Salebe'nin evinde misafir olan Huşeni, kabilesinden yedi kişilik heyetle Rasulullah'a (s.a.v.) biat ederek Müslüman olmuşlardır.[3]

3.7.3.6.Rasulullah'ın Huzaa'ya Mektup Göndermesi

Hudeybiye antlaşmasından sonra çoğunluğu Müslüman olan Huzaalılara, Rasulullah hicretin 8. yılı Cemaziyelahir ayında mektup yazmıştır. [4]

"Allah'ın elçisi Muhammed'den, Büdeyl, Bişr ve Beni Amr'ın büyüklerine bir mektuptur. Size selam olsun. Allah'a hamd ediyorum; Allah'tan başka ilah yoktur. Sonra bilin ki, sizinle yaptığım antlaşma sebebiyle size kötülük yapmış olmadım ve sizi zarara uğratmadım. Benim için Tihame'nin en sevimli insanları sizlersiniz. Akrabalık yönünden de bana en yakın olan sizler ve size tabi olan Mutayyibun. Hiç şüphesiz sizlerden, hac ve umre yapmak maksadı dışında, Mekke'de oturmamak şartı ile hicret edenlere, -kendi yurtlarında kalsalar bile- kendim için tanınmış olduğum hakkın aynısı tanımış bulunuyorum. Barış süreci içinde sizinle olan dostluğu hiçbir zaman elden bırakmadım. Şimdiye kadar benim tarafımdan hiç korku ve endişeye kapılmadınız. Bundan sonra bilin ki, Alkame b. Ulase ve iki oğlu Müslüman oldular. Bana tabi oldular ve İkrime'den kendilerine tabi olanlarla hicret ettiler. Kendi nefsim için ne yapıyorsam, sizden bana tabi olanlarla hicret ettiler. Kendi nefsim için ne yapıyorsam, sizden bana tabi olanlara da aynısını yaptım. Kuşkusuz ister haram bölgesinde, ister helal bölgede olsun, bizler birbirimizdeniz…"[5]

---

[1] Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi Buhari, **Sahih-i Buhari ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1987, c.6, s.2921-2922, c.8 s.3626-3627, c.8, s.3941; İbn Sad, **a.g.e.**, s.333.
[2] Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi Buhari, **Sahih-i Buhari ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1987, c.8, s.3627, c.8, s.3943.
[3] İbn Sad, **a.g.e.**, s.315-316.
[4] Vakidi, **a.g.e.**, s.408.
[5] **A.g.e.**, s.408-409.

3.7.3.7.Beni Süleym

Süleym kabilesine mensup Kays b. Nüseybe, Rasulullah'ın daveti üzerine Müslüman olmuştur. Kabilesine dönen Kays, kabilesini İslam'a davet etmiş, fetih yılı Kudeyd'de içlerinde Abbas b. Mirdas, Enes b. İyad b. Ri'l ve Raşid b. Abdürabbih'in de yer aldığı 900-1000 kişilik bir heyet Rasulullah'ın öncülüğünde fethe katılmıştır.[1]

3.7.4.İslam'ı Seçenler

3.7.4.1.Abbas b. Mirdas

Beni Süleym b. Mansur b. İkrime b. Hasfe b. Kays b. Aylan b. Mudar'dan olan Abbas b. Mirdas, Mekke fethinden önce Müslüman olmuştur.[2] Müellef-i kulubdan kabul edilmiştir.[3]

3.7.4.2.Abdullah b. Büdeyl

Abdullah b. Büdeyl b. Verka el-Huzai, Mekke fethinden önce babasıyla birlikte Müslüman olmuştur.[4]

3.7.4.3.Abdullah b. Ebu Ümeyye b. Muğire

Rasulullah'ın halası Atike bt. Abdulmuttalib'ın oğlu,[5] Rasulullah'ın hanımı Ümmü Seleme'nin kardeşi,[6] Beni Mahzum b. Yakaza'dan olan Abdullah, İslam düşmanı ve Hz. Peygamber'e karşı iken[7] Mekke'nin fethinden kısa bir süre önce Müslüman olmuştur.[8]

---

[1] İbn Sad, **a.g.e.**, s.294.
[2] Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zühri İbn Sa'd, **Kitabü't-Tabakati'l-Kebir**, çev. ed. Adnan Demircan, çev. Mehmet Vehbi Şahinalp, Hikmet Akdemir, İstanbul, Siyer Yay., 2015, c.5, s.172; Ebu Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber en-Nemeri, **el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab**, thk. Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdülmevcud, Beyrut, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995, c.2, s.326; Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b.Muhammed b.Abdülkerim İbnü'l-Esir, **Üsdü'l-Gabe fi Ma'rifeti's-Sahabe**, thk. Halil Me'mun Şiha, Beyrut, Darü'l-Ma'rife, 1997, c.2, s.546.
[3] İbnü'l-Esir, **a.g.e.**, s.546; İbn Abdülber en-Nemeri, **a.g.e.**, s.326.
[4] İbnü'l-Esir, **a.g.e.**, s.557.
[5] Muhammed b. İshak b. Yesar İbn İshak, **Hz. Peygamber'in Hayatı ve Gazveleri (Kitabü's-Siyer ve'l-Meğazi)**, çev. Ali Bakkal, İstanbul, İlk Harf Yay., 2013, s.275.
[6] İbnü'l-Esir, **a.g.e.**, s.552.
[7] Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer Vakid el-Eslemi Vakidi, **Hz. Peygamber'in Savaşları (Kitabü'l-Meğazi)**, çev. Musa K. Yılmaz, İstanbul, İlk Harf Yay. 2014, c.3, s.46; İbn İshak, **a.g.e.**, s.275.
[8] İbn Sad, **a.g.e.**, s.52; İbnü'l-Esir, **a.g.e.**, s.552.

3.7.4.4.Abdullah b. Sa'id b. As

Asıl ismi Hakem iken Rasulullah (s.a.v.) tarafından Abdullah ismi verilen Beni Abdüşems b. Abdülmenaf'tan Abdullah b. Said, Mekke'nin fethinden önce Müslüman olmuştur.[1]

3.7.4.5.Abdurrahman b. Ebu Bekir

Hz. Ebu Bekir'in oğlu ve Hz. Aişe'nin kardeşi olan Beni Temim b. Mürre'den Abdurrahman, Bedir savaşında müşriklerin safında yer almış,[2] Hudeybiye barış anlaşması sırasında Müslüman olarak Medine'ye hicret etmiştir.[3]

3.7.4.6.Abdurrahman b. Osman

Beni Temim b. Mürre'den Abdurrahman, Hudeybiye barışında Müslüman olmuştur.[4]

3.7.4.7.Akra b. Habis

Rasulullah ile Sukya'da karşılaşan Akra b. Habis, kavminden 16 kişilik bir grupla Mekke fethine katılmıştır.[5] Akra b. Habis b. İkal et-Temimi, müellef-i kulubdan kabul edilmiştir.[6]

3.7.4.8.Alkame b. Ulase

Alkame b. Ulase ve Hevze'nin iki oğlu, Hudeybiye antlaşmasından sonra Medine'ye hicret ederek Rasulullah'a biat etmiştir.[7] Amir b. Sasaa kabilesine mensup Alkame, müellef-i kulubdan kabul edilmiştir.[1]

---

[1] İbn Sad, **a.g.e.**, s.10.
[2] **A.g.e.**, s.22.
[3] İbn Sad, **a.g.e.**, s.22; İbn Abdülber en-Nemeri, **a.g.e.**, s.328.
[4] İbn Sad, **a.g.e.**, s.26; İbn Abdülber en-Nemeri, **a.g.e.**,s.382, Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b.Muhammed b.Abdülkerim İbnü'l-Esir, **Üsdü'l-Gabe fi Ma'rifeti's-Sahabe**, thk. Halil Me'mun Şiha, Beyrut, Darü'l-Ma'rife, 1997, c.3, s.135; Ebü'l-Fazl Şihabüddin Ahmed b. Ali b. Muhammed İbn Hacer el-Askalani, **Sahabe-i Kiram Ansiklopedisi**, trc. Naim Erdoğan, İstanbul, İz Yayıncılık, 2009, c.3, s.324.
[5] Vakidi, **a.g.e.**, s.38.
[6] Ebü'l-Fazl Şihabüddin Ahmed b. Ali b. Muhammed İbn Hacer el-Askalani, **Sahabe-i Kiram Ansiklopedisi**, trc. Naim Erdoğan, İstanbul, İz Yayıncılık, 2009, c.1, s.83.
[7] Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer Vakid el-Eslemi Vakidi, **Hz. Peygamber'in Savaşları (Kitabü'l-Meğazi)**, çev. Musa K. Yılmaz, İstanbul, İlk Harf Yay. 2014, c.2, s.408.

3.7.4.9.Amr b. As

Amr b. As, Kureyş'in Beni Sehm b. Amr b. Hüsays b. Ka'b koluna mensuptur.[2] Amr, Mekke'nin elçisi olarak Habeş kralı Necaşi'den Habeşistan'a hicret eden ve sığınan Muhacirlerin, Mekke'ye iade edilmelerini isteyerek Habeşistan'a girmelerini engelleme görevini üstlenmiş[3] ve Müslümanlara karşı birçok savaşa katılmıştır.

Amr, kavminden belli başı görüştüğü insanlara Muhammed'in Kureyş'e galip geleceğini bu sebeple Habeş kralı Neçaşi'nin yanına gideceğini, Muhammed galip gelirse buradan ayrılmayacağını lakin Kureyşliler galip gelirse geri döneceğini söylemiştir.[4]

Amr b. As, Necaşi'den Hz. Peygamber'in görevlendirdiği Amr el-Damri'yi öldürmesine istedi. Necaşi sert bir tutumla karşı çıkmış, Amr b. As'a Müslüman olmasını teklif etmiştir.[5]

Hicretin sekizinci yılında Müslüman olan Amr, Medine'ye doğru yola koyulmuş, Rasulullah'a (s.a.v.) biat etmiştir.[6]

3.7.4.10.Avf b. Malik

Avf b. Malik b. Ebi Avf el-Eşcai, Hayber yılında Müslüman olmuştur.[7]

3.7.4.11.Bazan

Sasani Devleti'nin Yemen valisi Bazan, İslam Devleti'nin de ilk San'a valisidir.[8] Yemen'deki valisi Bazan'a bir mektup yazan Kisra, Hz. Peygamber'i

---

[1] Ebu Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber en-Nemeri, **el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab**, thk. Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdülmevcud, Beyrut, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995, c.3, s.195; İbn Abdülber en-Nemeri, **a.g.e.**, s.279.
[2] İbn Sad, **a.g.e.**, s.53; İbn Abdülber en-Nemeri, **a.g.e.**, s.266; İbnü'l-Esir, **a.g.e.**, s.384.
[3] İbn İshak, **a.g.e.**, s.294-296.
[4] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.384; Vakidi, **a.g.e.**, s.400.
[5] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.385; Vakidi, **a.g.e.**, s.401-402.
[6] Vakidi, **a.g.e.**, s.317.
[7] İbnü'l-Esir, **a.g.e.**, s.429; Ebü'l-Fazl Şihabüddin Ahmed b. Ali b. Muhammed İbn Hacer el-Askalani, **Sahabe-i Kiram Ansiklopedisi**, trc. Naim Erdoğan, İstanbul, İz Yayıncılık, 2009, c.3, s.572.
[8] Vakidi **a.g.e.**, s.403-404; İbn Hişam, **a.g.e.**, s.385; Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b.Muhammed b.Abdülkerim İbnü'l-Esir, **Üsdü'l-Gabe fi Ma'rifeti's-Sahabe**, thk. Halil Me'mun Şiha, Beyrut, Darü'l-Ma'rife, 1997, c.1, s.190**;** Ebü'l-Fazl Şihabüddin Ahmed b. Ali b. Muhammed İbn Hacer el-Askalani, **Sahabe-i Kiram Ansiklopedisi**, trc. Naim Erdoğan, İstanbul, İz Yayıncılık, 2009, c.1, s.249.

yakalayıp kendisine göndermesini emretmiştir. Ancak Kisra'nın ölmesi sonucu Rasulullah'ın davetiyle Bazan ve Yemen toprakları Müslüman olmuştur. [1]

3.7.4.12.Büdeyl b. Verka

Huzaa kabilesinin lideri Büdeyl b. Verka b. Abdiluzza, Mekke fethinden kısa bir süre önce Müslüman olmuştur. [2] Hamidullah ise Büdeyl'in Hudeybiye antlaşmasında ve Mekke fethinde Müslüman olmadığını aktarır.[3]

3.7.4.13.Cehim b. al-Salt

Abdülmenaf Kureyşi'den Cehim, Hayber yılı Müslüman olmuştur.[4]

3.7.4.14.Cübeyr b.Mut'im

Beni Nevfel b. Abdülmenaf'tan olup babası Mutim b. Adi olan Cübeyr, Kureyş eşrafındandır. Hudeybiye barışı ile Mekke'nin fethi arasında Müslüman olmuştur.[5]

3.7.4.15.Eban b. Sa'id

Beni Abdüşems b. Abdülmenaf'tan olan Eban b. Said, Müslüman olmadan önce Hudeybiye yılı Mekke'ye umre ibadeti yapma maksadıyla geldiklerini belirtmek için görüşmek isteyen Hz. Osman'ı himayesi altına almıştı.[6]

Habeşistan'a hicret etmiş Sad b. el-As'ın iki oğlu Halid ve Amr gemiyle Medine'ye dönerken Şuaybe'de kardeşleri Eban b. Said'e, "Allah'tan başka ilah olmadığına inanarak Müslüman olmaya" davet eden bir mektup yazıp elçiyle

---

[1] Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni ez-Zühri İbn Sad, **Kitabü't-Tabakati'l-Kebir**, çev. ed. Adnan Demircan, çev. Musa Kazım Yılmaz, İstanbul, Siyer Yay., 2015, c.1, s.247; Taberi, **a.g.e.**, s.600.

[2] Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni ez-Zühri İbn Sad, **Kitabü't-Tabakati'l-Kebir**, çev. ed. Adnan Demircan, çev. Musa Kazım Yılmaz, İstanbul, Siyer Yay., 2015, c.3, s.50; Ebu Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber en-Nemeri, **el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab**, thk. Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdülmevcud, Beyrut, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995, c.1, s.2335; İbn Hacer, **a.g.e.**, s.208.

[3] Muhammed Hamidullah, **İslam Peygamberi: Hayatı ve Eseri**, çev. Mehmet Yazgan, İstanbul, Beyan Yay., 2004, s.387.

[4] İbnü'l-Esir, **a.g.e.**, s.355.

[5] Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zühri İbn Sa'd, **Kitabü't-Tabakati'l-Kebir**, çev. ed. Adnan Demircan, çev. Mehmet Vehbi Şahinalp, Hikmet Akdemir, İstanbul, Siyer Yay., 2015, c.5, s.12-14; İbn Abdülber en-Nemeri, **a.g.e.**, s.304; İbnü'l-Esir, **a.g.e.**, s.310; İbn Hacer, **a.g.e.**, s.343-344.

[6] İbn Sad, **a.g.e.**, s.6-7; İbn Abdülber en-Nemeri, **a.g.e.**, s.159.

göndermişlerdir. [1] Davete olumlu cevap veren Eban, Hayber yılı Müslüman olmuştur.[2]

3.7.4.16.Ebu Basir

Ebu Basir Utbe b. Esid b. Cariye, "Sakif kabilesine mensup"[3] ve Beni Zühre'nin müttefiklerindendir.[4] Müslüman olduğu için Mekke'de hapsedilen Ebu Basir, Medine'ye yaya olarak kaçıp sığınmıştır. Rasulullah'a (s.a.v.) mektup yazan Ezher b. Abd-i Avf b. Abd b. Haris b. Zühre ve Ahnes b. Şerik b. Amr b. Vehb es-Sekafi, Beni Amir b. Luayy'dan bir adamla kölesinin olduğu iki muhafızı Medine'ye gönderip Hudeybiye antlaşması gereğince Ebu Basir'in kendilerine iade edilmesini istedi.[5]

Rasulullah (s.a.v.) yaptığı antlaşma sebebiyle kendisini Kureyşlilere teslim etmek zorunda olduğunu ancak Allah Teala'nın kendisine bir çıkış yolu açacağını ifade ederek Ebu Cendel'e söylediği kelamı Ebu Basir'e de söylemiştir.[6]

Mekke'ye doğru yola çıkan Ebu Basir, Zülhulfeye'de muhafızlardan birini öldürmüş, köle olan ise durumu anlatmak için Medine'ye kaçmıştır. Muhafız durumu anlatması üzerine Ebu Cendel: *"Ey Allah'ın Resulü, Sen üzerine düşeni yerine getirmiş oldun. Vermiş olduğun ahdi, Allah sana eda ettirdi. Beni kavmin eline teslim ettin ben ise dinimden saptırılmaktan endişe ediyordum. Sonra Allah beni onlardan kurtardı"* dedi. [7]

Ebu Basir, Mekkelilere tekrar teslim edileceğini düşündüğü için[8] ya da Rasulullah (s.a.v.), "Nereye gidiyorsan git"[9] demesi üzerine Kızıldeniz sahilinde, Mekke-Şam ticaret yolu üzerinde bulunan İs bölgesine doğru yola çıktı.

---

[1] İbn Sad, **a.g.e.**, s.6-7.
[2] İbn Sad, **a.g.e.**, s.6-7; İbn Abdülber en-Nemeri, **a.g.e.**, s.159; İbnü'l-Esir, **a.g.e.**, s.42; İbn Hacer, **a.g.e.**, s.20.
[3] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.447; Ebu Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber en-Nemeri, **ed-Dürer Fi İhtisari'l-Megazi ve's-Siyer**, thk. Şevki Dayf, Kahire, Darü'l-Ma'arif, 1966, c.1, s.226.
[4] İbn Abdülber en-Nemeri, **a.g.e.**, s.226.
[5] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.445; Vakidi **a.g.e.**, s.278.
[6] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.445; Vakidi **a.g.e.**, s.279.
[7] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.446, Vakidi **a.g.e.**, s.280; Buhari, Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi, **Sahih-i Buhari ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1987, c.6, s.2560- 2574.
[8] Zühri, **a.g.e.**, s.46; Buhari, **a.g.e.**, s.2560- 2574; İbn Abdülber en-Nemeri, **a.g.e.**, s.226.
[9] Vakidi, **a.g.e.**, s.281.

Müşriklerden kaçan Müslümanlar, zamanla yetmişe yakın oldukları bu bölgede Kureyşlilere ait kervanlarının mallarına el koyup ticaret yapmalarını engellemişlerdir. Bu durumdan rahatsız olup ticaret alanları daralan Mekkeliler, Rasulullah'tan Hudeybiye antlaşmasında kendilerinden İslam'ı seçenlerin geri iade edilme şartından vazgeçtiklerini söyleyerek bu durumdan kurtulmak istemişlerdir. [1]

Rasulullah (s.a.v.) Ebu Basir ve arkadaşlarına mektup yazarak Medine'ye dönmelerini istedi. Mektup ulaştığında ölüm döşediğinde olan Ebu Basir Medine'ye dönememiş, bulundukları yere gömülmüştür. [2]

3.7.4.17.Ebu Cendel

Beni Amir b. Lüey koluna mensup olup [3] Bedir savaşından önce Mekke'de İslam'ı seçen Ebu Cendel, babası tarafından hapsedilerek Medine'ye hicret etmesi engellemiştir. [4] Rasulullah (s.a.v.) ile Süheyl b. Amr'ın Hudeybiye antlaşma maddeleri üzerine konuştukları sırada Süheyl'in oğlu Ebu Cendel hapsedildiği yerden kelepçeli kaçtı ve Müslümanlarla birlikte Medine'ye hicret etmek isteyerek onlara sığındı.[5]

Ebu Cendel'i gören Süheyl Rasulullah'a (s.a.v.), *"Bu senin zerinde mutabık kaldığımız ilk hükümdür. Onu bana iade etmen gerekir"* dedi. Rasulullah (s.a.v.) Süheyl'e antlaşma maddelerinin henüz tamamlanmadığı için Ebu Cendel'in bu konu hakkında serbest bırakılmasını istedi. Ancak Süheyl b. Amr oğlunun kendisine iade edilmediği takdirde antlaşmayı imzalamayacağını söylemiştir. Bu durumu engelleyen Süheyl, anlaştıkları iltica maddesi karşılığında oğlunu yanında alıkoymuştur.[6]

Ebu Cendel Müslüman topluluğa, kendisinin müşriklere teslim edildiği takdirde dininden saptırılabileceğini söyleyerek yardım istedi. Rasulullah (s.a.v.), Ebu Cendel'e sabretmesi konusunda teskinde bulunarak Kureyş ile yaptığı sulha sadık kalacağına dair Allah adına verdiği sözden geri dönemeyeceğini, bu sebeple

[1] Zühri, **a.g.e.**, s.46; İbn Hişam, **a.g.e.**, s.446-447; Vakidi, **a.g.e.**, s.281.283; Buhari, **a.g.e.**, s.2560-2574.
[2] Vakidi, **a.g.e.**, s.283.
[3] İbn Sad, **a.g.e.**, s.109.
[4] Asri Çubukçu, "Ebu Cendel", **DİA**, 1994, c.10, s.118-119.
[5] Zühri, **a.g.e.**, s.44; Vakidi, **a.g.e.**, s.260.
[6] Zühri, **a.g.e.**, s.44; Vakidi, **a.g.e.**, s.261; Buhari, **a.g.e.**, s.2560- 2574.

Allah'ın kendisine ve kendisi gibi olanlara kapı açacağını söyleyerek Allah'tan yardım istemesini tavsiye etmiştir.[1]

Ebu Basir'in Kureyşlilerin elinden kaçıp Zi'l-Merva bölgesindeki [2] İs'e gittiğini öğrenen Ebu Cendel, Kureyş'ten kaçan yetmiş Müslüman'la İs bölgesine gitmiştir. Mekke-Şam ticaret yolunda yaptıkları kervan baskınlarından rahatsız olan ve Şam ticaret bağlantı yolları kesilen Kureyşlilerin, ticaret yolundaki boykotun kaldırması isteği üzerine Rasulullah'ın (s.a.v.) gönderdiği mektup sonucu Müslümanlar, Medine'ye dönmüşlerdir. Dezavantajlı olan iltica maddesinin feshedilmesi, Mekke'deki Müslümanların da İslam'ı baskı ortamı olmadan yaşamalarının yolunu açacaktır.

3.7.4.18.Ebu Hureyre

Ebu Hureyre, Yemen bölgesinin Devs kabilesine El-Ezd'in bir koluna mensup olup [3] Abdullah b. Amr [4] ya da Abdurrahman b. Sahr[5] ismini almıştır.

İslam'ı seçen Ebu Hureyre, Rasulullah Hayber'de iken ona biat etmiştir.[6]

3.7.4.19.Ebu Salebi el-Huşeni

Rasulullah'ın Hayber hazırlığı yaptığı zaman gelen Ebu Salebe, Müslüman olmuştur.[7]

3.7.4.20.Ebu Şüreyh el-Kabi

Yemen kabilelerinden Ezd b. El-Gavs'tan olan Ebu Şüreyh el-Kabi, Mekke fethinden önce Müslüman olmuştur. Rasulullah'la birlikte Mekke fethine katılmıştır.[8]

---

[1] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.438; Vakidi, **a.g.e.**, s.261.
[2] İbn Abdülber en-Nemeri, **a.g.e.**, s.226.
[3] İbn Sad, **a.g.e.**, s.240.
[4] Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dineveri İbn Kuteybe, **el-Maarif: Nebiler ve Sahabilerin Sireti**, çev. Hasan Ege, İstanbul, Şelale Yay., s.190.
[5] İbn İshak, **a.g.e.**, s.382.
[6] Hüseyin b. Muhammed b. Hasan Diyarbekri, **Tarihü'l-Hamis fi Ahvali Enfesi Nefis,** Beyrut, Müessesetu Şa'ban, t.y., c.2, s.46; İbn Kuteybe, **a.g.e.**, s.190; İbn Hibban, **a.g.e.**, s.235.
[7] Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zühri İbn Sa'd, **Kitabü't-Tabakati'l-Kebir**, çev. ed. Adnan Demircan, çev. Mahmut Polat, İstanbul, Siyer Yay., 2015, c.2, s.315.
[8] Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zühri İbn Sa'd, **Kitabü't-Tabakati'l-Kebir**, çev. ed. Adnan Demircan, çev. Mehmet Vehbi Şahinalp, Hikmet Akdemir, İstanbul, Siyer Yay., 2015, c.5, s.210; Ebu Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber en-Nemeri, **el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab**, thk. Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdülmevcud, Beyrut,

3.7.4.21.Esved b. Avf

Beni Zühre b. Kilab'tan el-Esved b. Avf, Mekke fethinden önce Müslüman olmuş, Medine'ye hicret etmiştir.[1]

3.7.4.22.Haccac b. Ilat

Beni Süleym b. Mansur b. İkrime b. Hasfe b. Kays b. Aylan b. Mudar'dan olan[2] Haccac b. Ilat, Hayber gazvesi öncesi Müslüman olmuş, Rasulullah'ın yanında sefere katılmıştır.[3]

3.7.4.23.Hakim b. Hizam

Kureyş kabilesinin Beni Esed koluna mensup olan Hakim b. Hizam b. Huveylid el-Esedi, Hz. Hatice'nin yeğenidir.[4] Mekke fethinden kısa bir süre önce Müslüman olmuştur.[5]

3.7.4.24.Halid b. Velid

Halid b. el-Velid b. el-Muğire b. Ömer, Kureyş kabilesinin Beni Mahzum b. Yakaza koluna mensuptur.[6]

Rasulullah'a ve ashaba düşman olan Halid, Kureyşlilerin yanında yer almıştır. Bedir savaşında müşriklerin safına katılması, Uhud savaşında İslam ordusuna arkadan saldırması, Hendek savaşında hendeği aşmaya çalışması, Hudeybiye yılı

Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995, c.4, s.250; Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b.Muhammed b.Abdülkerim İbnü'l-Esir, **Üsdü'l-Gabe fi Ma'rifeti's-Sahabe**, thk. Halil Me'mun Şiha, Beyrut, Darü'l-Ma'rife, 1997, c.4, s.6.

[1] İbn Sad, **a.g.e.**, s.20; Ebu Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber en-Nemeri, **el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab**, thk. Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdülmevcud, Beyrut, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995, c.1, s.180; Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b.Muhammed b.Abdülkerim İbnü'l-Esir, **Üsdü'l-Gabe fi Ma'rifeti's-Sahabe**, thk. Halil Me'mun Şiha, Beyrut, Darü'l-Ma'rife, 1997, c.1, s.103.

[2] İbn Sad, **a.g.e.**, s.170; İbnü'l-Esir, **a.g.e.**, s.473.

[3] Vakidi, **a.g.e.**, s.359; İbn Sad, **a.g.e.**, s.170; İbn Hacer, **a.g.e.**, s.473.

[4] İbn Abdülber en-Nemeri, **a.g.e.**, s.417; Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b.Muhammed b.Abdülkerim İbnü'l-Esir, **Üsdü'l-Gabe fi Ma'rifeti's-Sahabe**, thk. Halil Me'mun Şiha, Beyrut, Darü'l-Ma'rife, 1997, c.2, s. 44.

[5] Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer Vakidi, **Hz. Peygamber'in Savaşları (Kitabü'l-Meğazi)**, çev. Musa K. Yılmaz, İstanbul, İlk Harf Yay., 2014, c.3, s.50.

[6] İbn Sad, **a.g.e.**, s.27; Ebu Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber en-Nemeri, **el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab**, thk. Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdülmevcud, Beyrut, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995, c.2, s.11; İbnü'l-Esir, **a.g.e.**, s.98.

Rasulullah'ı ve Müslümanları Mekke'ye sokmamak için Gamim tepesindeki 200 kişilik süvari birliğe komutanlık yapması bunun göstergesiydi.

Halid; yaptığı savaşlar sonrası zihninde Rasulullah'ın her seferinde daha çok güçlendiğini, kendisinin ise boş yere çabaladığını düşünmeye başlaması İslam'ı seçmesinde ilk adım olmuştur.[1]

Rasulullah (s.a.v.) Müslümanlarla kaza umresi için Mekke'ye gittiğinde Mekke'den uzaklaşan Halid'e kardeşi el-Velid b. el-Velid mektup yazmıştır. Mektupta, *"... Sende bu akıl olduğu halde, İslam'dan uzaklaşman kadar acayip bir şey göremiyorum. İslam, bir insanın cahil kalacağı bir din midir? Oysa Rasulullah (s.a.v.) seni bana, 'Halid nerede?' diye sordu. Ben, 'Allah onu getirir' dedim."* Rasulullah (s.a.v.), *"Onun gibisi İslam'a cahil kalmamalıdır. Eğer savaştaki kahramanlığını ve gücünü Müslümanlarla birlikte müşriklere karşı kullansaydı onun için daha hayırlı olurdu ve biz onu başkasının önüne geçirirdik.' dedi. Ey kardeşim! Çabuk geçmişini telafi etmeye çalış. Çünkü sen birçok faydalı ve hayırlı fırsatını kaçırmış bulunuyorsun"* dedi. [2]

Halid, okuduğu mektupla hakikata ulaşmış, Osman b. Talha ile darlık yurdundan bolluk yurdu olan Medine'ye doğru ilerleyerek h.8 yılı Safer ayında Rasulullah'a biat ederek Müslüman olmuştur.[3]

İslam'ı seçtikten sonra Mute savaşında "seyfullah" unvanını almış olan Halid, İslam'a çok büyük hizmetlerde bulunmuştur. Eski inançlarını zihninden attığı gibi toplumdaki batıl inançları da yıkmıştır. Uzza putunu yıktırması bu duruma örnektir.

3.7.4.25.Halid el-Eş'ar b. Huleyf

Yemen kabilelerinden Ezd b. El-Gavs'tan olan Halid, Mekke fethinden önce Müslüman olmuş, Rasulullah'la birlikte Mekke fethine katılmıştır.[4]

3.7.4.26.Haris b. Malik El-Bersa

Kedid seriyyesinin yapıldığı zaman Müslüman olmuştur.[1]

---

[1] Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer Vakidi, **Hz. Peygamber'in Savaşları (Kitabü'l-Meğazi)**, çev. Musa K. Yılmaz, İstanbul, İlk Harf Yay., 2014, c.2, s.404; İbn Sad, **a.g.e.**, s.28.
[2] Vakidi, **a.g.e.**, s.405-406, İbn Sad, **a.g.e.**, s.28.
[3] Vakidi, **a.g.e.**, s.406-408; İbn Sad, **a.g.e.**, s.29.
[4] İbn Sad, **a.g.e.**, s.208.

3.7.4.27.İmran b. Husayn el-Huzai

İmran b. Husayn b. Ubeyd el-Huzai, Hayber yılında Müslüman olmuştur.[2] Babası, kız kardeşi Hırnık'ın da Müslüman olduğu zikredilmektedir.[3]

3.7.4.28.Mes'ud b. Ruhayle

Beni Eşca b. Reys b. Gatafan b. Sa'd b. Kays b. Aylan b. Mudar'dan Hendek savaşında müşriklerin müttefiki, Eşça'nın komutanlığını yapmış olan Huseyl, daha sonra Müslüman olmuştur.[4]

3.7.4.29.Osman b. Talha

Osman b. Talha b. Ebu Talha, Kureyş'in Abdüddar b. Kusay boyuna mensuptur.[5]

Hicretten önce Rasulullah'ın İslam'a davetini kabul etmeyen Osman, yapay bir dine inanmayacağını söylemiştir. Kabe'nin anahtar muhafızlığı görevi olan Osman, Rasulullah'ın Kabe'ye girdiğinde kendisinin ona kaba davrandığı halde onun kendisine kibar davrandığı dile getirmiştir. Kureyş anahtarının bir gün kendisinin kullanacağını söyleyen Rasulullah'a o gün Kureyş'in helak olacağını söylemesine karşılık Rasulullah ise Kureyş'in yenilenerek daha güç kazanacağını dile getirmiştir.[6]

Osman b. Talha, kaza umresinin yapıldığı yıl Rasululah'ın ve ashabının durumdan etkilenerek Müslümanların mutlaka ölümden sonraki hayat için çalıştıklarının farkına varmıştır. Kalbi İslam'a ısınmaya başlaması sonucu yaptıkları davranışların, taptıkları putların üzerine düşünmeye başlamıştır.[7]

---

[1] Ebu Muhammed Cemaleddin Abdülmelik İbn Hişam, **Siret-i İbn Hişam Tercemesi**, çev. Hasan Ege, İstanbul, Kahraman Yay., 2006, c.4, s.353; Vakidi, **a.g.e.**, s.409; İbn Sad, **a.g.e.**, s.127; Taberi, **a.g.e.**, s.628.

[2] Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b.Muhammed b.Abdülkerim İbnü'l-Esir, **Üsdü'l-Gabe fi Ma'rifeti's-Sahabe**, thk. Halil Me'mun Şiha, Beyrut, Darü'l-Ma'rife, 1997, c.4, s.408; Ebü'l-Fazl Şihabüddin Ahmed b. Ali b. Muhammed İbn Hacer el-Askalani, **Sahabe-i Kiram Ansiklopedisi**, trc. Naim Erdoğan, İstanbul, İz Yayıncılık, 2009, c.3, s.548.

[3] Ali Yıldırım, "İmran b. Husayn", **DİA**, İstanbul, 2000, c.22, s.232-233.

[4] İbn Sad, **a.g.e.**, s.180; İbnü'l-Esir, **a.g.e.**, s.119.

[5] İbn Sad, **a.g.e.**, s.14; Ebu Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber en-Nemeri, **el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab**, thk. Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdülmevcud, Beyrut, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995, c.3, s.152; Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b.Muhammed b.Abdülkerim İbnü'l-Esir, **Üsdü'l-Gabe fi Ma'rifeti's-Sahabe**, thk. Halil Me'mun Şiha, Beyrut, Darü'l-Ma'rife, 1997, c.3, s.211.

[6] İbn Sad, **a.g.e.**, s.14-15.

[7] **A.g.e.**, s.15-16.

Hicretin.8 yılı Safer ayında Rasulullah'a biat ederek Müslüman olmuştur.[1]

3.7.4.30.Rifaa b. Zeyd

Dubeyb koluna mensup Rifaa b. Zeyd b. Umeyr b. Mabed el-Cüzami'nin Hayber'den önce Hudeybiye barışında Rasulullah'a gelerek Müslüman olduğu rivayet edilmiştir.[2]

3.7.4.31.Sa'id b. Amir b. Hizyem

Beni Cümah b. Amr'dan olan Sa'id b. Amir b. Hizyem, Hayber fethinden önce Müslüman olmuştur. Medine'ye hicret ederek Hayber gazvesine ve diğer olaylara iştirak etmiştir.[3]

3.7.4.32.Sa'id b. Hureys

Beni Mahzum b. Yakaza'dan olan Said, Mekke fethinden önce Müslüman olmuş ve fethe katılmıştır.[4]

3.7.4.33.Sa'id b. Sa'id b. el-As

Beni Abdüşems b. Abdülmenaf'tan olan Said, Eban, Halid ve Amr'ın da kardeşidir. Mekke'nin fethinden önce Müslüman olmuştur.[5]

3.7.4.34.Temim b. Esed b. Abdüluzza

Yemen kabilelerinden Ezd b. El-Gavs'tan olup Mekke fethinden önce Müslüman olmuştur.[6]

---

[1] Vakidi, **a.g.e.**, s.408; İbn Sad, **a.g.e.**, s.16.
[2] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.335-336; Ebu Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber en-Nemeri, **el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab**, thk. Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdülmevcud, Beyrut, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995, c.2, s.79; Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b.Muhammed b.Abdülkerim İbnü'l-Esir, **Üsdü'l-Gabe fi Ma'rifeti's-Sahabe**, thk. Halil Me'mun Şiha, Beyrut, Darü'l-Ma'rife, 1997, c.2, s.192-193; Ebü'l-Fazl Şihabüddin Ahmed b. Ali b. Muhammed İbn Hacer el-Askalani, **Sahabe-i Kiram Ansiklopedisi**, trc. Naim Erdoğan, İstanbul, İz Yayıncılık, 2009, c.2, s.192.
[3] İbn Sad, **a.g.e.**, s.105; İbn Hacer el-Askalani, **a.g.e.**, s.368.
[4] İbn Sad, **a.g.e.**, s.53; İbnü'l-Esir, **a.g.e.**, s.322; İbn Hacer el-Askalani, **a.g.e.**, s.363.
[5] İbn Sad, **a.g.e.**, s.10; İbnü'l-Esir, **a.g.e.**, s.327.
[6] İbn Sad, **a.g.e.**, s.210.

3.7.4.35.Uveyf b. Ezbat

Uveyf b. Ezbat ed-Dili, Hudeybiye yılı Müslüman olmuştur.[1]

3.7.4.36.Uyeyne b. Hısn

Uyeyne b. Hısn'ın Müslüman olup olmadığı hakkında yapılan tartışmalar sonucu, genel kabule göre müellef-i kulub olduğu aktarılmıştır.

Hudeybiye antlaşmasında Müslümanların gücünün arttırdığının en bariz örneklerinden biri Uyeyne b. Hısn'dır. Cinab seriyyesinde mağlup olan Uyeyne b. Hısn kaçmış ve ne yapacağı konusunda Haris b. Avf ile tartışmıştır. Haris; Beni Nadir, Beni Kurayza ve Hicaz'ın en güçlü Hayber Yahudilerinin zayıfladığını anlatarak Hz. Muhammed'in ashabına katılması gerektiğini söylemiştir. Uyeyne, gurura kapılarak kendisinin sonradan Müslüman olması sebebiyle küçümseneceğini söylemesine karşın Haris düşüncelerinin yanlış olduğunu açıklamıştır.[2]

3.7.4.37.Ümmü Kürz

Hudeybiye günü kurban taksimi yapıldığı sırada gelen Ümmü Kürz, Müslüman olmuştur.[3]

3.7.4.37.Yesar el-Habeşi

Yahudi Amir'in Habeşli kölesi Yesar, çobanlık yaparak koyunları güderdi. Rasulullah'ın Hayber'e geldiğinin haberini alınca, yanına giderek kendisini neye davet ettiğini ve davetinin karşılığında ne olacağını sordu. Rasulullah, Allah'tan başka ilah olmadığına ve kendisinin O'nun elçisi olduğuna tanıklık etmeye davet etmiş, bu durum üzere yaşarsa da cennette olacağını söylemiştir. İslam'ı kabul eden Yesar, katıldığı savaşta şehit olmuştur.[4]

---

[1] Ebu Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber en-Nemeri, **el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab**, thk. Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdülmevcud, Beyrut, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995, c.3, s.315.
[2] Vakidi, **a.g.e.**, s.386-387.
[3] Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zühri İbn Sa'd, **Kitabü't-Tabakati'l-Kebir**, çev. ed. Adnan Demircan, çev. Mehmet Akbaş, Yusuf Ziya Keskin, İstanbul, Siyer Yay., 2015, c.10, s.317.
[4] Vakidi **a.g.e.**, s.304-305; Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zühri İbn Sa'd, **Kitabü't-Tabakati'l-Kebir**, çev. ed. Adnan Demircan, çev. Mehmet Vehbi Şahinalp, Hikmet Akdemir, İstanbul, Siyer Yay., 2015, c.5, s.120; İbnü'l-Cevzi, **a.g.e.**, s.310.

3.8. HUDEYBİYE ANTLAŞMASINDAN SONRAKİ EVLİLİKLERİ

Rasulullah (s.a.v.) yaşadığı ömür boyunca dini, siyasi gibi farklı sebeplerle evlilikler yapmıştır. Eşlerinin isimleri; Hz. Hatice, Hz. Sevde bt. Zem'a, Hz. Aişe, Hz. Hafsa bt. Ömer, Hz. Zeynep bt. Huzeyme, Hz. Ümmü Seleme, Hz. Cüveyriye bt. Haris, Hz. Zeynep bt. Cahş, Hz. Ümmü Habibe, Hz. Safiyye bt. Huyeyy, Meymune bt. Haris, Hz. Mariyetü'l-Kıbtiyye'dir. Dört hanımla evliliğini Hudeybiye antlaşmasıyla Mekke fethi arasındaki zaman zarfında yapmıştır.

Rasulullah'ın yaptığı evliliklerle Medine İslam Devleti ile olan düşmanlıkların bitirilmesinde, toplumlar arasındaki ilişki ve bağlantılıların geliştirilerek kabilelerin İslam'a yakınlaşmasına katkı sağlamıştır.

3.8.1.Hz. Mariye

Mısırlı Hıristiyan olan Mariye bt. Şem'un el-Kıbtiyye, rivayetlerde aslen İranlı veya Rum asıllı olduğundan bahsedilmekte, babasının İran asıllı, annesinin Hıristiyan bir Rum olduğu belirtilmiştir.[1]

Rasulullah (s.a.v.) hicretin yedinci yılında çevre ülkelere gönderdiği İslam davet mektuplarından birini Hatıb b. Ebu Beltea aracılığıyla Bizans'ın İskenderiye valisi ve Mısır mukavkısına göndermesini söyledi. İslamiyet'i kabul etmemesine rağmen elçiye Rasulullah'a (s.a.v.) göndermesi için cariye ve hediyeler verdi. Cariyelerden biri olan Mariye, Rasulullah'ın davetine uyarak İslam'ı seçmiştir. Mariye ile evlenen Rasulullah'ın (s.a.v.) İbrahim adında bir çocuğu dünyaya gelmiştir.[2]

3.8.2.Hz. Safiyye bt. Huyey

Asıl ismi Zeynep olan[3] zamanla ismi unutulup komutanın kendisi için seçtiği anlamına gelen Safiy kelimesi kullanılmıştır.[4]

---

[1] Hamidullah, **a.g.e.**, s.573.
[2] Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zühri İbn Sa'd, **Kitabü't-Tabakati'l-Kebir**, çev. ed. Adnan Demircan, çev. Mehmet Akbaş, Yusuf Ziya Keskin, İstanbul, Siyer Yay., 2015, c.10, s.230; Ebü'l-Abbas Ahmed b. Yahya b. Cabir Belazuri, **Ensabü'l-Eşraf**, thk. Riyaz Zirikli, Süheyl Zekkar, Beyrut, Darü'l-Fikr, 1996, c.2, s.85-86.
[3] Hamidullah, **a.g.e.**, s.569.
[4] Şulul, **a.g.e.**, s.216.

Medine'de doğan Safiyye bt. Huyey b. Ahtab, İsrailoğulları'ndan Harun b. İmran soyundan gelmiştir.[1] Babası Beni Nadir'in reisi Huyey b. Ahtab[2], annesi Kureyza kabilesinden Berre bint Semev'el'dir. Sellam b. Mişkem ile evlenen Hz. Safiyye ondan boşanmış daha sonrada Hayberli Yahudi liderlerinden Kinane b. er-Rebi b. Ebü'l-Hukayk en-Nadir ile evlenmiştir.[3] Hayber gazvesinde Safiyye'nin eşi öldürülmüş, kendisi de esir alınmıştır.

Rasulullah (s.a.v.) Safiyye'ye Müslüman olursa kendisi ile evleneceğini, Müslümanlığı kabul etmezse kendisini serbest bırakıp ailesine gönderileceğini söyledi. Hz. Safiyye İslam'ı seçmiştir. Mehir olarak Rasulullah Hz. Safiye'ye özgürlüğünü vermiştir.[4]

3.8.3.Hz. Ümmü Habibe bt. Ebu Süfyan b. Harb

Remle bt. Ebu Süfyan b. Harb [5], Beni Ümeyye kabilesine mensuptur. Ümmü Habibe'nin babası Ebu Süfyan b. Harb Kureyş kabilesi liderlerinden annesi ise Safiyye bt. Ebü'l-As b. Ümeyye b. Abdüşems'tir.[6]

İlk evliliğini Ubeydullah b. Cahş b. Riab ile yapmıştı. Hristiyan olan Ubeydullah b. Cahş b. Riab İslamiyet'i seçen ilk kimselerdendir. Habeşistan'a hicret eden ikinci kafilede eşiyle birlikte yer almışlardır. Ancak Ubeydullah b. Cahş dinden dönerek Hıristiyan olması üzerine Ümmü Habibe, eşinden boşanmıştır. Ubeydullah b. Cahş kısa süre içinde Habeşistan'da Hıristiyan olarak ölmüştür.[7]

Ümmü Habibe Müslüman olarak kalmış, İslam'dan ayrılmamıştır. Bu durum üzerine Rasulullah Ümmü Habibe ile evlenmek istediğini Amr b. Ümeyye ed-Damri

---

[1] İbn Sad, **a.g.e.**, s.126; Ebu Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber en-Nemeri, **el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab**, thk. Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdülmevcud, Beyrut, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995, c.4, s.426.
[2] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.399.
[3] İbn Sad, **a.g.e.**, s.126; İbn Habib, **a.g.e.**, s.79.
[4] Vakidi, **a.g.e.**, s.331; İbn Sad, **a.g.e.**, s.126-129; Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi Buhari, **Sahih-i Buhari ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1987, c.1, s.467, c.8, s.3924; Ebü'l Hüseyin el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim b. el-Haccac, **Sahih-i Müslim ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, İrfan Yayınevi, 1969, c.4, s.327.
[5] İbn Hişam, **a.g.e.**, c.4. s.397; İbn Abdülber en-Nemeri, **a.g.e.**, s.483; Ebu Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber en-Nemeri, **el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab**, thk. Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdülmevcud, Beyrut, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995, c.5, s.434.
[6] İbn Sad, **a.g.e.**, s.100.
[7] Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni ez-Zühri İbn Sad, **Kitabü't-Tabakati'l-Kebir**, çev. ed. Adnan Demircan, çev. Musa Kazım Yılmaz, İstanbul, Siyer Yay., 2015, c.1, s.195; İbn Abdülber en-Nemeri, **a.g.e.**, s.482-483.

aracılığıyla dile getirmiştir. Bu habere çok sevinen Habibe, Necaşi'nin gıyabında kıydığı nikahla Rasulullah (s.a.v.) ile evlenmiştir. Habibe'nin vekili "Necaşi"[1], Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vekili ise "Halid b. Sa'id b. el-As"[2]dır. Necaşi mehir olarak 400 dinar vermiştir. Ümmü Habibe'nin gemiyle Şurahbil b. Hasene refakatinde Medine'ye gönderilmiştir. [3]

Evlilik Ebu Süfyan ve Kureyşliler ile ilişkilerin normalleşmesi ve geliştirilmesinde önemli bir adım olmuştur. İbn Abbas'tan gelen rivayette Mümtehine suresinin yedinci ayeti, (*"Ola ki Allah sizinle, içlerinden düşman olduğunuz kimseler arasına bir sevgi koyar..."*[4]*)* Rasulullah'ın (s.a.v.) Ümmü Habibe bt. Ebu Süfyan ile evlendiği zaman nazil olduğu aktarılmıştır.[5] Bu ayetin emareleri, Mekke fethi öncesi görülmektedir.

3.8.4.Hz. Meymune bt. Haris

Evlenmeden önce asıl ismi Berre iken Meymune isminin anlamı "cömert, dürüst ve itaatkar" anlamına geldiği için Rasulullah (s.a.v.) tarafından değiştirilmiştir.[6]

Babası Amir b. Sasaa kabilesine mensup Haris b. Hazn, annesi ise Hind bt. Avf'dir. Meymune'nin kardeşleri; Hz. Peygamber'in vefat eden eşi Zeynep bt. Huzeyme, Hz. Abbas'ın eşi Ümmü'l Fazl Lübabe, Halid b. Velid'in annesi Lübabe es-Suğra, Hamza'nın eşi Selma bt. Umeys, Cafer b. Ebu Talib'in eşi Esma bt. Umeys'dir. [7] Kardeşleri farklı kabilelere mensup olan dönemin ileri gelen kimseleriyle evlenmiştir.[8]

Meymune ilk önce Mesud b. Amr es-Sekafi ile evlenmiş, ardından ondan boşanınca Malik b. Hısl b. Amir b. Lüeyoğulları'ndan Ebu Rühm b. Abdüluzza ile evlenmiştir. Eşi kısa süre içerisinde ölmüştür.[9]

---

[1] İbn Hibban, **a.g.e.**, s.315.
[2] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.398; İbn Sad, **a.g.e.**, c.1, s.195; c.10, s.101; İbn Hibban, **a.g.e.**, s.235.
[3] İbn Sad, **a.g.e.**, s.101-102.
[4] Mümtehine, 60/7.
[5] İbn Sad, **a.g.e.**, s.103.
[6] M. Yaşar Kandemir, "Meymune", **DİA**, Ankara, 2004, c.29, s.506-507.
[7] İbn Abdülber en-Nemeri, **a.g.e.**, s.467-468.
[8] Hamidullah, **a.g.e.**, s.570.
[9] İbn Sad, **a.g.e.**, s.139.

Rasulullah Mekke'deki amcası Abbas'a haber göndererek Meymune ile evlenmesine aracılık yapmasını istemişti. Hudeybiye seferinden bir yıl sonra kaza umresinin yapıldığı hicretin yedinci yılı Şevval ayında Serif mevkiinde Rasulullah (s.a.v.) Meymune ile evlenmiş, Amir b. Sasaa kabilesiyle akraba olmuştur.[1]

[1] İbn Sad, **a.g.e.**, s.139-140; İbn Abdülber en-Nemeri, **a.g.e.**, s.468.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MEKKE'NİN FETHİ

4.MEKKE'NİN FETHİ

4.1.ANTLAŞMANIN BOZULMASI

4.1.1.Hudeybiye Antlaşmasının İhlali

Hudeybiye antlaşmasında, tarafların istedikleri kabilelerle antlaşma yapabilmeleri konusunda serbest bırakılmışlardı. Bu madde üzerine Huzaa kabilesi Rasulullah (s.a.v) ile ittifak yapmış, Beni Bekr kabilesi ise Kureyş ile ittifak yapmıştı. Şayet kabileler arasında çatışma meydana gelirse Hudeybiye antlaşması ihlal edilmiş olacaktı.

Aralarında husumet bulunan Kureyş'in müttefiki Beni Bekr ile Medine'nin müttefiki Huzaa kabileleri, cahiliye döneminde birbirlerinin mallarını gasp ettikleri gibi can kayıpları da yaşadılar. İslam'ın ortaya çıkmasıyla ortamın havası yumuşadı, bu iki kabile arasındaki çatışmalar sonlandırıldı.[1]

Hudeybiye antlaşmasından yirmi iki ay sonra Bekir kabilesinin Beni Nüfase kolu Kureyş'ten Huzaa'ya saldırmak amacıyla asker ve silah yardımında bulunarak kendilerinin Kureyş'in zimmetine dahil olduklarını söylemişlerdir.[2]

Hicretin sekizinci yılı Şaban ayında Bekir kabilesinden bir grup –Beni Müdlic katılmamıştır[3]- Kureyş'ten asker, silah, binek yardımı almış, Huzaalılara Vetir'de ani bir baskın yapmıştır. Kureyş'in büyükleri Safvan b. Ümeyye, Huveytıb b. Abdüluzza, Mikrez b. Hafs saldırıya fiili olarak destek olmuştur. Saldırıda Huzaa kabilesinden 20 kişi öldürülmüştür.[4] Bu durum "İki taraf, ihanet etmek ve kılıç çekmekten birbirlerine karşı emin olacaklar" [5] maddesine Kureyşliler aykırı davranarak antlaşmanın bozulmasına sebep olmaları ve Huzaa kabilesinden Amr b.

---

[1] Ebu Muhammed Cemaleddin Abdülmelik İbn Hişam, **Siret-i İbn Hişam Tercemesi**, çev. Hasan Ege, İstanbul, Kahraman Yay., 2006, c.4, s.42; Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer Vakid el-Eslemi Vakidi, **Hz. Peygamber'in Savaşları (Kitabü'l-Meğazi)**, çev. Musa K. Yılmaz, İstanbul, İlk Harf Yay., 2014, c.3, s.14; Ebu Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber en-Nemeri, **ed-Dürer Fi İhtisari'l-Megazi ve's-Siyer**, thk. Şevki Dayf, Kahire, Darü'l-Ma'arif, 1966, c.1, s.224; Ebu Abdullah Şemseddin Muhammed İbn Kayyim el-Cevziyye, **Zadü'l Mead**, çev. Mehmet Yolcu, İstanbul, Pınar Yay., 2002, c.2, s.320.

[2] Vakidi, **a.g.e.**, s.15-16; Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zühri İbn Sa'd, **Kitabü't-Tabakati'l-Kebir**, çev. ed. Adnan Demircan, çev. Mahmut Polat, İstanbul, Siyer Yay., 2015, c.2, s.136-137.

[3] Vakidi, **a.g.e.**, s.15

[4] Vakidi, **a.g.e.**, s.16-17; İbn Sad, **a.g.e.**, s.137; Ebü'l-Ferec Cemalüddin Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Bağdadi İbnü'l- Cevzi, **el-Muntazam fi Tarihi'l-Müluk ve'l-Ümem**, thk. Muhammed Abdülkadir v.d., Beyrut, Darü'l- Kütübi'l- İlmiyye, 1992, c.3, s.324.

[5] Ebü'l-Abbas Ahmed b. Yahya b. Cabir Belazuri, **Fütuhu'l-Büldan**, çev. Mustafa Fayda, İstanbul, Siyer Yay., 2013, s.40.

Salim b. Hasira Rasulullah'ın yanına gelerek ondan yardım istemesi Mekke fethine dayanak oluşturmuştur.

4.1.2.Rasulullah'ın Mekke Yönetimine Gösterdiği Tepki

Şiirle [1] uğradıkları saldırıyı anlatan ve yardım talebinde bulunan Huzaa kabilesine mensup Amr b. Salim kırk kişilik süvari birliğiyle beraber Medine'ye gelmiştir. Olay hakkında bilgi sahibi olan Rasulullah (s.a.v.), gelen heyete bu konunun arkasında olduklarını ve kendilerine yardım edeceklerini söylemesi, onların içini rahatlatmıştır. [2] Rasulullah (s.a.v.), Bekir kabilesine elçi olarak Damre'yi göndererek onlara üç seçenek sunmuştur: "Huza'alılara diyet ödemek, Nüfase ile olan antlaşmalarını sona erdirmek yahut antlaşmayı bozduklarını bildirmek." Hiçbir şartı kabul etmediler.[3]

Hz. Aişe Rasulullah ile yaptığı konuşmada, antlaşmayı bozmaya cesaret edebilecekler mi diye sormuştur. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.), "Kureyş, Allah'ın onlar hakkında murad ettiği bir iş için anlatmayı bozarlar" dedi ve antlaşmanın kısa sürede bozulması durumunu hayırlı bir olay olarak aktardı.[4]

Durumun ciddiyetinin farkında olan Ebu Süfyan, saldırı girişim kararının kendisinden habersiz danışılmadan alındığını, Hz. Muhammed'in ashabıyla üzerlerine gelmeden barış sürecinin uzatılması ve yeni bir anlaşma yapılması için kendisiyle konuşulması gerektiğini söylemiştir. Kureyşliler durumu kabul ederek onaylamışlardır.[5]

4.1.3.Ebu Süfyan b. Harb'ın Medine Ziyareti

Yaptıkları baskında, kendilerinin destek olduklarının farkına varılmayacağını düşünen Kureyş müşrikleri, durum ortaya çıkınca bozdukları antlaşmayı düzeltmek amacıyla fikirler ortaya attılar. Ebu Süfyan ise Kureyş'in antlaşmayı bozması gibi bir durum söz konusu olduğu takdirde bu işin inkar edilmesi gerektiğini ancak kendi

[1] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.49; Ebu Cafer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid Taberi, **Milletler ve Hükümdarlar Tarihi**, çev. Zakir Kadiri Ugan, Ahmet Temir, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı, 1992, c.5, s.656-657.
[2] Vakidi **a.g.e.**, s.22-24; İbn Sad, **a.g.e.**, s.137; İbnü'l- Cevzi, **a.g.e.**, s.324.
[3] Vakidi, **a.g.e.**, s.19-20.
[4] **A.g.e.**, s.22.
[5] **A.g.e.**, s.18.

rızaları olmadan başkaları antlaşmayı bozarsa kendilerine herhangi bir sorumluluk getirmeyeceğini söyledi.[1]

Antlaşmanın bozulmasını engellemek amacıyla Medine'ye gelen Ebu Süfyan, Rasulullah'a Hudeybiye antlaşmasında kendisinin olmadığını, bu sebeple antlaşmayı sağlamlaştırmak için süreyi uzatmasını isteyerek olayı bilmiyormuş gibi davrandı. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) sizin tarafta herhangi bir olay var mı diye sormasına rağmen Ebu Süfyan olup biten her şeyi inkar etti. Rasulullah (s.a.v.), *"Biz müddetimiz üzerinde ve Hudeybiye günündeki barış antlaşmamız üzerinde duruyoruz. Biz asla yerinden oynatmaz ve değiştirmeyiz"* diyerek Ebu Süfyan'ın teklifini kabul etmemiştir. [2]

Rasulullah'tan (s.a.v.) beklediği cevabı alamayan Ebu Süfyan, kızı Ümmü Habibe'den, sahabelerden Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali'den aralarında arabuluculuk yaparak antlaşmayı yenilemeleri için yardım istedi. Aradığı desteği bulamayan Ebu Süfyan, Rasulullah'a ve ashaba kendisinin arabuluculuk için her şeyi yaptığını, Hz. Muhammed'in kendisini reddetmeyeceğini aktarmıştır. Mekke'ye eli boş dönmüştür. [3]

4.2.MEKKE'NİN FETHİ

4.2.1.Sefer Hazırlıkları ve Sefere Çıkış

Rasulullah (s.a.v.) Mekke seferine hazırlık yaptığını herkesten gizlemek için bazı girişimlerde bulunmuştur. İlk olarak Hz. Ömer, Medine sınırlarını kontrol altına almış, haberlerin sızma tehlikesine karşın Mekke ve çevresine gidenleri araştırıp soruşturmuştur. [4] İkinci girişimi ise Batn-ı İzam seriyyesi olarak adlandırılan Medine'nin kuzeyinde bulunan bölgeye birlik göndermiştir.

Rasulullah (s.a.v.) Hz. Aişe'ye, "Bizim için hazırlık yap ve işini gizli tut!" dedi. Hz. Ebu Bekir durumu öğrenmek için Hz. Aişe'ye Rasulullah'ın (s.a.v.) niyetini sormuştur. Hz. Aişe: "Bilmiyorum. Belki Beni Süleym'e, Sakif kabilesine ya

[1] Vakidi, **a.g.e.**, s.21.
[2] **A.g.e.**, s.25-26.
[3] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.51-53; Vakidi, **a.g.e.**, s.26-29; Ebu Hatim Muhammed b. Hibban b. Ahmed et-Temimi İbn Hibban, **es-Siretu'n-Nebeviyye ve Ahbaru'l-Hulefa**, Ankara, Ankara Okulu Yay., 2017, s.244-246.
[4] Vakidi, **a.g.e.**, s.29; Muhammed Hamidullah, **İslam'ın Doğuşu**, trc. Murat Çiftkaya, İstanbul, Beyan Yay., 1997, s.227.

da Hevazin kabilesine gitmek isteyebilir" dedi. Rasulullah (s.a.v.), Hz. Ebu Bekir'e Kureyş seferi için hazırlık yaptığını ve bunu insanlardan saklanmasını istemiştir. [1]

Seferin gizlenmesi, Mekke üzerinde dikkat çekmemek ve sefere çıkma konusunda - on iki günlük mesafe yürüyüşünde [2] - zaman kaybı yaşamamaktır. Bunun akabinde Müslümanlara karşı birlik kurulmasını, Mekkelilerin hazırlanmasını engellemektir. Bu sebeple sefer uzun süre herkesten gizlenmiştir.

Rasulullah (s.a.v.) müttefik olduğu kabilelerin reisleriyle ayrı ayrı görüşerek sefere hazırlanmalarını istedi ve kısa süre içinde yola çıkacaklarını bildirdi. Savaşa hazırlık yöntemini, stratejini değiştirerek seferi gizli tutmuştur. Savaş düzeniyle karşılaşmayan Uyeyne b. Hısn nereye sefere çıkacağını sorması üzerine Allah'ın istediği yere gidiyorum cevabını almıştır.[3] Savaş zamanları Müslümanların müttefik olduğu kabilelerden ilk olarak gönüllü kuvvetler dahil olurken bu uygulamaya başvurulmayarak müttefik kuvvetler Medine'ye gelmeden sefer üzerindeyken orduya dahil olmuşlardır.[4]

Seferin gizli tutulması için birçok girişimde bulunan Rasulullah, Allah'a tevekkül ederek dua etmiştir: *"Allah'ım! Kureyş'in üzerine aniden varmamız için onlardan haberlerini ve casuslarını al! Allah'ım! Kureyş'ten gözlerini al; ani bir şekilde onların üzerine varmadan beni görmesinler ve ani olmadan beni işitmesinler."*[5]

Hatib b. Ebu Belte'a ise Rasulullah'ın (s.a.v.) ashabıyla birlikte Mekke üzerine sefere çıkacağını Safvan b. Ümeyye, Süheyl b. Amr, İkrime b. Ebu Cehil'e gizlice mektup yazarak Müzeyne kabilesinden bir kadın aracılıyla duyurmaya çalıştı. [6] Allahu Teala Rasulullah'ı durumdan haberdar etmiştir. Durumun ortaya çıkması üzerine Rasulullah (s.a.v.) Hatıb'a neden bu duruma teşebbüs ettiğini sordu. Hatıb, inancında herhangi bir değişiklik olmadığını ancak Kureyş'teki ailesini

---

[1] Vakidi, **a.g.e.**, s.29-30; Ebü'l-Abbas Takıyyüddin Ahmed b. Ali b. Abdülkadir Makrizi, **İmtaü'l Esma Bima Li'n-Nebi Mine'l-Ahval Ve'l-Emval Ve'l-Hafedeti Ve'l-Meta**, tahkik ve talik Muhammed Abdülhamid en-Nemisi, Beyrut, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999, c.1, s.352.
[2] Muhammed Hamidullah, **İslam Peygamberi: Hayatı ve Eseri**, çev. Mehmet Yazgan, İstanbul, Beyan Yay., 2004, s.99.
[3] Vakidi, **a.g.e.**, s.33- 37; Taberi, **a.g.e.**, s.667.
[4] Muhammed Hamidullah, **İslam'ın Doğuşu**, trc. Murat Çiftkaya, İstanbul, Beyan Yay., 1997, s.227.
[5] Vakidi, **a.g.e.**, s.29; İbn Sad, **a.g.e.**, s.137.
[6] Vakidi, **a.g.e.**, s.31-32; Ebü'l-Abbas Ahmed b. Yahya b. Cabir Belazuri, **Ensabü'l-Eşraf**, thk. Riyaz Zirikli, Süheyl Zekkar, Beyrut, Darü'l-Fikr, 1996, c.1, s.449-450.

koruyacak köklü bir kavme ve aşirete sahip olmadığı için bu girişimde bulunduğunu söyledi.[1]

Rasulullah (s.a.v.) Mekke seferine hazırlanması sebebiyle kabilelere, "Kim Allaha ve Resulüne inanıyorsa Ramazan'da Medine'ye gelsin" diyerek çağrıda bulunmuştur.[2]

Muhacir 700, Ensar 4000, Müzeyne 1000, Cüheyne 800, Eslem 400[3], Gıfar 400[4], Süleym 900[5], Beni İbn Amr 500[6], Leys 250[7], Akra b Habis 16 kişiyle[8], Beni Adnan, Kays, Esed kabileleri[9], Müdlic kabilesi, Neha kabilesi, Temim kabilesinin bir kısmı Mekke'nin fethinde İslam ordusunun yanında yer almıştır.[10] Toplam 10.000 kişi sefere katılmıştır.[11]

Hicretin 8. yılı Ramazan ayının onunda, ikindi namazından sonra Rasulullah (s.a.v.) ashapla birlikte Medine'den yola çıktılar.[12]

Rasulullah ashabıyla birlikte yola çıktığında, Mekke yolu güzergahı kullanılmadığı için ashap "Kureyş'e mi, Hevazin'e mi yoksa Sakif'e"[13] doğru mu sefere çıktıklarını bilmiyordu.

Kudeyd mevkinde sancaklar ve bayraklar hazırlanarak kabilelere dağıtılmıştır. Mekke'ye yakın bir mevkiinde bulunan Merruzzahran'da yatsı vakti konaklayan Müslümanlar, Rasulullah'ın emriyle akşam vakti asker sayısı kadar 10.000 ateş yaktırarak Mekkelilere Müslümanların gücünü göstermek istedi. Telaşa kapılan Mekke müşrikleri, Ebu Süfyan'ı durumu öğrenmesi için

---

[1] Vakidi, **a.g.e.**, s.32; İbn Hişam, **a.g.e.**, s.22; Belazuri, **a.g.e.**, s.450.
[2] Vakidi, **a.g.e.**, s.33.
[3] Vakidi, **a.g.e.**, s.33-34; Makrizi, **a.g.e.**, s.354.
[4] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.85; Ebu Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Said ez-Zahiri İbn Hazm, **Cevami'u's-Sire (Siyerin Özü)**, çev. M. Salih Arı, İstanbul, Çıra Yay., 2004, s.128.
[5] Vakidi, **a.g.e.**, s.48; Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zühri İbn Sa'd, **Kitabü't-Tabakati'l-Kebir**, çev. ed. Adnan Demircan, çev. Mehmet Vehbi Şahinalp, Hikmet Akdemir, İstanbul, Siyer Yay., 2015, c.5, s.173.
[6] Vakidi, **a.g.e.**, s.55; Makrizi, **a.g.e.**, s.354.
[7] Vakidi, **a.g.e.**, s.56; İbn Sad **a.g.e.**, s.137.
[8] Vakidi, **a.g.e.**, s.38.
[9] Taberi, **a.g.e.**, s.688.
[10] İbn Hişam, **a.g.e.**, s.85
[11] Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zühri İbn Sa'd, **Kitabü't-Tabakati'l-Kebir**, çev. ed. Adnan Demircan, çev. Mahmut Polat, İstanbul, Siyer Yay., 2015, c.2, s.137; İbn Hişam, **a.g.e.**, s.56-57.
[12] Vakidi, **a.g.e.**, s.35; İbn Sad, **a.g.e.**, s.137.
[13] Vakidi, **a.g.e.**, s.36; Makrizi, **a.g.e.**, s.355.

görevlendirmişlerdir. Hz. Muhammed ile karşılaşırsa aracı olmasını ancak ashabında bir zafiyet görürse onlara savaş ilan etmesini tavsiye ettiler.[1]

4.2.2.Mekkelilerin Durumu

Mekke idaresinde söz sahibi Ebu Cehil gibi kimselerin bir kısmının ölmesi, Halid b. Velid, Amr b. As, Osman b. Talha gibi bir kısmının da Müslüman olması Kureyşlilerinin gücünü zayıflatmıştır. Ayrıca Mekkeliler, Rasulullah'ın uyguladığı strateji sonucu Müslümanların Mekke yakınlarına vardıkları süre boyunca durumdan habersizdiler. Ebu Süfyan'ın da Mekke'de olmaması ani bir duruma karşı direnç göstermelerini, yardım almaları imkansız hale getirmiştir.[2]

4.2.3.Ebu Süfyan b. Harb'ın Ordunun Geçiş Törenini İzlemesi

10.000 ateşi görünce telaşa kapılan Kureyş eşrafı, bu büyük ordunun kime ait olduğunu ve neden buraya geldiğinden haberdar olmak istedi. Ebu Süfyan meseleyi öğrenmek için Rasulullah'ın bulunduğu bölgeye doğru bir heyetle ilerledi. Gözcüler tarafından yakalanarak Peygamber'in huzura getirilen Süfyan'a Müslüman olmasını tavsiye eden Hz. Abbas, alayın teker teker geçişini izlettirdi ve bu teçhizatlı güçlü orduya kimin gücü yeteceğini sordu. Ordunun şaşalı geçiş törenine şahit olan Süfyan, onların hakimiyetinde kendi acizliğini gördü, orduya kimsenin gücü yetmeyeceğini[3], bu kadar heybetli bir ordu görmediğini itiraf etti.[4]

Mekkelilere çağrıda bulunmaya başladı ve şöyle dedi; *"Ey Kureyş topluluğu hakkınızdan gelemeyeceğiz bir ordu geliyor. Müslüman olun. Nefsiniz sizi aldatmasın. Hiç kimsenin bunlara gücü yetmez."*[5]

Ordunun askeri gücünü ve peygambere olan bağlılıklarını gören Ebu Süfyan, Rasulullah'a Kureyş ordusunun yok olduğunu ve bugünden sonra da ordunun olmayacağını [6] söyleyerek durumu kabullenmiştir. Rasulullah'ın bu stratejik

---

[1] Vakidi, **a.g.e.**, s.49.
[2] Muhammed Hamidullah, **Hz. Peygamber'in Savaşları**, çev. Nazire Erinç Yurter, İstanbul, Beyan Yay., 2012, s.101-102.
[3] Vakidi, **a.g.e.**, s.54-58.
[4] Taberi, **a.g.e.**, s.672.
[5] Vakidi, **a.g.e.**, s.58.
[6] Ebü'l-Abbas Ahmed b. Yahya b. Cabir Belazuri, **Fütuhu'l-Büldan**, çev. Mustafa Fayda, İstanbul, Siyer Yay., 2013, s.44.

hamleleriyle Ebu Süfyan, psikolojik olarak savaşmanın bir sonuca varamayacağını düşünmüş ve bu durumu Mekke halkını açıklamış, kendisi de Müslüman olmuştur.

4.3.RASULULLAH'IN MEKKE'YE GİRİŞİ

4.3.1.Rasulullah'ın Mekke'ye Girişi

Dört bir koldan şehre giren İslam ordusunun başında[1] Rasulullah Ezahir'den, Kays b. Sa'd Keda'dan, Zübeyr b. Avvam Küda'dan, Halid b. Velid Lit bölgesinden Mekke'ye girmiştir.[2]

Mekke'ye doğru hareket eden Rasulullah, mecbur kalmadıkça kan dökülmemesini emrederek: "Kim, Ebu Süfyan'ın evine girerse o güvendedir. Kim evini kapatırsa güvendedir"[3] diyerek Mekkelilere eman vermiştir. Ancak altı erkek, dört kadının öldürülmesini emretmiştir. Bu kimseler İkrime b. Ebu Cehil, Hebbar b. el-Esved, Abdullah b. Sad b. Ebu Serh, Mikyes b. Subabe el-Leysi, el-Huveyris b. Nukayz, Abdullah b. Hilal b. Hatal el-Edremi, Hint bt. Utbe, Amr b. Haşim'in mevlası Sare, Fertena, Karibe'dir.[4] Bunlardan İbn Hatal, el- Huveyris b. Nukeyz ve Mikyes b. Sabebe öldürülmüştür.[5]

Müslümanların güçlü bir orduyla geldiğini gören Kureyşliler, kendilerinin güç yetiremeyeceği düşüncesiyle ümitsizliğe kapıldılar. Şehre giren Müslümanlar, ciddi bir direnişle karşılaşmadılar. Sadece Halid b. Velid'in kumandanlık ettiği bölgede; Safvan b. Ümeyye, Süheyl b. Amr, İkrime b. Ebu Cehil de bulunduğu bir grup Halid b. Velid ile savaşması sonucunda Kureyşten 24 Hüzeyl'den 4 kişi ölmüş, geride kalanlar başarısızlığa uğramalarıyla kaçmışlardır.[6]

4.3.2.Kabe'deki Putları Kırılması

Rasulullah (s.a.v.) Mekke'ye girdiğinde Kabe'nin kapısında durup Allah'ın bir olduğunu, kendisinden başka hiçbir ilah olmadığını, Allah'ın vaadini yerine

---

[1] İbrahim Sarıçam, **Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., 2007, s.211.
[2] İbn Sad, **a.g.e.**, s.138-139.
[3] Vakidi, **a.g.e.**, s.54; Belazuri, **a.g.e.**, s.451.
[4] Vakidi, **a.g.e.**, s.60-61; İbn Sad, **a.g.e.**, s.139.
[5] İbn Sad, **a.g.e.**, s.139.
[6] Vakidi, **a.g.e.**, s.59-61; İbn Sad, **a.g.e.**, s.139.

getirdiğini ve kuluna zafer nasip ettiğini söylemiş[1], "…Hak geldi, batıl yok oldu. Şüphesiz batıl, yok olmaya mahkumdur"[2] ayetini okumuştur.

Hz. Osman b. Talha'nın Kabe'yi açmasıyla putlar birer birer kırılmış, resimler imha edilmiştir.[3] İslam'ın Mekke'de hakim olmasında Kabe'deki putların yıkılması sembolik yönü de vardır. Hak'ın geldiği batılın zail olduğu bir dönem başlamıştır.

Hudeybiye seferinde elçi olarak görevlendirilen Hz. Osman, oradaki Müslümanlara Mekke'de imanın gizli kalmayacağını söylemişti. Bu müjde tam anlamıyla fetihle gerçekleşmiştir. [4] Kabe'nin tevhidin merkezi haline getirilmesiyle Müslüman bir toplumun oluşumu sağlanmıştır.

4.3.3.Rasulullah'ın Mekkelilere Seslenişi

Rasulullah, Kabe'nin yanındayken insanlara şöyle seslendi*: "Vaadini yerine getiren, kuluna yardım eden ve tek başına müttefik orduları (Ahzab'ı) mağlup eden Allah'a hamd olsun. Şu anda ne söylüyor ve ne tahmin ediyorsunuz?"* dedi. Onlar, *"Hayır söylüyor ve hayır umuyoruz. Kerim bir kardeş ve kerim kardeşin oğlusun ve şu anda galip durumdasın"* dediler. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) şöyle dedi: *"Yusuf kardeşimin dediği gibi diyorum ki[5]: bugün size kınama yoktur. Allah sizi bağışlasın. O merhametlilerin en merhametlisidir."*[6]

4.3.4.Mekke'ye Vali Tayin Etmesi

Mekke'de 10 ile 20 gün arasında kalan [7] Rasulullah, Attab b. Esid'i Mekke'ye vali, Muaz b. Cebel'i de yeni Müslüman olanlara namaz kıldırmak, sünnet ve fıkhı öğretmek için görevlendirdikten sonra Medine'ye geri döndü. [1]

---

[1] Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim İbnü'l-Esir, **İslam Tarihi: el-Kamil fi't-Tarih Tercümesi**, çev. Beşir Eryarsoy, İstanbul, Bahar Yay., 1985, c.2, s.234.
[2] İsra, 17/81.
[3] Vakidi, **a.g.e.**, s.67-69.
[4] Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer Vakid el-Eslemi Vakidi, **Hz. Peygamber'in Savaşları (Kitabü'l-Meğazi)**, çev. Musa K. Yılmaz, İstanbul, İlk Harf Yay., c.2, s.253.
[5] Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer Vakid el-Eslemi Vakidi, **Hz. Peygamber'in Savaşları (Kitabü'l-Meğazi)**, çev. Musa K. Yılmaz, İstanbul, İlk Harf Yay., c.3, s.70.
[6] Yusuf, 12/91-92; Vakidi, **a.g.e.**, s.70.
[7] Vakidi, **a.g.e.**, s.106; İbn Sad, **a.g.e.**, s.147; Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi Buhari, **Sahih-i Buhari ve Tercemesi**, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1987, c.9, s.3999-4000.

4.4.MEKKE FETHİ'NİN SONUÇLARI

Mekke'nin savaş yapılmadan fethedilmesi, Kabe'nin asıl hüviyetine dönüşerek tevhidin merkezi olması, Kureyşlilerin kendi isteğiyle İslam'ı seçmesi, putu imal eden bir toplumdan putu imha eden bir topluma dönüşmesi, cahiliye adetlerin ortadan kaldırılması ya da İslam'a uygun hale dönüştürülmesi Mekke fethinin en önemli kazanımlardan olmuştur.

İslam sırasıyla insanlara, topluluklara, Medine Şehir Devleti'ne, çevre kabilelere, Mekke toplumuna, uzak kabile ve devletlere yayılmıştır. Üç yıllık barış sürecinde yarımadanın doğu ve güneydoğusunda bulunan Bahreyn, Uman bölgeleri, Mekke'nin güneyde ve Kızıl Deniz kıyıları üzerinde bulunan Tihame, Dumetu'l-Cendel ile Filistin arasında bulunan Makna, Eyle, Cerba, Ezruh vb. şehirleri, Irak'ın güneyi ile Filistin'deki bazı bölgeler, Yemen'den Aden'e kadar uzanan bazı dağlık bölgeler hakimiyeti altına almıştır. Devletin toprakları üç milyon kilometre kareye ulaşmıştır.[2]

---

[1] İbn Sad, **a.g.e.**, s.141.
[2] Muhammed Hamidullah, **İslam Peygamberi: Hayatı ve Eseri**, çev. Mehmet Yazgan, İstanbul, Beyan Yay., 2004, s.544.

SONUÇ

Akabe biatlarının ardından Medine'ye hicretle kurulan ve muahatlık antlaşmasıyla güvence altına alınan Medine İslam Devleti, gün geçtikçe kendini siyasi ve ekonomik olarak geliştirmiştir. Medine vesikası ile iç güvenlik, çevre kabilelerle yapılan güvenlik ve saldırmazlık antlaşmalarıyla ise dış güvenlik büyük oranda sağlanmıştır. Bu durum Medine ve çevresindeki varlık alanlarını zamanla genişletmiştir. Mekke yönetimi, Müslüman varlığını yok edebilmek için müşriklerle ve Yahudilerle işbirliği yapsa da kayda değer bir sonuç elde edememesi, ekonomisi ticarete dayalı yönetiminin Şam'a giden kervanların geçiş güzergahlarının engellenmesi, Mekke'nin kıtlık ve ekonomik sıkıntı çektiği zaman Rasulullah'ın onlara destek vermesi, yumuşama sürecinin ilk adımı olmuştur. İslam tarihini Hudeybiye öncesi ve sonrası olmak üzere ikiye ayırırsak Hudeybiye öncesinde; Rasulullah'ın siyasi anlamda kendi birliğini sağlaması, çevre kabilelerle ilişkilerini geliştirmesi, Yahudi tehdidini Medine'de sonlandırması, Mekkeli müşriklerin siyasi ve ekonomik gücünü zayıflatması, antlaşmanın ilk basamağını oluşturmaktadır.

Rasulullah'ın rüyasında Kabe'yi tavaf ettiğini görmesi üzerine hicretin altıncı yılında Mekke'ye doğru hareket edilmesi, seferin nedeni olarak kabul edilmiştir. Stratejik davranan Rasulullah, sefere çıkma sebebini söylediği sözlerle ve yaptığı davranışlarla ortaya koymuştur. Haram ayda yola çıkmaları, ihrama girmeleri, telbiye getirmeleri, hedy kurbanı işaretlemeleri, yanlarına yolcu silahları almaları, bu duruma örneklik teşkil etmiştir. Müslümanlara izin verip vermeme konusunda tartışan Mekke yönetimi, Müslümanların savaşmak niyetiyle geldiği tezini ortaya atma teşebbüsleri ve karargah kurarak savaş çıkarma çabaları hüsranla sonuçlanmıştır. Diplomatik görüşmelerde de istedikleri başarıyı elde edememeleri, kabilelerin desteğini kaybetme düşüncesi, Rıdvan biatında Müslümanların savaşma konusunda kararlığı, Hudeybiye antlaşmasının temel taşlarını oluşturmuştur.

Müzakere sonucu siyasi bir varlık olarak tanınan Medine Şehir Devleti, önemli kazanımlar elde etmiştir. Önlerine engel teşkil edecek bir Mekke yönetiminin olmaması, tehditlerin bertaraf edilerek güvenliğin kurulması, İslam'ın serbestçe anlatılabilme imkanı ve kabileler arasında ittifak kurma serbestliği sağlanmıştır.

Dönüş yolunda nazil olan Fetih süresinin ilk ayetinde apaçık bir fetih olarak müjdelenen Hudeybiye antlaşmasıyla yeni bir döneme geçilmiştir. Yapılan seriyyelerle kabilelerin İslam'a davet edilmesi, Kureyşlilerle ve Yahudilerle ittifak kurarak Müslümanları tehdit eden kabilelerin bertaraf edilmesi, Medine'nin dış güvenliğinin sağlanması amaçlanmıştır. Müslümanlara karşı Mekkeli müşriklerle ittifak kuran Yahudiler, bertaraf edilmiştir. Ayrıca bu dönem Şam'a sefer düzenlenmiştir. Huzur ve güven ortamının sağlanmasıyla Rasulullah, altı elçiyi altı farklı bölgeye göndermiştir.

İslamiyetin yayılışı istatiksel ve sosyolojik olarak incelendiğinde Hudeybiye antlaşmasının önemli bir yere sahip olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. İs bölgesine yerleşen Müslümanlar ve Habeşistan'daki Muhacirler Medine'ye hicret etmiş, İslam'ı seçerek heyetler halinde Medine'ye Rasulullah'ın huzuruna gelen kabileler olmuş, başta Halid b. Velid, Osman b. Talha, Amr b. As gibi birçok şahıs da Müslüman olmuştur. İslamiyetin hızla yayıldığı bu dönem hakkında sayısal olarak tam bir sonuç elde edilememiştir. Ancak iki yıl sonra Mekke'nin fethine katılanların sayısına bakılarak çıkarımda bulunulmuştur.

Bir olayın analizi, daha sonraki meydana gelen gelişmelerle ortaya konulmaktadır. Hudeyiye antlaşmasının etkilerinin en iyi analizini de Mekke'nin fethiyle görmekteyiz.

KAYNAKÇA

Abdürrezzak es-San'ani, Ebu Bekr Abdürrezzak b. Hemman: **el-Musannef**, thk. Habiburrahman A'zami, Beyrut, el-Meclisü'l- İlmi, 1983.

Ağarı, Murat: **Hz. Muhammed'in Hıristiyanlarla Mücadele Stratejisi**, İstanbul, Ayışığı Kitapları, 2003.

Akkad, Abbas: **Hz. Muhammed'in Eşsiz Deha ve Şahsiyet,** çev. Sadi Şimşek, Konya, Hayra Hizmet Vakfı, 1979.

Algül, Hüseyin: **İslam Tarihi,** İstanbul, Gonca Yay., 1986.

Apak, Adem: **Anahatlarıyla İslam Tarihi: (Hz. Muhammed (s.a.v.) Dönemi)**, C.1, İstanbul, Ensar Neşriyat, 20016.

_____: **Asabiyet ve Erken Dönem İslam Siyasi Tarihindeki Etkileri**, İstanbul, Düşünce Yay., 2004.

Arslantaş, Nuh: "Sürgünden Sonra Hayber Yahudileri", Belleten LXXII, 264 (Ağustos 2008), s.431-474.

Atmaca, Esra: "**Hudeybiye Seferi"**, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Avcı, Casim: **İslam-Bizans İlişkileri,** İstanbul, Klasik Yay., 2003.

_____ : "Kurayza", **DİA**, İstanbul, 2002, C.26, s.431-432.

Aydın, Mustafa: **İslam'ın Tarih Sosyolojisi**, İstanbul, Pınar Yay., 2015.

Ayni, Ebu Muhammed Bedreddin Mahmud b. Ahmed b. Musa el-Hanefi: **Umdetü'l-Kari Şerhi Sahihi'l-Buhari**, C.8-9-10-17, Kahire, İdaretü't-Tıbaati'l-Müniriyye, t.y.

Azimli, Mehmet: "Tarihin Kırılma Noktası; Hudeybiye Antlaşması", **Hikmet Yurdu Düşünce – Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi**, 2010, C.3, S:6, s.35 – 48.

Bahrülulum, Muhammed: **Sulhü'l-Hudeybiye Beyne't-Taktik ve'l-İstiraticiyye**, Beyrut, Darü'z- Zehra, 1991.

Başümeyl, Muhammed Ahmed: **Mevsuatü'l-Gazavati'l-Kübra: Sulhü'l Hudeybiye**, Kahire, el-Mektebetü's- Selefiyye, 1985.

Baysa, Hüseyin: **Kureyş Kervanları**, İstanbul, İz Yay., 2015.

Belazuri, Ebü'l-Abbas Ahmed b. Yahya b. Cabir: **Ensabü'l-Eşraf**, C.1-2, thk. Riyaz Zirikli, Süheyl Zekkar, Beyrut, Darü'l-Fikr, 1996.

_____ : **Fütuhu'l-Büldan**, çev. Mustafa Fayda, İstanbul, Siyer Yay., 2013.

Buhari, Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi: **Sahih-i Buhari ve Tercemesi,** C.1-16, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1987.

Buti, Muhammed Said Ramazan: **Fıkhu's-Sire**, çev. Atik Aydın, Van, Bilge Adam Yay., 2006.

Cabiri, Muhammed Abid: **Fehmü'l-Kur'an: Nüzul Sırasına Göre Hikmetli Kur'an'ın Anlaşılır Tefsiri**, C.3, çev. Muhammed Coşkun, İstanbul, Mana Yay., 2013.

Çağatay, Neşet: **İslamdan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı**, Ankara, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., 1957.

_____: **İslam Tarihi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yay., 1993.

Çakan, İsmail Lütfi: **Siyasetli Muhammed**, İstanbul, Erkam Matbaası, 2002.

Çubukçu, Asri: "Ebu Cendel", **DİA**, 1994, İstanbul, C.10, s.118-119.

Dairimi, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fazl: **Sünen-i Darimi**, C.5, çev. Abdullah Aydınlı, İstanbul, Madve Yay. 1996.

Daryal, Ali Murat: **İslam'ın Doğuşu ve İlk Yayılışının Psiko-Sosyal Açıdan Tahlili**, İstanbul, İFAV Yay. 1993.

Derveze, Muhammed İzzet: **Kuran'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı**, C.1-3, çev. Mehmet Yolcu, İstanbul, Yöneliş Yay., 1989.

_____ : **et-Tefsirü'l-Hadis: Nüzul Sırasına Göre Kur'an Tefsiri**, C.6, çev. Ahmet Çelen, İstanbul, Ekin Yay., 1997.

Diyarbekri, Hüseyin b. Muhammed b. Hasan: **Tarihü'l-Hamis fi Ahvali Enfesi Nefis**, Beyrut, Müessesetu Şa'ban, t.y.

Ebu Davud es-Sicistani, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdi: **Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi**, C.7-10-11, çev. Necati Yeniel, Hüseyin Kayapınar, İstanbul, Şamil Yayınevi, 1991.

Ebu Halil, Şevki: **Sulhü'l-Hudeybiye: el-Fethü'l-Mübin**, Dımaşk, Darü'l- Fikr, 1986.

Esad, Mahmud: **İslam Tarihi**, çev. Ahmed Lütfi Kazancı, İstanbul, Marifet Yay. 1983.

Ezraki, Ebü'l-Velid Muhammed b. Abdullah: **Kabe ve Mekke Tarihi,** çev. Y. Vehbi Yavuz., İstanbul, Feyiz Yay., 1974.

Fayda, Mustafa: "Bedir Gazvesi", **DİA**, İstanbul, 1992, C.5, s.325-327.

_____ : **İslamiyetin Güney Arabistan'a Yayılışı**, Ankara, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., 1982.

Fazlurrahman: **Siret Ansiklopedisi**, trc. Yusuf Balcı, v.d., C.1-6, İstanbul, İnkılap Yay., 1988.

Furi, Safiyyurrahman Mübarek: **Peygamberimizin Hayatı ve Daveti**, çev. İbrahim Kutlay, İstanbul Risale Yay., 2014.

Gazali, Muhammed: **Fıkhü's Sire**, çev. Resul Tosun, İstanbul, Risale Yay., 2000.

Güner, Ahmet: "Dumetülcendel", **DİA**, İstanbul, 1994, C.10, s.1-2.

Hakimi, Hafız Muhammed: **Merviyyatu Gazveti'l-Hudeybiye**, Demmam, Daru İbni'l- Kayyim, 1990.

Halebi, Ebü'l-Ferec Nureddin Ali b. İbrahim b. Ahmed: **İnsanü'l-Uyun fi Sireti'l-Emini'l-Me'mun**, C.3, Beyrut, Darü'n-Nevadir, 2013.

Halife b. Hayyat, Ebu Amr eş-Şeybani: **Halife b. Hayyat Tarihi**, çev. Aldulhalik Bakır, Ankara, Bizim Büro Basımevi, 2001.

Hamidullah, Muhammed: **el-Vesaiku's-Siyasiyye: Hz. Peygamber Döneminin Siyasi-İdari Belgeleri**, çev. Vecdi Akyüz, İstanbul, Kitabevi, t.y.

_____ : "Hayber", **DİA**, İstanbul, 1998, C.17, s.20-22.

_____ : **Hazreti Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu,** çev. Mehmet Yazgan, İstanbul, Beyan Yay., 2016.

_____ : **Hz. Peygamber'in Savaşları**, çev. Nazire Erinç Yurter, İstanbul, Beyan Yay., 2012.

_____ : "Hudeybiye Antlaşması", **DİA**, İstanbul, 1998, C.18, s.297-299.

_____ : **İlk İslam Devleti**, çev. İhsan Süreyya Sırma, İstanbul, Beyan Yay., 2015.

_____ : **İslam'da Devlet İdaresi**, çev. Hamdi Aktaş, İstanbul, Beyan Yay., 2012.

_____ : **İslam'ın Doğuşu**, trc. Murat Çiftkaya, İstanbul, Beyan Yay., 1997.

_____ : **İslam Peygamberi: Hayatı ve Eseri**, çev. Mehmet Yazgan, İstanbul, Beyan Yay., 2004.

Hemmam b. Munebbih, Ebu Ukbe: **Hemmam İbn Munebbih'in Sahifesi**, çev. Talat Koçyiğit, Ankara, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., 1967.

Hicazi, Muhammed Mahmud: **Furkan Tefsiri**, C.5, çev. Mehmet Keskin, İstanbul, İlim Yay., t.y.

Hicazi, Selim Abdullah: **Menhecü'l-İ'lami'l-İslami Fi Sulhi'l-Hudeybiye**, Cidde, Darü'l- Menare, 1986.

Hizmetli, Sabri: **İslam Tarihi**, Ankara, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., 1991.

Işık, Emin: "Feth Suresi", **DİA**, İstanbul, 1995, C.12, s.456-457.

İbn Abdülber en-Nemeri, Ebu Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi: **ed-Dürer Fi İhtisari'l-Megazi ve's-Siyer**, C.1, thk. Şevki Dayf, Kahire, Darü'l-Ma'arif, 1966.

_____ : **el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab**, C.1-4, thk. Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdülmevcud, Beyrut, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995.

İbn al-Kalbi, Ebü'l Münzir: **Putlar Kitabı**, çev. Beyza Düşüngen, Ankara, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., 1969.

İbn Hacer el-Askalani: Ebü'l-Fazl Şihabüddin Ahmed b. Ali b. Muhammed, **Sahabe-i Kiram Ansiklopedisi,** C.1-4, trc. Naim Erdoğan, İstanbul, İz Yayıncılık, 2009.

İbn Haldun, Ebu Zeyd Veliyyüddin Abdurrahman b. Muhammed: **Tarihi İbn Haldun**: **Kitabü'l-İber ve Divanü'l-Mübtede ve'l-Haber fi Eyyami'l-Arab ve'l-Acem ve'l-Berber ve Men Asarahum Min Zevi's-Sultani'l-Ekber**, C.2, Beyrut, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1992.

İbn Hazm, Ebu Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Said ez-Zahiri: **Cevamiu's-Sire (Siyerin Özü)**, çev. M. Salih Arı, İstanbul, Çıra Yay., 2004.

İbn Hibban, Ebu Hatim Muhammed b. Hibban b. Ahmed et-Temimi: **es-Siretu'n-Nebeviyye ve Ahbaru'l-Hulefa**, Ankara, Ankara Okulu Yay., 2017.

İbn Hişam, Ebu Muhammed Cemaleddin Abdülmelik: **Siret-i İbn Hişam Tercemesi**, C.1-4, çev. Hasan Ege, İstanbul, Kahraman Yay., 2006.

İbn İshak, Muhammed b. İshak b. Yesar: **Hz. Peygamber'in Hayatı ve Gazveleri (Kitabü's-Siyer ve'l-Meğazi)**, çev. Ali Bakkal, İstanbul, İlk Harf Yay., 2013.

İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebu Abdullah Şemseddin Muhammed: **Zadü'l Mead: Rasulüllah'ın Yaşadığı İslam**, C.2, çev. Mehmet Yolcu, İstanbul, Pınar Yay., 2002.

İbn Kesir, Ebü'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer: **Büyük İslam Tarihi: el- Bidaye ve'n-Nihaye**, C.4, çev. Mehmet Keskin, İstanbul, Çağrı Yay., 1994.

_____ : **Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri**, C.13, trc. Bekir Karlığa, Bedreddin Çetiner, İstanbul, Çağrı Yay., 1991.

İbn Kuteybe, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dineveri: **el-Maarif: Nebiler ve Sahabilerin Sireti**, çev. Hasan Ege, İstanbul, Şelale Yay., t.y.

İbn Mace, Ebu Abdullah: **Sünen-i İbn Mace,** çev. C.4,8, Haydar Hatipoğlu, İstanbul, Kahraman Yay., 1982.

İbn Sad, Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni ez-Zühri: **et-Tabakatü'l-Kübra,** Beyrut, Daru Sadır, 1957.

_____ : **Kitabü't-Tabakati'l-Kebir**, C.1-10, çev. ed. Adnan Demircan, çev. Musa Kazım Yılmaz v.d., İstanbul, Siyer Yay., 2015.

İbn Seyyidünnas, Ebü'l-Feth Fethuddin Muhammed b. Muhammed: **Uyunü'l-Eser Fi Fünuni'l-Megazi Ve'ş-Şemail Ve's-Siyer**, C.1-2, thk. Muhammed el-İdü'l-Hatravi, Muhyiddin Müstü, Medine, Darü't-Türas, 1992.

İbnü'l- Cevzi, Ebü'l-Ferec Cemalüddîn Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Bağdadi: **el-Muntazam fi Tarihi'l-Müluk ve'l-Ümem**, C.3. thk. Muhammed Abdülkadir Ahmed Ata, Mustafa Abdülkadir Ata, Beyrut, Darü'l- Kütübi'l- İlmiyye, 1992.

İbnü'l-Esir, Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim: **İslam Tarihi: el-Kamil fi't-Tarih Tercümesi**, C.2 çev.Beşir Eryarsoy, İstanbul, Bahar Yay., 1985.

_____ : **Üsdü'l-Gabe fi Ma'rifeti's-Sahabe**, C.1-5, thk. Halil Me'mun Şiha, Beyrut, Darü'l-Ma'rife, 1997.

İmam Malik, Ebu Abdullah el-Asbahi el-Himyeri: **Muvatta Tercümesi**, C.1-2, çev. Abdülvehhab Öztürk, İstanbul, Kahraman Yay., 2013.

İmamoğlu, Vehbi: Mekke Putperestlerinin İslam'la Yüzleşmesi: Tarihi ve Psikolojik Süreç Analizi, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2009, c.2, S.6, s. 307-322.

Kalkaşendi, Ebü'l-Abbas Şehabeddin Ahmed b. Ali b. Ahmed: **Nihayetü'l-Ereb fi Ma'rifeti Ensabi'l-Arab**, Beyrut, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1984.

Kandemir, M. Yaşar: "Meymune", **DİA**, Ankara, 2004, C.29, s.506-507.

Kapar, Mehmet Ali: **Heyetler: Hz. Peygamber Döneminde Diplomasi**, İstanbul, Endülüs Yay., 2017.

Karaman, Hayreddin, v.d.: **Kur'an-ı Kerim Açıklamalı Meali,** Ankara, Türkiye Diyanet Vakfi Yayınları, 2017.

_____ : **Kur'an Yolu: Türkçe Meal ve Tefsir**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2008.

Kastallani, Ebü'l-Abbas Şehabeddin Ahmed **el-Mevahibü'l-Ledüniyye bi'l-Minahi'l Muhammediyye,** C.1-2, thk. Salih Ahmed Şami,

b. Muhammed: Beyrut, el-Mektebü'l-İslami, 1991.

Kazıcı, Ziya: **Hz. Muhammed'in Aile Hayatı ve Eşleri**, İstanbul, İFAV, 1997.

Kehhale, Ömer Rıza: **Mu'cemu Kaba'ili'l-Arabi'l-Kadime ve'l-Hadise,** Beyrut, Müessesetü'r-Risale, 1982.

Kelbi, Ebü'l-Münzir İbnü's-Saib Hişam b. Muhammed b. Saib: **Putlar Kitabı**, çev. Beyza Düşüngen, Ankara, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1969.

Kettani, Muhammed Abdülhay b. Abdilkebir b. Muhammed el-Hasenı el-İdrisi: **Hz. Peygamber'in Yönetimi,** çev. Ahmet Özel, İstanbul, İz Yayıncılık, 2003.

Kılıç, Ünal: **Psikolojik Taktik Ölümsüz Zafer Mekke'nin Fethi: Fethü'l-Fütuh**, İstanbul, Kayıhan Yay., 2009.

Koçyiğit, Talat: "Abdullah b. Übey b. Selul", **DİA**, İstanbul, 1998, C.1, s.139-140.

Köksal, Mustafa Asım: **Peygamberler Peygamberi Hazreti Muhammed Aleyhisselam ve İslamiyet: Medine Devri**, C.5, İstanbul, Köksal Yayıncılık, 1999.

Kurt, Hasan: "Mekke'nin Fethi Üzerine", **Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu** (İslami İlimler Dergisi Yayınları), 2007, s.251-260.

Küçükaşcı, Mustafa Sabri: "Hicaz", **DİA**, İstanbul, 1998, C.17, s.432-437.

Kütükoğlu, Mübahat: "Diplomatik", **DİA**, İstanbul, 1994, C.9, s.360.

Mahmudov, Elşad: "**Zatüsselasil Seriyyesi**", **DİA**, İstanbul, 2013, C.44, s.153-154.

_____ : **Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları**, İstanbul, İSAM, 2010.

Makrizi, Ebü'l-Abbas Takıyyüddin Ahmed b. Ali b. Abdülkadir: **İmtaü'l Esma Bima Li'n-Nebi Mine'l-Ahval Ve'l-Emval Ve'l-Hafedeti Ve'l-Meta**, C.1, tahkik ve talik Muhammed Abdülhamid en-Nemisi, Beyrut, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999.

Mevdudi, Seyyid Ebü'l-A'la: **Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı,** çev. Ahmed Asrar, C.1-3, İstanbul, Pınar Yay., 1992.

_____ : **Tefhimü'l-Kur'an: Kur'an'ın Anlamı ve Tefsiri**, C.5, ed. Ali Bulaç, trc. Muhammed Han Kayani, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsmail Bosnalı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş, İstanbul, İnsan Yay., 1996.

Muhacir, Abdurrahman: **Rasulullah'ın Hayatı ile İslam'ın Hareket Metodu**, C.3, çev. Eyüp Aslan, İstanbul, Hak Yay., t.y.

Muhammed b. Habib, Ebu Cafer İbn Habib Muhammed b. Habib b. Ümeyye el-Bağdadi el-Haşimi: **el-Muhabber: Arap Kültürü**, çev. Adem Apak - İsmail Güler, Ankara, Ankara Okulu Yay., 2018.

Mukatil b. Süleyman, Ebü'l-Hasan Mukatil b. Süleyman b. Beşir: **Tefsir-i Kebir**, C.4, çev. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul, İşaret Yay., 2006.

Müslim b. el-Haccac, Ebü'l-Hüseyin el-Kuşeyri en-Nisaburi: **Sahih-i Müslim ve Tercemesi**, C.1-7, çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul, İrfan Yayınevi, 1969.

Nedvi, Ebü'l-Hasan: **Rahmet Peygamberi**, çev. Abdülkerim Özaydın, İstanbul, İz Yay., 2004.

Nesai, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb: **Sünenü'l Kübra**, C.7,10, çev. Zekeriya Yıldız, İstanbul, Ocak Yay., 2011.

Nesefi, Ebü'l-Berekat Hafızüddin Abdullah b. Ahmed b. Mahmud: **Nesefi Tefsiri**, C.9, mütercim, Şerafettin Şenaslan, Ömer Faruk Haznedaroğlu, İstanbul, Ravza Yay., 2011.

Okiç, Talat: "İslamiyet'te İlk Nüfus Sayımı", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Ankara, 1958-1959, C.7, s.11-20.

Önkal, Ahmet: "Katan Seferi", **DİA**, İstanbul, 2002, c.25, s.28.

Öz, Şaban: "İlk Dönem İslam Toplumunda Siyasi Algı Değişimi Üzerine", **KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2013, s.1-29.

Özdemir, Serdar: **Hazreti Peygamber'in Seriyyeleri**, İstanbul, Rağbet, 2001.

Rudani, Ebu Abdullah Şemseddin Muhammed b. Süleyman el-Mekki: **Büyük Hadis Külliyatı Cem'ü'l-Fevaid Min Camii'l-Usul ve Mecmaü'z-Zevaid**, C.1-5, çev. Naim Erdoğan, İstanbul, İz Yayıncılık, 2003.

Said Havva: **el-Esas fi't-Tefsir**, C.13, trc. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul, Şamil Yayınevi, 1992.

Sabuni, Muhammed Ali: **Safvetü't-Tefasir: Tefsirlerin Özü**, C.6, çev. Sadreddin Gümüş, Nedim Yılmaz, İstanbul, Ensar Neşriyat, 1992.

Sarıçam, İbrahim: **Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., 2007.

_____ : "Hz. Peygamber Döneminde İslâm'ın Yayılma Aşamaları", **VII. Kutlu Doğum Sempozyumu: Tebliğler** (Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi), 2004, s.77-84.

Seyyid Kutub, Seyyid b. Kutub b. İbrahim: **Fizilali'l-Kur'an**, C.13, trc. M. Emin Saraç v.d., İstanbul, Birleşik Yay., t.y.

Sırma, İhsan Süreyya: **Müslümanların Tarihi (Hz. Muhammed (s.a.s.)'in Mekke ve Medine dönemleri)**, İstanbul, Beyan Yay., 2014.

Sönmez, Abidin: **Resulullah'ın Diplomatik ve Münasebetleri ve Sulh Muahedeleri**, İstanbul, İnkılap Yay., 1984.

_____ : **Resulullah'ın İslam'a Davet Mektupları**, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1990.

Süheyli, Ebü'l-Kasım Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed: **er-Ravzü'l-Fi Şerhi's-Sireti'n-Nebeviyye Li-İbn Hişam**, C.2-4, thk. Abdurrahman el-Vekil, Kahire, Darü'n-Nasr, 1970.

Şami, Ebu Abdillah Şemsüddin Muhammed b. Yusuf b. Ali b. Yusuf es-Salih: **Sübülü'l-Hüda ve'r-Reşad fi Sireti Hayri'l-İbad,** thk. Fehim Muhammed Şeltut, Cevdet Abdurrahman Hilal, Kahire, el-Meclisü'l-Ala li'ş-Şuuni'l-İslamiyye, 1992.

Şerif, Ahmed İbrahim: **Sosyolojik ve Hukuki Tahlilllerle İlk İslam Devleti**, çev. Niyazi Beki, İstanbul, Alternatif Yay., 2006.

Şibli en-Nu'mani, Mevlana: **Son Peygamber Hz. Muhammed**, çev. Yusuf Karaca, İstanbul, İz Yay., 2003.

Şulul, Kasım: **İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi**, İstanbul, İnsan Yay. 2014.

Taberi, Ebu Cafer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid: **Milletler ve Hükümdarlar Tarihi,** çev. Zakir Kadiri Ugan, Ahmet Temir, C.5, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı, 1992.

_____ : **Taberi Tefsiri**, trc. Kerim Aytekin, Hasan Karakaya, İstanbul, Hisar Yayınevi, 1996.

Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi: **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, C.3-6, çev. Osman Zeki Mollamehmetoğlu, İstanbul, Yunus Emre Yay., t.y.

Vakidi, Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer Vakid el-Eslemi: **Megazi,** thk. Marsden Jones, Beyrut, Alemü'l-Kütüb, 1966.

_____ : **Hz. Peygamber'in Savaşları (Kitabü'l-Meğazi)**, çev. Musa K. Yılmaz, C.1-3, İstanbul, İlk Harf Yay., 2014.

Vatandaş, Celaleddin: **Hz. Muhammed'in Hayatı ve İslam Daveti: Mekke Dönemi**, C.1, İstanbul, Pınar Yay., 2017.

_____ : **Hz. Muhammed'in Hayatı ve İslam Daveti: Medine Dönemi**, C.2, İstanbul, Pınar Yay., 2017.

Vecdi, Akyüz: **Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam**, C.1-4, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2007.

Yakub, İbn Vazıh Ahmed b. İshak b. Cafer: **Tarihü'l-Yakubi**, C.1, Beyrut, Daru Sadır, t.y.

Yakut el-Hamevi, Ebu Abdillah Şihabüddin: **Mücemu'l-Buldan**, C.1-5, Beyrut, Daru Sadır, 1977.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi: **Hak Dini Kur'an Dili**, C.6, Ankara, Akçağ Yay., t.y.

Yıldırım, Ali: "İmran b. Husayn", **DİA**, İstanbul, 2000, C.22, s.232-233.

Zehebi, Ebu Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman: **Siyeru A'lami'n-Nübela**, thk. Şuayb el-Arnaut, Hüseyin el-Esed, Beyrut, Müessesetü'r-Risale, 1985.

_____ : **Tarihü'l-İslam ve Vefeyatü'l-Meşahir ve'l-A'lam**, C.1-2, thk. Ömer Abdüsselam Tedmüri Beyrut, Darü'l-Kitabi'l-Arabi, 1990.

Zühri, Ebu Bekr İbn Şihab Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah: **el-Megazi**, çev. Mehmet Nur Akdoğan, Ankara, Ankara Okulu Yay., 2016.

Zürkani, Ebu Abdullah Muhammed b. Abdülbaki b. Yusuf: **Şerhü'l-Mevahibi'l-Ledüniyye**, Kahire, Darü't-Tıbaati'l-Miriyye, 1854.